Vladavina izborima

ŠIBICARENJE U CARSTVU KAMPANJA

Na licu mesta: Peking

NA KONGRESU KP KINE

BiH 4 KM; Hrvatska 19 KN; Makedonija 150 DEN; Crna Gora 2.00 EUR; Slovenija 2.80 EUR; Greece 3.00 EUR; Austria, Germany 4.00 EUR; Switzerland 6.00 CHF cena 200 RSD

9 770353 802002 01399

VREME

broj 1399

26. oktobar 2017.



Intervju: Jovo Bakić

AUTORITARNI REŽIM TIGRA OD PAPIRA

DOBITNICA NOBELOVE NAGRADE

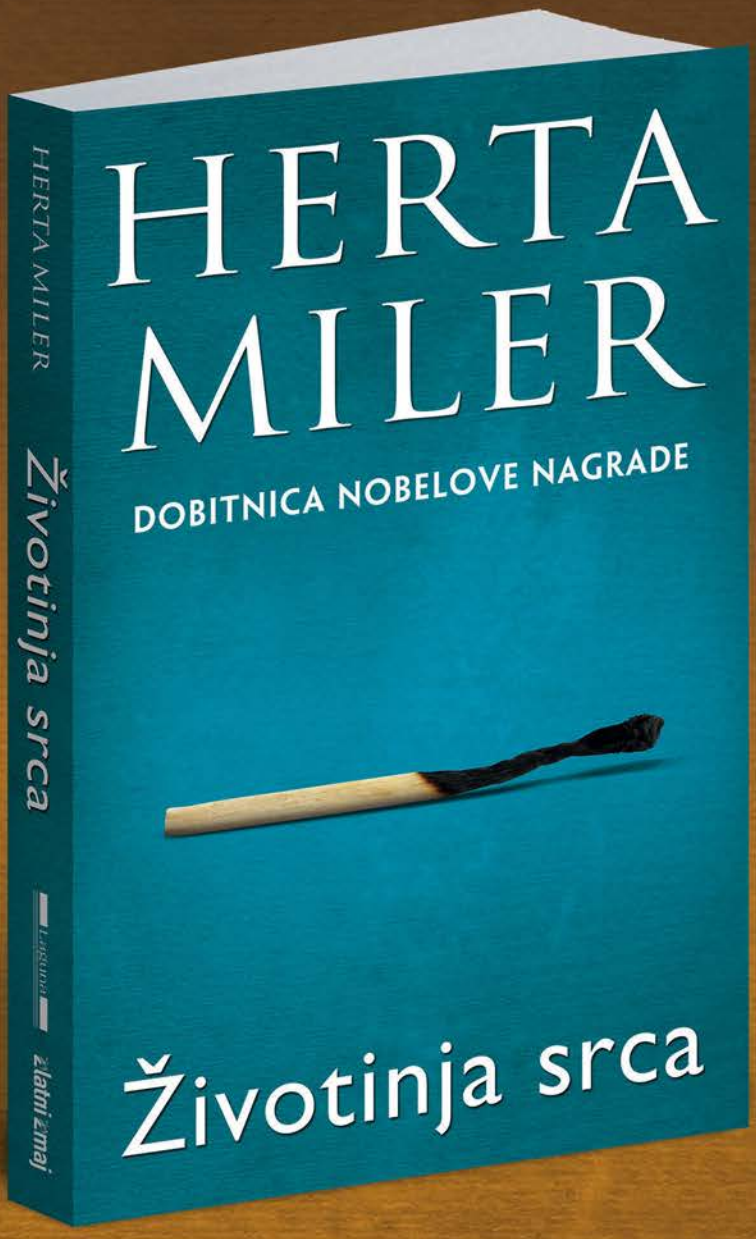

Knjiga o strahu koja čarolijom reči
čitaoca oslobađa straha.

www.laguna.rs

Laguna

VREME
BROJ 1399
26. oktober 2017.

04 Zoom: Slomljena strela
06 Politički život: Vladavina izborima
10 Kosovski izbori: Državni posao
13 Nuspojave: Četiri zemlje, jedan kupus
14 Intervju: Jovo Bakić
18 Beograd: Radovi bez kraja
20 **Intervju: Pavle Terzić i Gavrilo Vučetić, studenti FDU**
24 Lični stav: Dokle ćemo mimo sveta
26 Vojska i politika: Zaduži pa razduži
28 Lični stav: O "bezgrešnoj" rasprodaji banja
31 Lisica i ždral: Večernja škola

KULTURA

32 **Intervju: Ivan Čolović**
34 Knjiga: Muževi i druge nevolje
35 Eseji: Naš profesor
36 Intervju: Nitai Herškovic
38 Muzeji: Meta Franca Jozefa i Huga Vajferta
40 Film: Vronski o Ani
41 TV manijak: Senke i gladiole

SVET

42 Eskalacija krize: Katalonska obratnica
44 Kongres Komunističke partije Kine: Početak Sijeve ere
50 Slučaj "Agrokor": Gazda, godinu dana kasnije

MOZAIK

52 **Intervju: Jirgen Koka, nemački istoričar**
56 Politička klima: Nevidljivi milion
58 Jubilej (prvi deo): Pevač čudesa i viteštva
61 Navigator: Deset administratorskih zapovesti
62 Vreme uživanja: Beskrajna lakoća čitanja



"Nisi ti tu izašao samo zbog sebe već zato što se brineš da li ćemo svi mi kao zajednica jednog dana moći da živimo kao normalni ljudi uzdignute glave ili ćemo da klečimo kao robovi", objašnjava Gavrilo Vučetić zbog čega je učestvovao na protestima "Protiv diktature". "Jednostavno, mladi neće da dozvole da samo kuckaju na Fejsbuku, na Tviteru i tako doprinesu svemu već će i da dođu na protest", dodaje Pavle Terzić

RAZGOVARAO: RADOSLAV ĆEBIĆ



"Pre dve godine, u vreme kad sam završavao ovu knjigu, izgledalo je da je kosovski mit u krizi. Danas mi se čini kao da je kriza prošla, da se ovaj mit lepo oporavio. Dobio je važno mesto u Strategiji razvoja kulturnog razvoja Srbije"

RAZGOVARALA: IVANA MILANOVIĆ HRAŠOVEC



"Ako postoji demokratski sistem u kojem se računa snaga glasača, gde imate javnu kritiku kao legitimnu formu, veća je šansa da će kapitalizam biti reformisan na poželjan način"

RAZGOVARALA: JELENA JORGAČEVIĆ

Fotografija na naslovnoj strani: Marko Rupena

izdavač
NP "VREME" d.o.o.
Kosovska 17, Beograd

direktor
Stevan Ristić

pomoćnik direktora
Vojislav Milošević

finansijski direktor
Daniela Vesić

glavni urednik
Dragoljub Žarković

odgovorni urednik
Filip Švarm

pomoćnici glavnog urednika
Jovana Gligorijević, Momir Turudić

sekretarijat
Jovana Prešić

redakcija
Dejan Anastasijević, Dimitrije Boarov, Slobodan Bubnjević, Radoslav Ćebić, Sonja Ćirić (kultura), Zora Drčelić, Slobodan Georgijev, Andrej Ivanji (svet), Jelena Jorgačević, Tatjana Jovanović, Zoran Majdin, Radmilo Marković, Saša Marković, Ivana Milanović Hrašovec, Milovan Milenković (foto), Milan Milošević, Teofil Pančić, Saša Rakezić, Mirko Rudić, Tamara Skrozza, Zoran Stanojević, Tatjana Tagirov, Dragan Todorović, Tanja Topić, Biljana Vasić, Miloš Vasić, Ljubomir Živkov

dokumentacija
Dragoslav Grujić (arhiva)
Jelena Mrđa (foto)

tehnička redakcija
Ivan Hrašovec (ur.), Tanja Stanković, Vladimir Stankovski, Slobodan Tasić;
lektori: Katarina Pantić, Živana Rašković, Ivana Smolović;
korektori: Nikola Dragomirović, Ana Ćuk Dragomirović, Stanica Milošević

internet izdanje
www.vreme.com
Marjana Hrašovec

prodaja i pretplata
Nikola Ćulafić, Milan Radović

računovodstvo
Slavica Spasojević

marketing
Aleksandar Aleksić (direktor)

e-mail: redakcija@vreme.com
telefon redakcije: 011/3234-774
telefaks: 011/3238-662

štampa: Rotografika, Subotica
ISSN 0353-8028,
COBISS.SR-ID 16907266

SAVET ZA ŠTAMPU
Brzo, besplatno, pravično

Prenošenje, preuzimanje ili korišćenje tekstova objavljenih u Nedeljniku "Vreme" je zabranjeno. Za svako eventualno korišćenje potrebna je posebna dozvola autora i NP VREME, kao nosioca isključivih imovinskih prava na iskorišćavanje autorskih dela koje su stvorili zaposleni u NP VREME.

DRAGOLJUB ŽARKOVIĆ

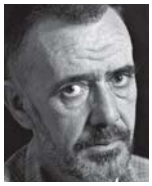

Slomljena strela: Kad svako slavi šta stigne, red je da pomenemo i rođendan "Vremena" uz dogodovštine iz ovonedeljne fabrike političkog zamlaćivanja

Nešto slutim da će prvi član nove Medijske strategije – a iz komisije su se povukli svi članovi reprezentativnih cehovskih udruženja – glasiti: "Vučićev mora biti najduži." Mislim na govor

NE VUCITE ZA UŠI: GODIŠNJICA "VREMENA"

Nije običaj, niti je u tradiciji "Vremena" da obeležava godišnjice koje nisu okrugle – 10, 20 ili 25 godina od osnivanja – ali evo da poštovanom čitateljstvu kažemo da će 29. oktobra naš i vaš nedeljnik obeležiti 28 godina postojanja; molimo vas da nas ne vučete za uši, to nam, inače, svako malo rade ovi što su na vlasti, pa i ovi što bi da dođu na vlast.

Kad može Srpska napredna stranka (SNS) da obeležava devet godina od osnivanja, a i drugi svako malo slave godišnjice koje nit su okrugle, jubilarne, niti su nešto impresivne i značajne, nadamo se da je i nama dozvoljeno da "radno i svečano" proslavimo rođendan, što znači bez "ića i pića", koje bismo kao domaćini morali da platimo – a para, kao i svaka poštena srpska domaćinska kuća – nemamo.

Šta bih ja kao glavni urednik imao da poručim redakciji povodom rođendana:

"Pobeđujte, ali radite, menjajte se, učite..."

I dodao bih još, s namerom da ponovim i pojačam ono što sam već rekao:

"Budite dostojni svega onoga što ste uradili prethodnih godina, u teškom vremenu, verujte, radite, menjajte se, učite, budite bolji svakog dana. Sanjajte svoje snove i radite još više da ih ostvarite."

Sad bi redakcija, s dobrim razlogom, pomislila da su me zbilja pritisle godine s kojima dolazi neka vrsta zavetne patetike, ali sve što je ovde pod navodima nisam ja ni napisao ni izgovorio već su to reči Aleksandra Vučića izgovorene na beogradskom stadionu za male sportove "Tašmajdan" a prilikom proslave devete godišnjice SNS-a. (Ako Bog da, parafraziram Svetislava Basaru, dogodine na stadionu JNA uz slet i predaju štafete.)

Veličanstvene trenutke ove ceremonijalne uvertire u slet i predaju štafete pokvarila je, a ko bi drugi, "američka televizija" N1, koja je u izveštaju s proslave dragom gostu na skupu, ali ipak gostu, Ivici Dačiću u izveštaju dala osam (i brojem 8) sekundi više nego glavnom, velikom šefu – Aleksandru Vučiću.

Umesto da su lepo, kao i većina televizija, postavili kamere i direktno izveštavali sa stranačkog skupa, oni tu nešto kao izveštavaju.

LJUDI SA ŠTOPERICOM: ĐUBRAD JEDNA, AMERIČKA

Sve je počelo od anonimnog autora video-klipa koji se na društvenim mrežama pojavio u nedelju uveče.

Njemu je zasmetalo što je Ivica Dačić u prilogu N1 o proslavi Srpske napredne stranke govorio osam sekundi duže od predsednika stranke Aleksandra Vučića.

Komentarima "sramno", "neprofesionalno" i "cenzura" video-klip širio se brzinom svetlosti među pristalicama SNS-a na Tviteru.

"Toliko o toj velikoj TV stanici. Strani plaćenici".

"N1 da promeni naziv u NV. Nema Vučića – čoveka koji je SAMO predsednik države."

"Cenzura na delu! Kod Jankovića povećavaju broj, predsedniku Vučiću smanjuju vreme? Gde je granica?"

"Šta očekivati od plaćeničke televizije kao što je N1? Bruka i sramota!!!"

Već sutradan je reagovao – a ko bi drugi i ko bi to bolje – Aleksandar Vučić, koji je rekao da je veoma srećan što može da obavesti gledaoce N1 koji, kako je ocenio, to nisu mogli da vide na televiziji, da su na rođendanskom skupu SNS-a bili i prijatelji Srbije iz Španije, Kine, Grčke, Mađarske...

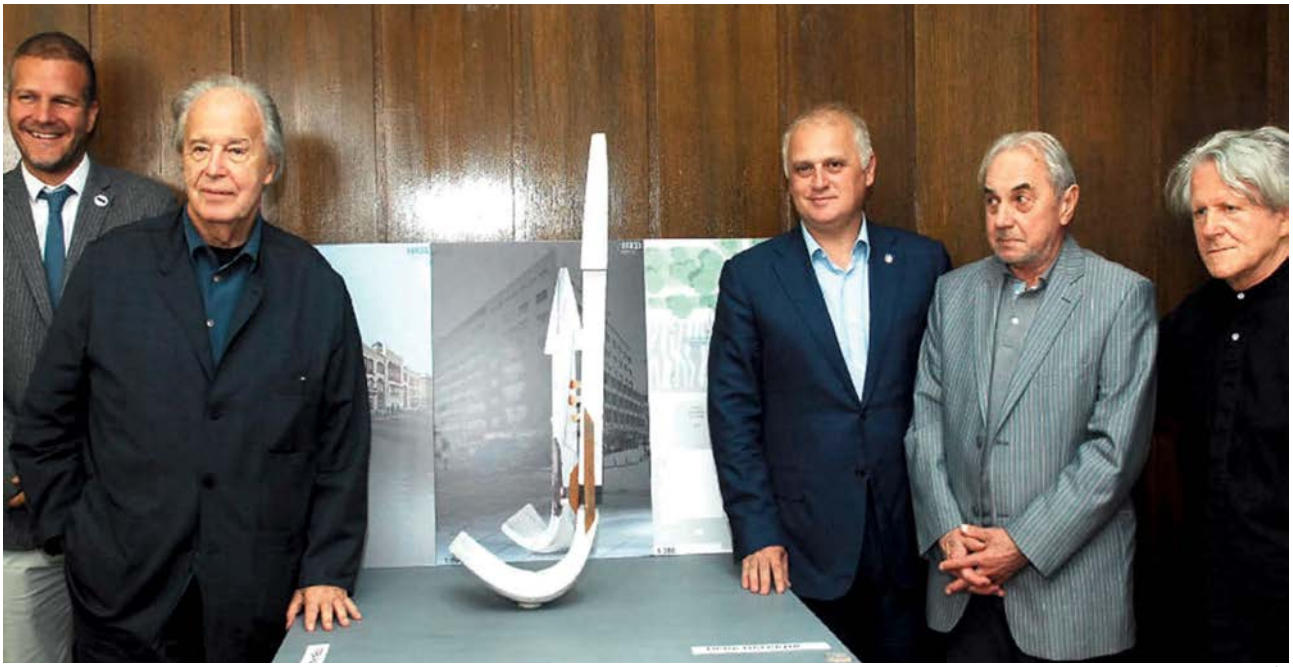

Foto: Beoinfo

"Sve to na vašoj televiziji građani nisu mogli da čuju, a i mene su slabo mogli da čuju, više su čuli gospodina Dačića, pošto vam je to valjda odgovaralo, jer vam se moj govor nije svideo. Žao mi je što se američkoj televiziji N1 moj govor nije dopao, ja mislim da je bio ozbiljan, da je bio odgovoran, da je govorio o tome u kom smeru Srbija treba da ide u budućnosti, a možda vam se i zato nije dopalo", rekao je predsednik Srbije.

Ima tu i jedna dobra stvar: sad će se Dačić truditi manje da govori. Ali ceo ovaj bizarni slučaj dobro pokazuje kakva je medijska stvarnost u Srbiji, u godini kad "Vreme" proslavlja 28. rođendan. Tolika sitničavost i osetljivost odlike su autokratskih režima i ovakva pojava nije ranije zabeležena.

"Pitam se", piše Vesna Pešić na sajtu "Peščanika", "ko to nasitno meri govorancije na televiziji i ko je držao tu štopericu? Sekunda duže od Vučića na televiziji vodi pravo na vešala. Iz svega toga se može zaključiti da Vučić nije zadovoljan time koliko ga ima na TV ekranima. Ispalo je da ga nema dovoljno! Na jednoj televiziji nismo čuli jedan njegov mnogo dobar i ozbiljan govor. Koji već znamo napamet...

Ipak moramo pitati uvređenog predsednika kako je moguće da on ne zna da *nijedna* televizija nije dužna da prenosi stranačke manifestacije i govore. Zna on to, ali mu se ne sviđa, pa će to promeniti. Postaće to obavezno. I predlog zakona je već spreman."

Nešto slutim da će prvi član nove Medijske strategije – a iz komisije su se povukli svi članovi reprezentativnih cehovskih udruženja – glasiti: "Vučićev mora biti najduži." Mislim na govor.

SPOMENIK: O ČEMU SE ZAPRAVO RASPRAVLJA?

Najnovija rasprava povodom pobednika na konkursu za rešenje spomenika Zoranu Đinđiću koji bi trebalo da bude instaliran na Studenskom trgu u Beogradu, potpuno je očekivana.

Ako zanemarimo reakcije laičke javnosti koja odnekud – ali u duhu tradicije (loše) – veruje da spomenik ličnosti mora da bude verna kopija njegovog lika, pa još da je uzjahao konja, videće se da se ideološki spor vodi oko inicijatora celog projekta – dakle, ponovo, Aleksandar Vučić.

Tako se iščitava i "Slomljena strela", prvonagrađeni rad na konkursu eminentnog umetnika Mrđana Bajića, u čiju je odbranu, za sada, najviše energije i rečitosti uložila Biljana Srbljanović, dramaturškinja, koja je ujedno i neka vrsta koautora spomen-obeležja.

Ali, ovde se ne vodi spor oko estetskih kriterijuma, ambijentalne prilagođenosti spomenika prostoru na koji će biti postavljen, kao i ni o jednom segmentu umetničke vizije i projekcije, već u pozadini svih primedbi stoji "želja presvučenih radikala" da preotmu poslednji simbol građanske i demokratske Srbije.

Ovo me podseća na situaciju s generalom Lazarevićem koga je Aleksandar Vulin kandidovao za predavača u Vojnoj akademiji bez obzira na presudu Haškog tribunala oko zločina na Kosovu.

Takav ne može da predaje, smatra deo javnosti, baš kao što ni Vučić nema prava da inicira izgradnju spomenika čoveku čijoj se smrti, odnosno ubistvu, maltene radovao i aktivno učestvovao u prelepljivanju naziva bulevara s imenom ubijenog premijera imenom Lazarevićevog brata po oružju – Ratka Mladića.

Za razliku od Lazarevića koji je odležao nekih deset godina, Vučić je imao samo jedno iskušenje – da promeni politiku ili, što bi narod rekao, obrne ćurak naopako.

Ta Vučićeva inicijativa oko spomenika najpre svedoči o njegovoj veštini a najmanje o iskrenom pijetetu prema žrtvi. Gledam kako se, kao crvi, uvijaju od muke oni što su imali dobrih devet godina vlasnosti da urade nešto više oko obeležja ubijenom premijeru i kako gutaju knedle zbog otimanja ikoničnog značenja jedne tragične ljudske sudbine na kojoj su mogli politički da profitiraju.

Zato nek zapamte Vučićevu poruku s Tašmajdana: "Menjajte se, učite..."

A šta bih ja, na kraju, povodom rođendana "Vremena" poručio redakciji? Ne dajte da vas bilo ko i bilo šta slomi. ¶

Šibicarenje u kra kampanja

Skandiranje i talambasi uglavnom su dosta važni kao efekti kad je vladavina zasnovana na kampanjama i propagandi, a ne na politici. Onda se od te zaglušujuće buke ništa drugo i ne čuje. Tu je vrstu vladavine Aleksandar Vučić tako dobro usavršio da se čini da će mnogo vode proteći Savom i Dunavom dok se opet ne pojavi neki novi majstor u takvoj veštini u ovim našim krajevima



Scena koja govori više od svakog komentara o vladavini Aleksandra Vučića ona je iz severnog dela Kosovske Mitrovice od nedelje 22. oktobra posle lokalnih kosovskih izbora, kad Marko Đurić, direktor kancelarije za KiM, okružen članovima i pristalicama Srpske liste drži svoj mobilni telefon uključen na spikerfon iz kojeg se čuje Vučićev glas: predsednik čestita Srpskoj listi na izbornom rezultatu. Kad je Vučić rekao svoje, narod nadvijen nad telefonskim aparatom, dobrano pokrenut entuzijazmom Marka Đurića, skandira "Aco, Srbine" i "Srbija, Srbija".

Ostalo se zna, šampanjac, vatromet i trubači.

Ova Vučićeva telefonska veza sa Srbima na Kosovu sem što je slika i prilika pravog stanja stvari između Beograda i kosovskih Srba (i to samo onih s privilegijom da se nađu blizu Đurićevog telefona) vrlo je dobar pokazatelj koliko je u ljudstvu uznapredovala Vučićeva petogodišnja vlast u Srbiji. Mada mu je svih ovih godina uglavnom spočitavano kako mu je partijski kadar do te mere loš da samo on može biti nosilac liste za izbore u Crnoj Travi jednako kao i u Beogradu, posredi je nešto sasvim drugo. (Vidi tekst „Državni posao")

Aleksandar Vučić i te kako ima koga da delegira. Srbijom, baš kao i Srbima na Kosovu, on vlada preko telefona, toliko ima dobro organizovanu vojsku partijskih i drugih svojih predstavnika. Jedni su bezimeni ljudi, sa terena, koji agresivnom kampanjom, pretnjama i ubeđivanjem ostvaruju povoljne izborne rezultate. Oni pak Vučićevi izaslanici koji se eksponiraju, poput Marka Đurića – drže telefon i objašnjavaju šta je "državni projekat" a šta izdaja Srbije. Bilo u Kosovskoj Mitrovici bilo u Rakovici.

RAMUŠE, SRBINE

Kao što je jednom, sad već beše mnogo davno, Vuk Drašković krunisan za "kralja trgova", sad bi se bez mnogo premišljanja Aleksandar Vučić mogao krunisati za "kralja kampanja". I to se najbolje vidi i na ovim kosovskim izborima jer kome bi drugom sem Aleksandru Vučiću pošlo za rukom da ubedi Srbe sa Kosova da glasaju za one (Srpsku listu) koji su prekjuče podržali čoveka sa poternice, bivšeg komandanta OVK Ramuša Haradinaja – za premijera Kosova?

Valja podsetiti svaki put, Ramuš Haradinaj je bivši haški optuženik koji je za zvanični Beograd ratni zločinac, i dalje na poternici Srbije. Iako je u Haškom tribunalu oslobođen po svim tačkama optužnice, Tužilaštvo za ratne zločine u Beogradu premijera Kosova sumnjiči da je odgovoran za dela koja nisu bila predmet

ljevstvu



suđenja u Hagu, za najmanje 76 ubistava (među kojima su i ubistva dece), za silovanja i stravična mučenja. U januaru ove godine, po Interpolovoj poternici koju je za njim raspisala Srbija, Haradinaj je uhapšen na granici Švajcarske i Francuske, potom pušten da na slobodi sačeka odluku suda, ali bez mogućnosti da napusti Francusku, da bi četiri meseca kasnije Apelacioni sud u Kolmaru odbio zahtev Srbije za njegovo izručenje i pustio ga da se vrati na Kosovo. Srbija je tada uputila oštar demarš Francuskoj i povukla svog ambasadora iz Pariza.

"Aca, Srbin" je dakle pre nekoliko dana čestitao Srbima na Kosovu na "ogromnom uspehu" zato što su glasali za "državni projekat" Srbije koji podrazumeva podršku klimavoj vladi na čelu sa ratnim zločincem, po tumačenju iste države.

Proletos, dok se nadgornjavao s medijima o mandataru nove vlade posle neke od Haradinajevih izjava da bi Vučić i Dačić trebalo da upute Prištini izvinjenje zbog zločina koji su činjeni na Kosovu, predsednik Srbije i svih državnih projekata u proteklih pet godina rekao je ovako:

"Zločine nisam činio ja, nego on. On i njegovi ljudi su silovali žene, i Srpkinje i Albanke i Romkinje. Ubijali ih, odsecali im glave i bacali u reke. Ne znam o čemu govori čovek."

Ako može da izbornim rezultatom na Kosovu kapitalizuje kontradiktornu i dvoličnu politiku koja ne donosi ništa baš korisno ni Beogradu ni Srbima na Kosovu (koliko god se trudio da je predstavi kao odgovornu i državničku) i sve to preko telefona, šta su njemu beogradski izbori, ili još jedni republički u Srbiji čije prizivanje naručuje na takozvanim konferencijama za novinare ili pre neki dan od svog koalicionog partnera Ivice Dačića na proslavi devetog rođendana SNS-a?

SAD JE VIDIŠ...

U Srbiji se rasprave o šizofrenoj politici Beograda prema regionu i svetu svode na izolovana tumačenja je li Vučić "pritajeni rusofil", "skriveni natovac", ili tek vlastodržac kojem ideološka a posebno geostrateška šibicarenja koriste isključivo »

NA SVOM TERENU: Slavljenički nastup Aleksandra Vučića
Foto: Rade Prelić /Tanjug



za dobijanje izbora i opstanak na vlasti. Poštenja radi, treba reći da ovakva tumačenja nemaju nikakav domet, zato što je i medijski i politički uticaj tog malog dela zainteresovane javnosti poslednjih pet godina – mizeran. S druge strane, treba podsetiti i na to da se na politiku "podrška zločincu premijeru" ne obraća pažnja u EU i SAD sve dok Vučić popunjava svoje radne listiće po redosledu koji je dobio u Briselu.

Kad je reč o poigravanju s Moskvom i Vašingtonom, koje dosta podseća na prevarantsku igru nekadašnjih šibicara sa Zelenog venca, Amerikanci su tu za nijansu senzitivniji, pa tako treba i shvatiti nedavnu poruku koju je na 17. srpskom ekonomskom samitu u Metropolu doneo iz Vašingtona Brajan Hojt Ji, visoki zvaničnik Stejt departmenta. Taman naruku Vučiću, dan posle Haradinajeve pobede na severu Kosova uz pomoć infrastrukture koju je nesebično obezbedio Beograd, Hojt Ji je poručio Beogradu kako ne može da sedi na dve tako udaljene stolice istovremeno, da Srbija mora da pošalje vrlo jasnu poruku, a ne da balansira između dve strane. Pa tako, "SAD ne razumeju zašto bi osoblje ruskog humanitarnog centra trebalo da dobije diplomatski imunitet", reče Ji. Ako birači u Srbiji kojima naprednjaci i posle svega gotovo svakodnevno obećavaju "Kosovo u Srbiji" uopšte prate šta se događa na KiM i čemu služe izbori i formiranje institucija po kosovskom Ustavu, ova izjava visokog predstavnika Stejt departmenta i njena kasnija interpretacija u medijima samo dan posle izbora na Kosovu bile su dovoljno jake da momentalno zaborave ako im je promaklo ko je za koga glasao na Kosovu i ponovo uzviknu "Aco, Srbine".

Naravno da im je u tome pripomogla partijsko-medijska kamarila SNS-a predvođena Aleksandrom Vulinom, ministrom odbrane, pa Vladimirom Đukanovićem i ostalim predstavnicima Aleksandra Vučića, koji su odlično naučili u kom trenutku skandiranje valja da počne. To skandiranje i talambasi uglavnom su dosta važni kao efekti kad je vladavina zasnovana na kampanjama i propagandi, a ne na politici. Onda se od te zaglušujuće buke ništa drugo i ne čuje. Tu je vrstu vladavine Aleksandar Vučić tako dobro usavršio da se čini da će mnogo vode proteći Savom i Dunavom dok se opet ne pojavi neki novi majstor u takvoj veštini u ovim našim krajevima, i treba odati priznanje čoveku, propaganda je težak i zahtevan posao.

Primera ima koliko hoćete, evo recimo, je li u ovom trenutku ikoga briga, samo nekoliko nedelja posle, da li je Srbija na kraju poslala ono pismo o kojem su grmeli svi režimski mediji na čelu sa premijerkom Anom Brnabić? Reč je o pismu Evropskoj komisiji "s nizom pitanja" povodom stava Komisije da se slučajevi Kosova i Katalonije ne mogu poreditи, a trebalo je da ga u Brisel odnese premijerka Brnabić lično. Tolika je važnost pisma bila. Posle je negde Vučić izjavio da neće pismo moći sad da se pošalje, iako je "ozbiljno napisano", jer nije u redu "zbog španskih prijatelja". I nikom ništa. Važan je prvi utisak, a to je da se šalje pismo u Evropu zbog Kosova povodom Katalonije. Ozbiljni marketinški stručnjaci znaju, nema druge prilike za prvi utisak, i to zna i Vučić.

JEDVA ČEKAM IZBORE

Jelena Mirković, novinarka TV N1, primetila je u svom prilogu da stranačkih obeležja na proslavi 9. rođendana Srpske napredne stranke na beogradskom Tašmajdanu u subotu 21. oktobra – nije bilo. Nego da su svi nosili srpske zastavice. Naprednjaci bi kazali: ne valja vam kad imamo stranačka obeležja jer nas optužujete da smo u kampanji, a kad ih nemamo, opet ne valja. Zli jezici bi odbrusili da su naprednjaci dan kada je osnovana Srpska napredna stranka počeli da slave kao državni praznik. Jedan naprednjak iz Rakovice je ovoj novinarki na dečjem rođendanu priznao da je istina negde na sredini: "Tačno je da nam ne treba stranačko predstavljanje. Pa vodimo ovu zemlju, aman!" I to jeste u neku ruku važna poruka građanima koja još nije decidirano izgovorena. U partokratiji a potom i autokratiji u kojima su godinama rastakane sve najvažnije institucije ove države, jedina institucija koja "radi" i koja može građanima da omogući kakav-takav život jeste partija na vlasti, a da biste koristili njene "institucionalne usluge" morate ući u tu partiju, raditi za nju, pa će i ona nešto učiniti za vas.

Na drugoj jednoj godišnjici, povodom 21 godine Demokratske stranke (2011), tadašnji predsednik Srbije i DS-a Boris Tadić rekao je da je DS nacionalna institucija. Jedni su se smejali, a drugi su tačno predviđali kraj demokratske vlasti u Srbiji. Tadićeva brzopletost u izrazu danas deluje prilično naivno, jer smo, ne zaboravljajući sve kritike na račun tadašnje partokratske vlasti i to na istom ovom mestu pre pet godina, tek sad u Vučićevom eksperimentu *in vivo* naučili kako se partijska infrastruktura instalira u državnu i kako se građanima ove zemlje svakodnevno stavlja do znanja da ukoliko nisu u kategoriji predstavnika ili bar sledbenika vlasti Aleksandra Vučića – građani su drugog reda. Da parafraziramo Marka Đurića iz kampanje za kosovske izbore: ko nije za SNS, nije ni za sebe ni za Srbiju, tako nekako.

Elem, bilo je slavlje na stadionu na Tašmajdanu, a na slavlju nije bio osnivač stranke Tomislav Nikolić. I o tome se pričalo. O sujeti i ljutnji Nikolićevoj što nije došao, o Vučićevom prigodnom govoru u kojem je predsednik više spominjao kao osnivača stranke Branu Crnčevića nego Tomislava Nikolića. Dirljivo prisećanje na Crnčevićeve reči o deci, potomcima i precima, zli jezici su protumačili kao



VRELO: Ansambl "Vrelo" svojim nastupom uveličao je proslavu
Foto: Rade Prelić /Tanjug

potvrdu da se na Tašmajdanu proslavljalo osnivanje neke nove države prosvećenih, oslobođenih i reformisanih građana.

To što na skupu nije viđena ni premijerka Ana Brnabić, nekako nije izazvalo veliku medijsku pažnju. Mada su drugi državni funkcioneri bez "članske" SNS-a i te kako bili i potrudili se da budu viđeni.

Kao, recimo, Ivica Dačić koji je u svom prepoznatljivom maniru bio veći naprednjak od svih naprednjaka koliko ih se na Tašmajdanu okupilo, a bilo ih je po različitim procenama od nekoliko hiljada do deset hiljada. Šef diplomatije je nabrajao "uspehe" vlasti: "Izbavili smo zemlju iz bankrota, dolaze investicije u Srbiju, idemo ka EU, ali ne po cenu da rušimo prijateljstvo sa Rusijom." Ali se najviše uzbudio prizivajući nove republičke izbore:

"Pred nama su beogradski izbori, ali ja sam se uželeo izbora, i zato jedva čekam da (Aleksandar) Vučić odluči da se ide na izbore", rekao je Dačić.

Priznao je da mu je lider SNS-a veoma drag, ali da mu je "još draži kada vidi ko ga sve napada", i poentirao:

"Vi se zovete naprednjaci, ako se vi tako zovete, onda su ovi drugi koji vas napadaju – nazadnjaci."

Tako je Dačić onako iz prve klupe, ali đačkim, pojednostavljenim rečnikom i bez citata izrekao ono što nam se poslednjih pet godina servira u različitim prilikama, bilo da je reč o izbornoj kampanji, konferenciji za novinare sa naručenim pitanjima za predstavnike vlasti, ili Vučićevoj odi "Ikei", prodavnici nameštaja. Svi koji nisu za Vučića, oni su otpadnici, izdajnici, škart, ukratko smetnja novoformiranoj klasi.

Slično je govorio i predsednik Srbije. Svoje političke neistomišljenike nazvao je gubitnicima čiji je rezultat – nula:

"Pobedite u Beogradu ubedljivo, baš zato što misle da su već pobedili, pobedite radom, a ne lažima i krađama (...) Oni nisu toliko puta otišli na posao u Beogradu, koliko sam ja fabrika otvorio, o kilometrima puta da ne govorim, i nemojte da ih mrzite, ne odgovarajte mržnjom već radom i budite neustrašivi jer imate rezultate. Pobeđujte, ali radite, menjajte se, učite."

U REDU ZA DRUGOG

Jasno je da ovakav jedan skup nije mogao da prođe bez najsvežijeg istraživanja javnog mnjenja. Vučić je rekao da je na devetu godišnjicu svog postojanja stranka jača i da je "dosegla istorijski maksimum u istraživanju javnog mnjenja, koji je bilo koja stranka imala od uvođenja višestranačkog sistema u Srbiji". Ali da naprednjacima ne prenosi rezultate istraživanja zato da bi se ulenjili nego da bi radili još više "brže, jače, bolje, za dobrobit zemlje" nego što su to činili do sada.

I tu još pohvalio "divne ljude" u SNS-u, one čije vreme tek dolazi, eto već za desetogodišnjicu stranke. Na koga je tačno mislio, ne zna se. Ali oročio je bar vreme kad će se možda znati. I tu se sad ponovo izlazi na sredu s pitanjem o drugom, trećem, četvrtom i ostalim naprednjacima. O tome je, kako rekosmo, nezahvalno licitirati sve dok Vučiću svi oni dobro obavljaju posao, pritom, ljudi od najvećeg Vučićevog poverenja i nisu u stranačkoj strukturi.

Poznavaoci prilika među naprednjacima tvrde da Vučić sve uočljivije mora da disciplinuje državne i stranačke funkcionere koji bi da uđu u trku za "drugog" u SNS-u. Kad je, recimo, Nebojša Stefanović, ministar unutrašnjih poslova ali i šef beogradskih naprednjaka, izjavio kako je stav GO SNS-a, čiji je on predsednik, da gradski izbori budu u decembru, Aleksandar Vučić je preko medija odgovorio da "to nije najbolje, ali da se neće protiviti". A posle je, kažu upućeni, baš na Stefanovića mislio kad je kazao: "Ovo je poslednji put da idete na izbore u Beogradu pod mojim imenom."

Razume se da je Vučićeva poslednja. Drugačije je nešto, međutim, sa Anom Brnabić, koja nije omiljena među viđenijim naprednjacima i zato što se svako od njih s pravom mogao zamisliti na njenom premijerskom mestu. Da najveća i najjača partija ne bude nagrađena mestom premijera oduvek je bilo nešto što nije prijatno za članstvo i najviše funkcionere stranke. Verovatno je odatle i vidljiva netrpeljivost između pojedinih članova Vlade i premijerke Brnabić. Jedna od poslednjih je izbila u medije nedavno kad je komentarišući priče o sve većim čarkama između ministara u Vladi povodom afere "Tetka" kazala da će u Vladi biti smena samo ako izostanu rezultati. Jadranka Joksimović, ministarka za evropske integracije, odgovorila je:

"Ja svoj posao radim odgovorno i predano, mandat sam dobila od stranke kojoj pripadam, koja je ubedljivo pobedila na parlamentarnim izborima. Ako izostanu rezultati u više oblasti, onda svi snosimo odgovornost, uključujući i premijerku kao prvu među jednakima."

Ipak, sve to skupa su uobičajene "bolesti" stranke koja je svih ovih godina rasla sa vlašću koju je osvajala bespogovornom spremnošću na izbore. Izbori su od početka glavna poluga Vučićeve vlasti. Neprekidna kampanja iz koje nikada ne izlaze, omogućila im je da usput dovrše uništenje dve najvažnije institucije slobodnog društva – univerzitet i medije. Krajem septembra usvojen je novi Zakon o visokom obrazovanju, kojim je stavljena tačka na kakvu-takvu bar formalnu autonomiju univerziteta na sličan način na koji je to urađeno Zakonom o univerzitetu 1998. godine. Medijska strategija, najavljeno je, biće završena do kraja ove godine, ali – bez novinara. Reprezentativna novinarska udruženja izašla su iz radne grupe Ministarstva kulture i informisanja koja radi na tom tekstu, i trenutno razmenjuju optužbe o tome ko se bavi politikom, a ko se "politički pozicionira u strukturama moći". I bez toga, ovu strategiju od početka prati veliki broj nepoznanica, ali je najvažnija hoće li vlast ovim dokumentom pokušati dodatno da pojača pritisak na medije. Bez novinara u radnoj grupi, teško da nečeg dobrog tu može biti.

O opoziciji Vučićevom režimu ovde je mnogo puta bilo reči. Dok jedni postavljaju uslove režimu za fer i demokratske izbore u Beogradu, drugi pozivaju na bojkot jer poštenih uslova neće biti, treći tvrde da bi bojkot izbora u Beogradu Aleksandar Vučić jedva dočekao.

Vučić, već iskusan u žongliranju najavama vanrednih parlamentarnih izbora, poručuje opoziciji: "Neka razmisle još jednom da li izbore žele ili ne. Ako ih dovoljno žarko budu želeli, možda ih i dobiju, samo nemoj posle da plaču ili kukaju kako je Sveti Petar kriv što su izbore izgubili."

Žongliranje se nastavlja. ¶

ZORA DRČELIĆ

Državni posao

Pobeda Srpske liste na lokalnim izborima mogla bi se olupati o glavu ne samo kosovskim, nego i ostalim Srbima



"RADUJEM SE VEČERAS...": Marko Đurić i funkcioneri Srpske liste slave pobedu u K. Mitrovici
Foto: Čedomir Petarić /Tanjug

U nedelju uveče, svega desetak minuta nakon što su biračka mesta na Kosovu zatvorena, na jednoj od najgledanijih beogradskih televizija pojavio se kajron sa obaveštenjem da je na tamošnjim lokalnim izborima pobedio – Aleksandar Vučić. Premda se predsednik Srbije, naravno, nije lično kandidovao, ubedljiva pobeda Srpske liste (SL) u svim opštinama u kojima većinu čine Srbi znači upravo to: trijumf Vučićevog projekta da sav politički život kosovskih Srba stavi pod svoju kontrolu.

Da je predsednik Srbije glavni junak izbornog procesa dobro se videlo nepun sat kasnije, tokom direktnog prenosa slavlja SL u severnoj Kosovskoj Mitrovici, neformalnoj prestonici kosovskih Srba. Tada se Vučić direktno obratio skupu preko zvučnika mobilnog telefona Marka Đurića, šefa Kancelarije vlade Srbije za Kosovo i Metohiju. "Radujem se večeras, to po mojem glasu ne možete da zaključite, možda jednako, a možda i više od svakog od vas", poručio je skupu predsednik Srbije dodajući da mu se čini da "neki ne razumeju koliki je značaj ove pobede". Potom je Đurić "spontano" počeo da skandira "Aco Srbine!" u čemu su mu se, posle nekoliko sekundi zbunjene tišine, pridružili svi ostali.

U čemu je, zaista, značaj ove pobede? SL bila je jedna od dvadesetak srpskih partija koje su učestvovale na izborima i pobedila je u prvom krugu u devet od deset opština sa srpskom većinom, dok u desetoj opštini (Klokot) ide u drugi krug. Pritom treba imati u vidu da opštine u kosovskom sistemu imaju mnogo veća ovlašćenja u odnosu na centralnu vlast nego što je to slučaj u Srbiji, naročito kad je reč o raspolaganju budžetom. Tako će ova stranka, čiji čelnici otvoreno kažu da su "glas i lice Aleksandra Vučića na Kosovu", pored devet mesta u kosovskom parlamentu i četiri ministra u tamošnjoj vladi, imati i bar devet gradonačelnika, što joj sve zajedno daje prilično težinu na svim nivoima vlasti na Kosovu.

Da bi se došlo do ovog rezultata, korišćena su sva sredstva. Od početka izborne kampanje, iz Beograda su uporno i nedvosmisleno slate poruke da iza Srpske liste stoji država Srbija, i da će svi koji joj se suprotstave biti tretirani kao državni neprijatelji. Oliveru Ivanoviću, lideru stranke SDP, zapaljen je automobil čim je objavio da će se kandidovati za gradonačelnika u Mitrovici, a isto se dogodio i nekim drugim konkurentima SL. U Mitrovici i drugde su tokom kampanje viđani džipovi bez tablica uz pojačano prisustvo snažnih mladića za koje niko nije mogao da kaže odakle su i zašto su došli. Đurić je za Ivanovića nekoliko puta rekao da je "razbijač srpskog jedinstva" i optužio ga da radi za strance koji hoće da "porobe Srbe na Kosovu"... Pored svega toga, čudo je da je Ivanović ipak uspeo da dobije gotovo dvadeset odsto glasova u Mitrovici.

U ostalim opštinama, Srpska lista nije ni imala ozbiljnu konkurenciju, a tamo gde pretnje nisu bile celishodne, glasovi su se kupovali: prištinski mediji su uoči izbora objavili tonski snimak razgovora dvojice aktivista SL iz okoline Gnjilana, u kome se dogovaraju koliko treba dati kom domaćinstvu da bi glasao za ovu stranku. Obojica su nakon objavljivanja snimka na kratko privedeni, ali sve u svemu, međunarodna zajednica je, zadovoljna malim brojem incidenata tokom glasanja, proglasila izbore fer i poštenim, ignorišući sve što im je prethodilo.

Na ovaj ili onaj način, Vučićev cilj je ostvaren i država Srbija sada ima pozamašan uticaj na Kosovu. To bi se moglo olupati o glavu upravo kosovskim Srbima. Kada se krojio kosovski ustav, rezervisana mesta za predstavnike Srba i široka ovlašćenja za gradonačelnike bili su deo plana da se srpskoj manjini garantuju izvesna prava, a ne da ta mesta i te položaje dobiju ovlašćeni predstavnici Vlade Srbije, koja kosovsku državu ne priznaje i priželjkuje njen krah. Sadašnja vlada Ramuša Haradinaja, koja ima tanku većinu i jedva opstaje zahvaljujući (između ostalog) podršci SL, mora da toleriše ovu situaciju, ali ona neće trajati večno. Kosovski Albanci su i ranije Srbe mahom doživljavali kao smetnju svojoj suverenosti, a sada imaju argumentovan razlog da ih smatraju za pretnju, i u skladu sa time sa njima postupaju.

Druga opasnost je u načinu na koji je Vučićev cilj postignut. Džipovi bez tablica, uz kombinaciju pretnji i podmićivanja, viđani su i u centralnoj Srbiji tokom proteklih izbora, a etiketiranje svakog ko se suprotstavlja vladajućim naprednjacima kao izdajnika Srbije i narodnog neprijatelja već je postalo manir. Trijumf SL mogao bi ohrabriti već postojeće težnje da se SNS, poput SL na Kosovu, proglasi za državni projekat. Uklanjanjem preostalih granica između države i partije postiglo bi se puno nacionalno jedinstvo, a uostalom, reći će neko, ono što je dobro za kosovske Srbe dobro je i za Srbe u Srbiji. Zar ne? ¶

DEJAN ANASTASIJEVIĆ

5 GODINA SERVICE INCLUSIVE

Zadovoljstvo u vožnji



NE ČEKAJTE SUTRA.

BMW X4 OD 47.990€.

BMW X4 ima izraženo upečatljiv oblik, bilo kada i bilo gde da se pojavi. Sa njegovim ekstravertnim dizajnom, on kombinuje životni stil i performanse i stapa ih u dve stvari koje nikad ranije nisu bile objedinjenje u ovom segmentu, tipična X snaga i estetika kupe vozila.

Zakažite test vožnju na www.bmw.rs

Sajam knjiga idealna je prilika da nabavite neki od PREOSTALIH PRIMERAKA knjiga:
MOJ MUŠKI ŽIVOT Miloša Vasića i NAPREDNE KNJIGE Dragoljuba Žarkovića,



a u prodaji su i ostale knjige u izdanju nedeljnika VREME, sve to na štandu izdavačke kuće Clio u Hali 1 Beogradskog sajma.

TEOFIL PANČIĆ



Četiri zemlje, jedan kupus

Kako su dvojica pisaca koji su otvorili ovogodišnji Sajam knjiga otelovili dve različite priče ovdašnjeg režima: za spoljnu upotrebu i za po kući

U zemlji kojom vlada jedan čovek, i čija se zvanična ideologija menja u skladu s hirovima i trenutnim nervnim stanjima tog Jednog, dekadencija svega ostalog prirodno uzima maha: sve drugo postaje nekako nevažno jer ne proizvodi posledice u stvarnosti – osim ako je slučajno u skladu s trenutnom (samo)voljom tog Jednog. Drugim rečima, sve što nije unutar ili blizu njegove orbite zapravo je haj-nehajno, "može da bidne, al' ne mora da znači". A najbolje je ako se pojavljuje u bar dve varijante, recimo, za spoljnu i unutrašnju upotrebu. Pošto je i šizofrena politika tog Jednog najčešće iskaziva u takvom, janusovskom izdanju.

Zamumuljeno? Ajmo na konkretno. Ovogodišnji Sajam knjiga u Beogradu – koji je, nemojte se zavaravati, državna manifestacija par excellence – otvorila su čak dvojica pisaca: domaći Vuksanović Miro i uvozni, austrijski Karl-Markus Gaus. Ovaj prvi, rekao bih, zato što je i delom i habitusom u skladu s izrekom "prema svecu i tropar", tj. sasvim u skladu s vladajućom kulturnom politikom tzv. režima, a ovaj drugi zato što je izabran od uvoznih nosilaca i domaćih "podizvođača" programa počasnog gosta ovogodišnjeg sajma, a to je – nemački jezik. Koji se kao većinski govori u četiri evropske zemlje: Nemačkoj, Austriji, Švajcarskoj i Lihtenštajnu. Pa je i naziv programa počasnog gosta: "Četiri zemlje – jedan jezik".

Hm, zgodan naziv, zašto li nam je tako poznat? Ah, da: podseća nas na jednu nama znatno bliskiju situaciju, štaviše: na *našu* situaciju. Nemamo li i mi, nakon raspada Jugoslavije, četiri države u kojima se govori zajednički policentrični jezik? Eto zgodne paralele. Sve ostalo su, međutim, kobna razilaženja...

Karl-Markus Gaus je nesumnjivo nemački pisac, ako to znači "pisac nemačkog jezika"; istovremeno, međutim, on je i austrijski pisac, i građanin Austrije, i naprosto – Austrijanac. Da ga nazovete "Nemcem", verovatno se ne bi uvredio, ali bi strpljivo nastojao da vam objasni zašto taj naziv, pa eto, nije baš tačan. Šta bi vam tek, na njegovom mestu, rekli lucidni švajcarski namćori (i veliki čarobnjaci nemačkog jezika) poput Maksa Friša i Fridriha Direnmata, ne smem ni da zamislim. O čemu je govorio Gaus? O identitetskim dvojnostima, trojnostima, umnožavanjima; o svetu koji se menja pred našim očima, u kojem više nikada neće biti imperijalne i imperativne *leitkultur* (čiji su sastavni deo fantazmi o zapovedenom "službenom jeziku i pismu" etc.) kao one koja je jedino merodavna. Mada će, naravno, još dugo biti konzervativne nostalgije za njim – što pokazuju i izvesni izborni trendovi – ali nostalgija je uvek samo uteha epohalno poraženih. O tome, uostalom, govore i njegove knjige. Gaus je nemilosrdni, pronicljivi kritičar nacionalizma, šovinizma, izolacionizma, uskogrudosti, bilo da su velikonemački, maloaustrijski, hrvatski (pročitati "Oči Zagreba"!) ili srpski. Kao i svaki intelektualac slobodnog sveta s bar minimumom intelektualnog poštenja, Gaus nije branilac jezika (nemačkog) ili države (austrijske) pred tobožnjim spoljnim i unutrašnjim ugrozama, nego je, pre će biti, obrnuto: branilac čoveka pred državom – pre svega svojom, a onda i drugima; a bogme i pred onim što je Ivan Čolović lucidno nazvao *teror kulture*, misleći pre svega na teror tzv. identitarnih politika.

Vuksanović, pak, Miro govori ne iz pozicije pojedinca nego, štoneći, "iz glave cijela naroda"; odatle on, pored živog Gausa, zapomaže kako je srpski jezik ništa manje nego ugrožen, a srpsko pismo, bogumi, još i ugroženije. Istovremeno, to je srpsko pismo, ćirilično dabome, ništa manje nego: *savršeno*. Eto, ako niste znali da na ovom svetu postoji nešto savršeno, ako ste u skladu s hrišćanskim praznoverjem mislili da ništa što je biće zvano čovek stvorio ne može biti savršeno, prevarili ste se: srpska je ćirilica savršena, eto pravoreka našeg Pisca. Uzgred, baš onog čije nečitljive pararomaneskne kupusare neće ništa ni dobiti ni izgubiti u kvalitetu ili smislu nikakvim šaltovanjem s latinice na ćirilicu ili obrnuto. Semolj zemlja ili Семољ гора – isti kupus, kumašine. Ali ne futoški, nažalost.

Ni Vuksanović neće izdržati da se ne osvrne na "Četiri zemlje – jedan jezik". Jer, isto je, veli, i s nama: razdelili smo zemlje, pa smo razdelili i jezike. A Vuksanović ima jednostavno rešenje protiv te feudalizacije: sve što treba da uradimo jeste da svi lepo priznamo da je sav taj jezik naprosto – srpski. A i sve te zemlje, bezbeli; šta bi drugo bile? Nemci su, kaže on, po običaju bili pametniji: oni su od četiri došli ka Jednom, pa sad uživaju. Aha, važi. Znači, Gaus je ipak Nemac? Njegov rodni Salcburg je u Nemačkoj, dakle? Takođe i Cirih? Istina, bivalo je i takvih pokušaja među Nemcima i okolinom ("4 u 1"), poslednji koji je uznastojao je izvesni A. Hitler, ali kanda mu se napor dosta loše završio.

Nisam tako blesav da očekujem da neko kao Vuksanović Miro zna šta govori, i koje su logičke konsekvence izrečenog. Niti je on, njim samim, na bilo koji način važan. Ono što je bitno je zašto je baš neko takav izabran za "partnera" Gausu, da pred njim izgovori sve suprotno ne njemu, nego svemu onome što je kulturno-identitetska politika i Nemačke i Austrije (Švajcarsku da ne spominjem) nakon 8. maja 1945: zato što je to što priča Vuksanović zapravo *istina ovog poretka i sukus njegovih vrednosti*, a ono što govore Gaus i ostali gosti samo je, meine Damen und Herren, recitacija za paradu, tek dok se gosti ne raziđu, a onda će se razgaćimo ponovo. ¶

AUTORITARNI TIGRA OD PAPI



“Vučić je sklon velikim greškama. Setimo se njegovih međusobno suprotnih izjava o rušenju Hercegovačke. Iz toga vidite da je on suštinski nesiguran i da je pod uticajem emocija sklon ishitrenom reagovanju. U nekim razvijenijim društvima bi završio političku karijeru još u vreme onog urlanja za vreme poplava. On se za sad održava zahvaljujući kontroli televizija sa nacionalnom frekvencijom, ali mislim da je ta propaganda postala odurna čak i onima koji su pristalice SNS-a”

Ubrzane pripreme opozicije za gradske izbore u Beogradu ponovo su izbacile na površinu sve boljke i mane stranačkog života u Srbiji. Međutim, mane ovdašnje opozicije stoje u zanimljivoj uzročno-posledičnoj vezi sa manama vladajućeg režima. Da li je vladajući režim, sa Srpskom naprednom strankom na čelu autoritaran po prirodi, koje su greške opozicije, šta je suštinski važno u vezi sa beogradskim izborima i kako bi Srbija mogla da izgleda posle Vučića, razgovaramo sa sociologom Jovom Bakićem.

“VREME”: Proteklog vikenda dobili smo još jednu političku stranku, Narodnu partiju Vuka Jeremića. Šta ona nudi, što na političkoj sceni već nemamo?

JOVO BAKIĆ: Oni se profilišu kao jedna konzervativna stranka, ali bi njen lider više voleo da to bude stranka centra i misli da će, ako je nazove strankom centra, ona to i biti. Međutim, kad se pogleda program, jasno je da je reč o konzervativnoj opciji. To se, na kraju krajeva vidi i po ljudima koji su u vrhu stranke: Sanda Rašković Ivić, Siniša Kovačević... To su ljudi koje bih ja nazvao pametnim ili civilizovanim konzervativcima. S jedne strane, dobro je što takva opcija postoji, ali ona će imati vrlo težak posao probijanja, jer su tu već Dveri koje su privukle jedan segment društva koji nije veliki, ali nije ni zanemarljiv. Tu je i Demokratska stranka Srbije koja će se boriti za mesto pod suncem upravo sa Narodnom strankom, ali mi se čini da je tu Narodna stranka u prednosti, baš zbog ovih bivših DSS-ovaca koji su joj prišli. Videćemo, neće im biti lako jer deo tog biračkog tela uzima i Srpska napredna stranka. Veliko je pitanje da li će oni uspeti da privuku značajniji deo baš tog SNS biračkog tela, jer je to povezano sa lovom na plen, kao omiljenom disciplinom srpske politike.

Da li je, makar u biračkom telu, ostalo ičega što bi moglo da se lovi, s obzirom na malu izlaznost na izborima i rastuću apatiju birača? Imaju li nove partije odakle da crpe biračku bazu?

Sad istraživači javnog mnjenja tvrde da je izlaznost veća jer veliki broj ljudi nije tu, a zavedeni su u biračkim spiskovima. Sigurno je da jedan procenat takvih postoji, ali teško je reći koliki je. Svejedno, mislim da je politička apatija u Srbiji izuzetno velika. Sva istraživanja pokazuju da građani Srbije ne veruju političkim strankama. S druge strane, imamo nešto vrlo interesantno: u evropskim zemljama oko pet odsto biračkog tela učlanjeno je u neku političku stranku, a u Srbiji samo Srpska napredna stranka ima 10 odsto biračkog tela u svom članstvu. Kad uparite ta dva podatka – nepoverenje prema političkim strankama i ogroman broj ljudi koji su članovi stranaka – vidite da tu postoji neka nenormalnost. Ljudi se učlanjuju u stranku sa idejom da zaposle bilo sebe bilo članove porodice. U siromašnoj zemlji, posao je glavno bogatstvo. Ko ima posao, taj nije u apsolutno užasnom stanju, ni ekonomskom ni psihičkom.

Reč je o različitim nivoima, u zavisnosti od toga koliko su ljudi visoko pozicio-

REŽIM RA



Fotografije: Marko Rupena

■ "Vučić odlično pliva jer promoviše neoliberalnu ideologiju, u kojoj se uzima od porodilja i penzionera, a daje se stranim bogatim, multinacionalnim kompanijama"

nirani u partiji. Oni na višim nivoima to rade da bi napredovali, dok oni na nižim to rade radi posla. To su dve grupe ljudi, gde se sama SNS sastoji od nekoliko frakcija koje se totalno ne trpe, ali ih objedinjava ličnost velikog vođe i onog trenutka kad vođa ne bude bio tu, stranka više neće postojati. Tek tada će se otvoriti prostor za stranku Vuka Jeremića, za Dveri, Demokratsku stranku Srbije, ali i za Šešeljevu Srpsku radikalnu stranku, iz koje je najveći deo članstva i otišao u SNS.

Niste prvi koji iznosi stav da bi slabljenje SNS-a dovelo do jačanja desnih, konzervativnih opcija. Na čemu temeljite taj utisak?

Generalno, kad gledate ličnosti koje su tu, veliki deo je potekao iz SRS, jedan deo je ušao iz Demokratske stranke i to su ti lovci na plen, a ima i onih iz DSS-a. SNS je, s jedne strane, stranka lovaca na plen, a sa druge, konzervativna stranka. Ona i želi da se profiliše kao konzervativna, pa i u Evropi sarađuje sa partijama tog profila. To je logičan put za te ljude, onoliko koliko u srpskom političkom životu ima logike, a nema je puno. To je jedan od razloga. Drugi razlog je mnogo teži. Ja mislim da će Srpska napredna stranka iza sebe ostaviti takvu pustoš da će neka desnija opcija iz toga profitirati. Recimo, možemo da pretpostavimo to samo na osnovu jednog primera, Beograda na vodi. Kada taj potpuno kriminalni projekat bude okončan, a on je stalno, u retorici SNS-a povezan sa napretkom i modernizacijom, desničari će reći: pa, vidite šta je, u stvari, modernizacija o kojoj oni govore; umesto toga bolje je da se vratimo starim vrednostima, porodici, crkvi... Neki od tih problema će se sigurno pojaviti.

S druge strane, kada je reč o opoziciji, deo javnosti od njih očekuje takozvanu jednu kolonu. Jesmo li mi ikada imali jednu kolonu?

Čitava ta priča o jednoj koloni je iritantna. Direktno se protivim i retorici i ideji, jer je retorika iritantna, a ideja pogrešna. Pogrešna je jer ta jedna kolona ne može da privuče sve birače koji se protive Aleksandru Vučiću. Tu nije reč samo o idejnoj podeli, jer oni koji govore o jednoj koloni najčešće iz nje isključuju Dveri, a Dveri su takođe opoziciona stranka i, kad pogledate njihovo delanje, oni su istinski opoziciona stranka. Njihove kritike su na mestu, sa nekima se ne slažem, ali se sa dobrim delom slažem. Međutim, ni sam ne bih mogao da glasam za Dveri. U taboru koji govori o jednoj koloni postoje mnogi koji misle kao ja, ali i dalje govore o toj jednoj koloni. Ali ima tu i druga stvar: postoji značajan broj birača »

koji nikad ne bi mogli da glasaju za Dragana Šutanovca, tako da opet nema jedne kolone. I nije problem samo u Draganu Šutanovcu, nego u celoj toj plejadi koja vodi Demokratsku stranku. Potpuno je začuđujuće kako im je uspelo da od jedne jako dobre kadrovske baze takvi ljudi isplivaju na čelo. Zatim, ako Dragan Đilas bude kandidat za gradonačelnika Beograda, opet imate ljude koji ne žele da glasaju za njega. Dakle, priča o jednoj koloni je bespredmetna i nema uporište u stvarnosti. To bi bilo nasilje nad političkim idejama i samim tim, potpuno bespotrebno. Umesto toga, svako neka se potrudi da razvije svoj program što je moguće jasnije i da ga predstavi građanima. Naravno, to nije lako u uslovima medijske blokade koju je autoritarni režim nametnuo, ali to je jedina opcija u ovom trenutku.

Kada govore o jednoj koloni, ljudi se prisećaju devedesetih godina, ali tada su uslovi bili drugačiji. Uz to, bilo je potrebno da Vuk Drašković bude odstranjen da bi se napravila Demokratska opozicija Srbije.

Upravo ste upotrebili frazu "autoritarni režim". Na osnovu kojih kriterijuma i karakteristika ovaj režim tako kvalifikujete?

I za Miloševićev režim koristim pojam "autoritarni režim sa dominantnom strankom". Obično se u teoriji smatra da autoritarni režim isključuje višestranački sistem. Međutim, savremeni autoritarni režimi imaju višestranačke sisteme kao fasadu. Dakle, postoje opozicione stranke, ali su pod kontrolom vladajućeg, autoritarnog režima. Takvu opoziciju možete da ucenjujete, što Aleksandar Vučić najviše voli da radi, kao što ucenjuje i svoje političke partnere koji su potencijalni rivali. Najbolji su oni rivali koji te nikada ne mogu ugroziti, a to je moguće samo ako su ucenjeni. Isto važi i za opoziciju: najbolji su oni opozicionari koji ne mogu da te ugroze jer imaš čime da ih uceniš. To je čitava metodologija koju je Aleksandar Vučić razvio i koju vrlo uspešno primenjuje.

Svi smo svesni da pritisci i ucene postoje u gotovo svakom segmentu društva. Ali onda, kad neko dođe i kaže "dajte mi dokaze", mi zaista nemamo eksplicitne dokaze, jer, na primer, ne postoji nijedan grad u Srbiji gde neki opozicioni lider ne može da održi skup, niti je profesionalnim medijima onemogućeno da objavljuju kritičke sadržaje. Gde su nam dokazi?

Dokaze nije lako dostaviti jer je režim prilično vešt. Ali, ja sam već pričao javno o tome da sam svojim očima video dosije Ivice Dačića koji mi je Aleksandar Vučić pokazao. Naravno, neko može da kaže kako lažem, ali isto tako je proverljivo da li sam do sada govorio neistine i da li sam ja osoba sklona upotrebi laži. Mi

> **"SNS se sastoji od nekoliko frakcija koje se totalno ne trpe, ali ih objedinjava ličnost velikog vođe i onog trenutka kad vođa ne bude bio tu, stranka više neće postojati"**

ne možemo govoriti o dokazima u smislu dokaza za sud, ali možemo da pričamo o ogromnoj količini jasnih indicija, a onda prosto treba koristiti zdrav razum, ako ga imamo.

Da, ali onda nam predsednik Vučić priredi vrlo vešt trik, u trenutku kada sve glasnije pričamo o suptilnom pritisku na novinare koji ne mogu da dobiju odgovore na pitanja, bivaju šikanirani na konferencijama za novinare ako postave neko manje prijatno pitanje. On odbija da dođe na svečanost povodom godišnjice Bezbednosno-informativne agencije izgovarajući se time da dvoje novinara nije pušteno na taj prijem i da on neće da toleriše gušenje slobode medija. O čemu se tu radi?

Radi se o veštom i bistrom političaru. Aleksandar Vučić je bistar čovek, a druga je stvar što on tu bistrinu koristi na štetu građana Srbije. Međutim, ja mislim da će on na kraju i sam sebi da naškodi, jer je to karakteristično za ljude koji mnogo kalkulišu i kombinuju. U jednom trenutku se prekombinuju, i to će se i njemu desiti, pogotovo jer je sklon ishitrenim potezima. On bi do sada verovatno već i pao s vlasti da ne kontroliše sredstva masovnog informisanja na način na koji to radi. Takođe, kad je reč o dokazima, mislim da su svedočenja novinara vrlo važna. Novinari koji su od devedesetih na ovamo među najcenjenijima i u stručnoj i u široj javnosti, svedočili su da je naprednjacima zabranjeno da dolaze u njihove emisije, govorili su o tome da ih je lično Vučić zvao i vikao. Dakle, to su sve svedočenja, a sasvim je na mestu pitati zašto bi neko izmišljao takve stvari, pogotovo kada ih govore ljudi koji imaju kredibilitet i poverenje javnosti. Dodajmo među dokaze i ukidanje pojedinih emisija. Dalje, tu su i ekonomski pritisci, o kojima, verujem, redakcija "Vremena" može da piše knjige. Imamo ceo spektar načina na koje se utiče na oglašivače da svoje proizvode ne reklamiraju u određenim novinama ili televizijskim emisijama. Svedočenja te vrste postoje. Uostalom, može da se dokaže do kog datuma se neko negde oglašavao, a od kog datuma je prestao to da radi.

Ja sam razgovarao sa nemačkim parlamentarcima koji se bave Balkanom i oni vrlo dobro znaju o čemu se radi, pa nije ni bilo potrebno da im mi to pričamo. Međutim, oni smatraju da ovde nema relevantne opozicije koju bi podržali protiv Aleksandra Vučića. Ipak, mislim da je to izgovor i da će oni podržavati Vučića sve dok on obavlja njima bitne poslove. A onda će se on truditi da stalno iznova smišlja nove poslove zbog kojih je nezamenljiv. To vam je nešto slično kao Milo Đukanović u Crnoj Gori. Osim što je dobar učenik Vojislava Šešelja, Vučić je dobar učenik i Mila Đukanovića. On brzo savladava lekcije, pa pretpostavljam da će posle Kosova na red doći NATO. Zato ljudi u EU i SAD sve ovo ovde gledaju pragmatično, neopterećeni ideologijama i ne obraćaju pažnju kako ljudi žive u nekoj Srbiji ili nekoj Crnoj Gori. Njima je važno da se obave nekakvi zadaci koji su njima značajni. Kako ćemo se mi osećati, to je naš problem.

Pa, da li to onda znači da nam treba neka vrsta velikog osvešćenja da niko neće doći da nas spase i da, ako

smo nezadovoljni, svoj problem moramo sami da rešimo?

Iz mojih razgovora sa ljudima iz opozicije, ali i iz ponašanja ljudi poput Saše Jankovića i Vuka Jeremića, vidi se da su oni toga svesni i trude se da nešto urade. Ali nije sva priča u tome. Niti je tačno ono što ljudi govore kako opozicioni lideri treba da prevaziđu sujete pa će sve biti u redu. Čak bih rekao, na osnovu ličnog poznavanja tih ljudi, da sujete nisu problem. Problem je kako se organizovati i kako isključiti opoziciju koja je lažna, poput Liberalno-demokratske partije, ili kako isključiti onu koja zbog personalnog sastava odbija birače. Naše iskustvo sa višepartijskim sistemom je loše, obiluje katastrofalnim ljudima i velikim pljačkama. Ljudi su izgubili iluzije koje su imali. Godine 2000, svi mi koji smo potrošili godine na borbu protiv jednog jezivog autoritarnog režima, mislili smo da smo izabrali ljude koji će voditi računa o dobrobiti građana. Ispostavilo se da je veliki broj njih više vodio računa o sopstvenim interesima. Pa, i od Maksa Vebera, omiljenog Vučićevog sociologa može se naučiti da postoje stranke lovaca na plen. Međutim, problem je što su u Srbiji skoro sve političke partije takve.

Izvesni su izbori u Beogradu, licitira se kandidatima, pominju se moguće koalicije... Beograd je i samom Vučiću, koji je dva puta gubio gradske izbore, slaba tačka. Međutim, o eventualnom porazu SNS-a u Beogradu često se govori u kontekstu simboličkog značaja. Kakva je realna korist simbolike u situaciji koja obiluje vrlo konkretnim i realnim problemima?

Beograd je važan zbog veličine, broja ljudi i novca koji se tu obrće. Ali važan je i simbolički. Problem je u tome što, ako neko drugi osvoji vlast u Beogradu, može da očekuje da ga centralna vlast minira i sapliće na svakom koraku, osim ako ne napravi neku vrstu dogovora, što je, nažalost, moguće. Mogući poraz SNS-a u Beogradu je simbolički važan jer se njime šalje poruka ostatku Srbije da su oni izgubili u prestonici. Onaj ko izgubi u prestonici, u koncentričnim krugovima gubi dalje. A mi već imamo zdrava jezgra otpora u Srbiji, kao recimo u Nišu ili Kraljevu, i jako je važno što su se ta jezgra grupisala u zajedničkom pokretu sa Inicijativom Ne da(vi)mo Beograd. Ideja svih tih lokalnih pokreta je aktivno učešće građana u politici, a svi su nastali iz očajanja tih građana zbog onoga što im vlasti rade. U tom smislu, sve moje simpatije su na njihovoj strani.

Ali oni protiv sebe imaju mehanizam mikromenadžmenta koji je razvio SNS, u kom svaka mesna zajednica ima svog komesara zaduženog da zastrašuje ili obećava u zamenu za glas. Kako probiti tako čvrsto ustrojenu strukturu?



"Priča o jednoj koloni je bespredmetna i nema uporište u stvarnosti. To bi bilo nasilje nad političkim idejama"

Mislim da je to tigar od papira. Kad kola krenu nizbrdo, desiće im se ono što se desilo DS-u koji je isto tako imao jednu lepu čvrstu i organizovanu strukturu, koja se srušila čim su kola krenula nizbrdo.

Pomenuli ste da će Vučić stalno izmišljati nove zadatke zbog kojih će ga međunarodna zajednica održavati na vlasti, a sad pominjete kola koja mogu da krenu nizbrdo. Šta je to što bi ta njegova kola moglo da potera nizbrdo?

Vučić je sklon velikim greškama. Setimo se njegovih međusobno suprotnih izjava o rušenju Hercegovačke. Iz toga vidite da je on suštinski nesiguran i da je pod uticajem emocija sklon ishitrenom reagovanju. U nekim razvijenijim društvima bi završio političku karijeru još u vreme onog urlanja za vreme poplava. On se za sad održava zahvaljujući kontroli televizija sa nacionalnom frekvencijom, ali mislim da je ta propaganda postala odurna čak i onima koji su pristalice SNS-a. Čak i oni počinju da govore kritički, što ne znači da će glasati protiv. Međutim, ima nezadovoljstva koje se po ovom društvu širi kapilarno. Videćemo da li će i kada doći do pucanja, jer politika nije nešto što se može predvideti do kraja. Ona se u velikoj meri odigrava u iracionalnom prostoru i zato je nepredvidiva. Mi ne možemo da predvidimo kada će se i šta desiti, ali možemo da predvidimo da ovo ovako kako je ne može dugo da traje. Ljudi skloni kapitalizmu ne uviđaju da su neoliberalna ideologija i autoritarni sistemi vrlo kompatibilni. Prvi neoliberalni režim je bio Pinočeov u Čileu. Ali, da me ne hvataju za reč – ne govorim samo o autoritarnim sistemima, nego o autoritarnim politikama koje sa neoliberalnim idejama idu ruku pod ruku. U tom smislu, Vučić odlično pliva jer promoviše neoliberalnu ideologiju, u kojoj se uzima od porodilja i penzionera, a daje se stranim bogatim, multinacionalnim kompanijama. Ovde sirotinja finansira bogataše.

Projekat Beograd na vodi je demonstracija tog trenda, jer mi kroz poreze dajemo znatno više od investitora, koji se obezbedio tako što je rekao: mi ćemo graditi onoliko koliko vi možete da obezbedite, to jest, onoliko koliko bude bilo interesovanja za kupovinu stanova. Taj projekat je unapred osuđen na propast, ali je izvanredna ilustracija delovanja neoliberalne ideologije i autoritarnog sistema, odnosno oligarhije. Pri tome nam se sve to prodaje kao napredak i modernizacija, a svi koji se tome protive zabijaju klipove u točkove napretku Srbije. To je ta zamena teza koja je opasna. Jer, kad to propadne, a propašće, ispašće da je modernizacija nasilje prema građanima i zdravom razumu. To je nešto s čim ćemo se suočiti kroz nekoliko godina. ¶

JOVANA GLIGORIJEVIĆ

Građevinarska groznica gradskih očuha

Za sve projekte, završene i ove koji su u toku, a sva je prilika da će to da važi i za one koji su tek u najavi, zajednički imenitelj je kašnjenje – probijanje inače komotnih rokova od nekoliko meseci do nekoliko godina, kako za početak tako i za završetak radova. Takođe, neizbežno probijanje inače velikodušnih budžeta



Otkako je zasela ova nikad bolja vlast, iz dana u dan, iz godine u godinu, Beograd sve više napreduje, što se vidi, kako u svakoj prilici naglašavaju gradski očusi/oci, po broju gradilišta, kojih je (kao) više nego ikad: rekonstruišu se najfrekventnije gradske saobraćajnice i jedan od četiri mosta preko Save, raskopavaju se parkovi, proširuju se parkinzi za povlašćene, one dve kule u Savamali usporeno rastu, podzemne vode nešto brže, teren za najveću prodavnicu mešovite robe na Balkanu kod Gazele poravnat je i gradnja samo što nije počela, najavljuju se žičare, podzemne garaže ispod Studentskog trga i Ulice kneza Miloša, pa još četiri neznano kakve i neznano gde, vlasti se priviđaju i stometarski jarboli i barjaci, metro-linija od nigde do negde... Lepota.

Ovaj građevinarski zamah traje već godinu dana. U prvom poluvremenu završeno je nekoliko projekata: prilazna saobraćajnica Mostu na Adi – Bulevar heroja sa Košara, kolski prilaz železničkoj stanici na Prokopu, prevođenje Obilićevog venca u pešačku zonu, rekonstrukcija i dogradnja garaže na njenom obodu, puštena je u rad i "jedna od najlepših fontana u Evropi".

Za sve projekte, završene i ove koji su u toku, a sva je prilika da će to da važi i za one koji su tek u najavi, zajednički imenitelj je kašnjenje – probijanje inače komotnih rokova od nekoliko meseci do nekoliko godina, kako za početak, tako i za završetak radova. Takođe, neizbežno probijanje inače velikodušnih budžeta, što zbog "mnogo lošijeg stanja od očekivanog", što zbog navodno nepredviđenih radova, što zbog u zemljišne knjige neucrtanih podzemnih instalacija, naknadnih zahteva ovog ili onog zavoda i sve tako to.

GOTOVO, UZ MUKE

Poslednja deonica Unutrašnjeg magistralnog prstena sa novobeogradske strane od Otvorenog tržnog centra – buvljaka do Tošinog bunara, dovršena je sa godinu i više dana zakašnjenja. Sa radovima je započeto otprilike onda kad je sve trebalo da bude gotovo, ali je i tada postavljeni novi rok za završetak probijen jer su, kako je objašnjeno, građevinari naišli na ostatke davno uklonjene piste starog aerodroma koja se našla na trasi saobraćajnice, pa je bilo više posla, a i trebalo je više para.

Sa proširenjem pešačke zone na Obilićev venac, rekonstrukcijom i dogradnjom istoimene javne garaže i vraćanjem "starog sjaja" Kosančićevom vencu, bilo je isto/slično. Negde pred kraj roka za završetak radova, prošle godine u ovo doba, ulice su raskopane i u tom stanju su bile sve do proleća, kad su se najzad pojavili radnici i mehanizacija, pa se nešto malo radilo, nešto više pauziralo. Garaža je završena sa probijanjem roka od pet meseci, popločavanje Obilićevog venca kasnilo je mesec dana, dok Kosančićev venac samo što nije – kolovozi i trotoari su manje-više završeni, fasade ne baš.

Završen je i kolski prilaz do železničke stanice na Prokopu, svega godinu i po dana od kako je stanica otvorena za međumesni saobraćaj. Tom uspehu treba pridodati i dragulj u kruni – fontanu na Slaviji, koja je nešto malo radila, pa je isključena jer je po nečijoj zaista genijalnoj zamisli prvo izgrađena ona, da bi posle na red došla rekonstrukcija samog kružnog toka i Bulevara oslobođenja.

JOŠ MALO PA GOTOVO

Posle višekratnog odlaganja tipa "sledeće godine počinje", rekonstrukcije Ruzveltove, Bulevara oslobođenja i same Slavije otpočele su sa mesec dana zakašnjenja od poslednjeg postavljenog roka – čim bude gotova fontana. Prema planu, Bulevar oslobođenja trebalo je da bude završen prošle nedelje – 22. oktobra, kada se očekivalo da saobraćaj, doduše redukovan, poteče i kružnim tokom; Ruzveltova do 6. novembra, a komplet Slavija sa trotoarima i parkom s boka Narodne banke do 16. novembra. Nije baš gotovo, ali pri kraju jeste, bar kad je o kolskom saobraćaju reč. Dakle, još malo pa će fontana ponovo da se zašareni, peva i (moguće) preliva, jer to tako treba, kako je onomad objasnio vrhovni mentor. Da sve bude spremno za taj veliki trenutak, tik pred kraj leta postavljena je novogodišnja ukrasna rasveta. Turisti mogu da pohrle!

Rekonstrukcija uzvodne pešačke staze na Brankovom mostu započeta je otprilike u isto vreme kad i prethodno pomenuti radovi. Prvobitni rok za završetak, devet meseci od otvaranja posla bitno je skraćen. Kako gradske vlasti najavljuju/obećavaju, do 10. decembra za saobraćaj će biti dostupno pet saobraćajnih traka, sve osim žute trake na uzvodnoj strani mosta, na kojoj će još nekoliko meseci da boravi mehanizacija potrebna za montažu pešačke staze.

Nešto se radi i u Pionirskom parku, ali niko neće da kaže šta. Ograda je dignuta i nasuta su brda zemlje tik pred najavljeni protest vojnog i policijskog sindikata planiranog da se održi baš tu, ispred ulaza u kancelariju predsednika države. Elem, sve staze su izrovane i sklonjene, pobodeni su kočići na trasi budućih staza, dok je



RASKOPANI BEOGRAD: Blizu je samo na putokazima

Foto: Marija Janković

ona najkrivudavija, kojom je posle majske *inaguracije* već pomenuti predsednik sa sve svitom, vojnom muzikom i uz ovacije ne baš mnogobrojne publike slavodobitno domarširao da od svog prethodnika preuzme vladarski barjak i pečat, zadržala staru trasu, ali je dobila novi mermerni tepih.

Zbog proširenja parkinga namenjenog narodnim predstavnicima u parkiću između Skupštine i Pošte posečeno je sve drveće. O problemu parkiranja kod Visokog doma "Vreme" je u nekoliko navrata pisalo: daleko je podzemna garaža ispod prilaza starom Dvoru – em mora da se pešači do prekoputa, em parkiranje košta, a taj trošak je skinut sa refundiranja iz skupštinskog budžeta. Ovako će i to da bude rešeno, parking je odmah tu, štaviše džabe je, pa divota.

Građevinske mašine zabrektale su i na Ušću. Greota je da 88 hektara ravančice od Brankovog mosta pa sve do hotela Jugoslavija služi samo za šetnju, trčanje, pikanje lopte i rastrčavanje pasa, kad je plato kao rođen za neki novi šareniš zabavno-rekreativnog tipa, sa sve panoramskim točkom i gigantskim jarbolom sa državnim znamenjima, što će, je l' da, biti nova turistička atrakcija do koje će već nagodinu moći da se dođe i žičarom/gondolom od Kosančićevog venca.

Iako je završetak prve faze bio predviđen tek između polovine novembra i decembra, okončan je mesec dana pre roka, tik uoči svečanog otvaranja Muzeja savremene umetnosti, na koje se čekalo 10 godina. Eto dobre vesti, najbolje posle obnove Jugoslovenskog dramskog pozorišta, uništenog u požaru 1997. godine: konačno ponovo imamo Muzej savremene umetnosti.

Ceo plato oko muzeja utegnut je kao tamburica, staze pošljunčane i osvetljene, na jednom delu prema Brankovom mostu izgrađeno je nekoliko terena za kolektivne sportove, teretana na otvorenom... Nema zamerke za ovo do sad, sem cene – 200 miliona dinara. Sa druge strane, ona fontana je koštala i nešto više, pa ako se uporedi jedno sa drugim, ovih 200 miliona i nije mnogo. Zanimljivo: i onaj park na Slaviji između Narodne banke i kružnog toka košta takođe 200 miliona dinara.

BIĆE JEDNOG DANA

Kad je onomad utanačen dogovor sa široj javnosti nepoznatim investitorom iz Ujedinjenih Arapskih Emirata o realizaciji istorijski najvećeg građevinskog projekta vrednog četiri milijarde evra, grad je na sebe preuzeo obavezu da ukloni sve objekte između Brankovog mosta i Gazele – stovarišta građevinskog materijala i ogreva, kuće, kućerke i kućice dodeljene kao nužni smeštaj gubitnicima u podeli društvenih stanova iz doba socijalizma, koloseke koji su decenijama unazad služili kao parking za rashodovane vagone, sa posebnim naglaskom na demontažu Donjogradske pruge kojom se opasne materije transportuju od Pančeva do nove ranžirne stanice u Makišu.

Onaj deo sa uklanjanjem koloseka obavljen je bez mnogo pompe; kako je obavljeno uklanjanje stambenih i poslovnih objekata, poznato je – nešto u redovnom, nešto u fantomskom postupku. Pretekla je jedino kuća Ivana Timotijevića, starog majstora za dizel motore, koji već drugu godinu spava samo na jedno oko dok je drugo na straži. "Radnička sam ja koska, nije me lako slomiti", kaže Ivan.

Pretekla je i pruga koja je iz urbanističkog plana izbrisana i umesto nje ucrtana staza od Luke Beograd pa sve do Ade Ciganlije po uzoru – paz' sad – na njujorški Hajlajn, a kako to da se oposli gradski funkcioneri ne znaju: ideje ne manjkaju, ali zato manjkaju pare. Naime, uklanjanje ove pruge podrazumeva postavljanje neke nove nekom drugom trasom kojom će opasne materije moći da se prevezu.

U igri su dve varijante: da se opasne materije prevoze južnom tangentom obilaznice oko Beograda, čiji je deo i drumsko-železnički most preko Dunava kod Vinče, ili da se rekonstruiše jedna od vojvođanskih pruga koja se nadovezuje na severni krak koridora 10.

Za ovu prvu treba oko/preko pola milijarde evra i nekoliko godina izgradnje, za drugu ne baš toliko para ni vremena, ali budući da bi vodila okolo-naokolo i time uvećavala proizvođačku cenu derivata, suvlasnici pančevačke rafinerije ne gledaju blagonaklono na tu ideju. Uostalom, ni za jednu ni za drugu varijantu ni idejni projekat nije izrađen; biće jednog dana.

Šta o tome misli onaj investitor iz Arapskih Emirata nije poznato, kao što nije poznato ko je uopšte taj. Na stranu što je pruga trebalo da bude izmeštena još pre dve godine, a prva faza izgradnje Beograda na (podzemnoj) vodi trebalo je da bude okončana otprilike sad. Inače, sve drugo u realizaciji ovog "prst u oko" projekta ide po planu, tvrde gradski očusi/oci. ¶

ZORAN MAJDIN

Srčani, neustrašivi i vaspitani

"Nisi ti tu izašao samo zbog sebe već zato što se brineš da li ćemo svi mi kao zajednica jednog dana moći da živimo kao normalni ljudi uzdignute glave ili ćemo da klečimo kao robovi", objašnjava Gavrilo Vučetić zbog čega je učestvovao na protestima "Protiv diktature". "Jednostavno, mladi neće da dozvole da samo kuckaju na Fejsbuku, na Tviteru i tako doprinesu svemu već će i da dođu na protest", dodaje Pavle Terzić. Obojica su studenti FDU i protiv obojice su podnesene apsurdne prekršajne prijave za organizovanje neprijavljenog skupa – pet meseci po okončanju protestnih šetnji

Najveća "briga" prosečnog učesnika studentskih protesta "Protiv diktature" koji su započeli 3. aprila, dan posle predsedničkih izbora, i svakodnevno se održavali oko mesec dana, bila je na koju stranu će kolona da krene u šetnju. I kada. Stajalo se ispred Doma Narodne skupštine, cupkalo s noge na nogu u iščekivanju, mladi ljudi su slušali muziku, pevali, skandirali, poneko je sa žardinjere (kao sa stolice u londonskom Hajd parku) govorio u megafon. Kad bi se konačno pošlo u šetnju, masa se često razdvajala u dve kolone na raskrsnicama, neki bi čak pošli i u suprotnom smeru, onda bi se stajalo, sačekivalo da se oni u manjini sa "pogrešne" trase vrate u masu, umelo je da potraje. Ipak, u svem tom metežu i vatrometu dezorganizovanosti, pripadnici MUP-a su pet meseci kasnije uspeli da izaberu dvojicu studenata Fakulteta dramskih umetnosti (FDU) i podnesu prekršajne prijave protiv njih za organizovanje neprijavljenog skupa 21. aprila. Kao dokazi su navedeni da su Pavle Terzić, student četvrte godine pozorišne režije, i Gavrilo Vučetić, student treće godine filmske produkcije, "vodili" skandiranje ispred redakcije "Informera", a pritom su se "izdvojili na čelu kolone kao organizatori". Terzić i Vučetić su 17. oktobra pred sudijom Prekršajnog suda u Beogradu izjavili da nisu organizatori pomenutog skupa i da ne znaju ko jeste i da li je organizator uopšte postojao. Podršku su im ispred zgrade suda u Ustaničkoj ulici pružili građani, mahom studenti, među kojima su bili profesori Biljana Srbljanović, Vesna Rakić Vodinelić, Janko Baljak, Ivan Medenica, glumci Hristina Popović, Vladan Dujović, Nikola Đuričko, reditelj Srđan Dragojević, lideri opozicionih stranaka Saša Janković, Dragan Šutanovac, Zoran Živković...

"VREME": Vama se neka nenadana i neplanirana slava desila u poslednje vreme. Hoće li to vama dvojici pomoći ili odmoći u budućoj karijeri kad završite studije?

PAVLE TERZIĆ: Mislim da mi to ne treba da gledamo u tom pravcu, nikada mi to nismo radili iz nekog interesa. Ova situacija koja nas je zadesila može samo da nas okarakteriše kao mlade ljude sa stavom. Pokazali smo da nismo mediokriteti, da nismo robotizovani i da želimo da svoje mišljenje iskažemo.

GAVRILO VUČETIĆ: Ovo samo može da pomogne celoj našoj generaciji, zato što se sad preko nas dvojice njihov glas opet čuje kao što se čuo za vreme protesta. To je još jedan način da se nastavi borba za, jednostavno rečeno, slobodu.

Mislite da se neće desiti da vas neko, kad počnete da profesionalno radite, diskvalifikuje rečima: "A, to je onaj klinac sa protesta"?

VUČETIĆ: Ako nastavimo da živimo u ovoj državi, ovakvoj kakva je, onda možemo to da očekujemo. Upravo se protiv toga i borimo. Glavni cilj nam je da toga ne bude kad mi dođemo u godine za profesionalni rad. Ako ostane ovako, onda ništa nismo uspeli da uradimo.

TERZIĆ: A i malo smo ipak ušuškani s obzirom na to šta studiramo. Teško da ćemo Gavrilo i ja ikad biti zaposleni u državnim firmama...

VUČETIĆ: Ali, ići ćeš na državne konkurse, u Srbiji se kultura finansira preko države. Tako da ćeš ti vrlo da zavisiš od nje, nemoj da brineš. Sva pozorišta finansira država.

Rekli ste: "Ovo što mi radimo." Šta vi to radite?

VUČETIĆ: Mi smo sada stavljeni u poziciju da se preko nas prenese poruka svih mladih ljudi u Srbiji i da jednostavno kažemo da je ovo u čemu živimo nenormalno. Da se dvojici studenata sudi za nešto što nisu uradili, a za šta mogu da dobiju velike novčane kazne. To uopšte nije malo – 150 hiljada po glavi. Mislim da se preko nas širi ta poruka nezadovoljstva i neke želje za promenom.

Kako je to policija baš vas dvojicu identifikovala kao vođe protesta?

VUČETIĆ: Za vreme protesta ministar policije je imenovao neke ljude kao organizatore – Zorana Živkovića i još neke – to smo izjavili i na Sudu – a onda posle pet meseci stiže Pavlu i meni prijava da smo mi organizatori. To nije ni apsurd, to je besmisao.

TERZIĆ: Mi smo na te proteste odlazili da ukažemo na kriminalnu situaciju u kojoj se kultura nalazi. Mi smo išli da šetamo za kulturu. Kako je vreme odmicalo, masa se rasipala, dolazilo je sve manje ljudi, a nas dvojica smo u slobodno vreme i dalje dolazili. Mi smo bili pristojni, razgovarali smo sa svima, ljudi su nas voleli. Taj megafon je kružio među nama, nije to bio ničiji megafon, nekada ih je bilo i po



Foto: Marija Janković

tri, četiri na protestu. Pa su megafoni prvih sat vremena kod jednih ljudi, drugi sat kod drugih... Ali, mi smo bili najistrajniji, do samog kraja, sve dok se protesti nisu ugasili mi smo dolazili, makar da je bilo samo 50 ljudi.

VUČETIĆ: Ja stvarno ne znam zašto smo baš nas dvojica izabrani. Uopšte se ne zna da li je iko tu ikoga predvodio, niti smo mi želeli nekog da vodimo. Neko nam je dao megafon, mi smo pevali neke pesme koje se nama sviđaju.

Da li vas je policija nekad legitimisala?

VUČETIĆ: Jeste nas jednom legitimisala, ali je meni to izgledalo kao rutinska provera. Niko nam ništa nije rekao niti smo mi znali da će da nam pišu prijave. Mi smo možda bili najviše nezadovoljni celom situacijom, hteli smo da se borimo za pravdu, za neko najosnovnije poštenje i normalan život.

TERZIĆ: Bili smo srčani, ali fini i vaspitani.

VUČETIĆ: Na celokupnim protestima nije bio nijedan jedini incident, nijedna tuča. Ne znam zašto se ide ovim putem, da se neko targetira i kažnjava za proteste jer je to bio jedan najpristojniji način izražavanja nezadovoljstva. Osim da se, možda, preduprede neki budući protesti i da se zaustave mladi koji su se sad ponovo aktivirali preko našeg slučaja. Da se pošalje poruka da ako neko želi to isto da uradi, može da nadrlja. I da mu je bolje da malo spusti loptu i da ostane na Fejsbuku ili Tviteru.

TERZIĆ: Imamo apsurdnu činjenicu da su pripadnici policije nekad prilazili ljudima na protestu da pitaju kuda će se šetati. Tako priđu i meni i pitaju me sa sve imenom: "Pavle, kuda će se danas šetati?" Ja bih uvek dao isti odgovor: "Nemam pojma. To će sad narod da odluči."

VUČETIĆ: Policajci su tačno znali da protesti nemaju organizatora. To su mogli svojim očima da vide na ulici.

TERZIĆ: Ovo je stvarno bilo naivno. Čak je, onako, bilo i detinjasto. Sve je to vodilo ka tome da organizatora nema. Zato su se protesti i raspali, jer nije bilo nikog da vodi.

A zašto su, uopšte, ti protesti nastali?

VUČETIĆ: Moja prva reakcija posle predsedničkih izbora bila je razočaranje. Zatekao sam se tada u Batajnici, gde sam snimao studentski film, i onda mi je kolega glumac pokazao snimak hiljada ljudi koji idu niz Terazije. To mi je probudilo toliku nadu da sam sutradan otišao na protest. Od tad imam entuzijazam da će ovde nešto da se promeni, da ću ovde moći da nastavim da živim jer su mladi ljudi pokazali da se interesuju za budućnost i jedni za druge. To je bio jedan nesebičan akt. Nisi ti tu izašao samo zbog sebe već zato što se brineš da li ćemo svi mi kao zajednica jednog dana moći da živimo kao normalni ljudi uzdignute glave ili ćemo da klečimo kao robovi.

TERZIĆ: Stvarno su ljudi pokazali da mladi nisu ta generacija... kako ono kažu?

VUČETIĆ: Milenijals.

TERZIĆ: Milenijals. Kakav izraz. Jednostavno, mladi neće da dozvole da samo kuckaju na Fejsbuku, na Tviteru i tako doprinesu svemu već će i da dođu na protest. Naravno, tokom protesta se to sve rasulo i bilo je jasno da od svega neće biti ništa.

U čemu je smisao da se protestuje protiv nekoga ko je odneo veoma ubedljivu pobedu na predsedničkim izborima?

VUČETIĆ: Baš da vidim da li bi dobio u nekim iole normalnim uslovima. Da li je na većini ovih televizija koje imaju nacionalnu frekvenciju, Pinku, Hepi, RTS-u, moglo da se čuje neko drugo mišljenje? Naravno da nije, bilo je samo mediokritetsko spinovanje i zombiranje ljudi. Protiv toga smo se mi borili, da ti ovde ne moraš da budeš uhlebljen u nekoj partiji, već da budeš vredan, školovan, da imaš neku veštinu, da gledaš da se trudiš, a da ne budeš društveni parazit.

TERZIĆ: Ja stvarno nisam negativac. Recimo, sve ovo što se dešava u našem gradu: te rekonstrukcije, renoviranja, obnavljanja, restauriranja – ja ne vidim u tome samo loše stvari. Evo, i ta fontana na Slaviji. Okej, fontanica lepo izgleda, nije to loše, čak i svira. E sad, šta svira to je potpuno idiotski i besmisleno, vidi se da to uopšte nije promišljeno. Ali, nema nikakve logike da raskopaš celu Slaviju, zakrčiš saobraćaj, pustiš fontanu da radi mesec dana, da bi onda opet raskopao ceo trg, a pritom, na dvesta metara imaš Klinički centar, Dečju bolnicu u Tiršovoj, Urgentni centar koji se raspadaju.

Reditelj Ljubiša Ristić je bio jedan od vođa studentskih protesta '68. Dramaturg Čedomir Jovanović je vodio proteste '96–'97. Ove godine je MUP označio dvojicu studenata Fakulteta dramskih umetnosti za organizatore protesta "Protiv diktature". Mislite li da ova institucija ima neku tradiciju da njeni studenti aktivno učestvuju u protestima?

TERZIĆ: Mislim da je ovo jedna od retkih institucija koje neguju slobodu govora i slobodu mišljenja. Nas su profesori uvek usmeravali da imamo svoje mišljenje, da ga izgovorimo i da se ničega ne plašimo.

VUČETIĆ: Uče nas da se borimo za svoje mišljenje, da budemo glasni i ekspresivni u tome, pošto smo, ipak, na dramskim umetnostima. To je i sam fakultet rekao kad nas je podržao: "Mi ih to učimo, i šta sad? Treba da ih ne podržimo kad oni to rade u praksi?"

TERZIĆ: Pa šta bi bilo da su uspeli ono što su još sedamdesetih planirali da na ovoj livadi pored FDU naprave čitav kompleks svih umetničkih fakulteta? Zamislite fakultete muzičkih, likovnih, primenjenih i dramskih umetnosti na jednom mestu. Svaka revolucija bi počinjala odavde.

VUČETIĆ: Mada, ja sam došao do podatka da je 50 procenata učesnika protesta bilo sa Pravnog fakulteta. Oni su i te kako bili zvučni i glasni.

Svi studenti umetničkih fakulteta imaju velike ambicije i velike snove. Gde vas dvojica vidite sebe za pet godina?

VUČETIĆ: Vidim se u organizaciji snimanja filmova, što već povremeno radim. A svakako ću nastaviti da koristim svoje pravo na slobodu govora, i koristiću taj publicitet koji nam je dat da prenesem pravu poruku koja je stvarno iskrena i dobronamerna, i ljudi to shvataju.

TERZIĆ: Vidim sebe kao mladog pozorišnog reditelja koji se bori za svoj prostor, koji se trudi da dobije priliku da režira predstavu, što je danas veoma teško. Koliko god nas bilo malo, a diplomira samo četvoro po godini, jako je teško da mi dobijemo priliku.

VUČETIĆ: Al' tebi je predstava već igrala na BITEF-u...

TERZIĆ: Pa, igra se u BITEF-u i dalje, ali to je jedna predstava, sad ćemo da vidimo šta i kako dalje. Ali, konkretno, vidim sebe za pet godina, ma i za pedeset godina, u neprestanoj borbi. ¶

RADOSLAV ĆEBIĆ



POLJUBAC PRIRODE.

USKORO!

evelina®
Surprisingly apple!

LEPA. MLADA. PRIVLAČNA. URBANA.

Dokle ćemo mimo sveta

Dok su banke građanima nezakonito uzimale novac po osnovu jednostranog povećanja kamate, nezakonitih provizija za obradu kredita, praćenja kredita, premija za NKOSK, prevremene otplate, nepostojeće valutne klauzule, Narodna banka Srbije je ćutala i odobravala. Ni kada je 2013. donela zabranu daljeg kreditiranja u švajcarskim francima nije postupila etički i moralno, nego i protivustavno i nezakonito

Piše: **Slaven Bilčar**



Foto: Reuters

U poslednje vreme u našoj javnosti, doduše ne i u stručnoj, sve više se govori i piše o problemu građana Srbije koji su uzimali stambene kredite indeksirane u švajcarskom franku. Sve to koincidira sa najnovijom presudom Evropskog suda pravde u kojoj se kaže da su ugovorne odredbe o švajcarskom franku nepoštene i nepravične, pa samim tim i ništave. Kako je o toj presudi dosta toga rečeno, osvrnućemo se na uzrok nastanka ovog problema kod nas, tendencioznosti procesa izostanka volje za njegovim rešavanjem, te najviše na onom što nas očekuje kako bi se rešio ovaj problem.

Ugovor o stambenom kreditu indeksiranom u švajcarskom franku nije samo predmet obligacionog prava, nego – između ostalog – može biti i predmet potrošačkog prava. Kada je kredit u švajcarskim francima predmet potrošačkog prava, onda je to proizvod kao i svaki drugi proizvod na tržištu, sa svim svojim vrlinama i manama. Međutim, po potrošačkom pravu, kredit indeksiran u švajcarskim francima uvek je i jedino bio takozvani toksični proizvod. Taj proizvod nigde i nikad u svojoj istoriji nije opstao, nigde nije ocenjen kao moguć, pošten i pravičan, nego samo kao špekulativni finansijski instrument. Tako je bilo i biće. Plasiranje tako toksičnog proizvoda, kao prevarne radnje od strane izuzetno jakog bankarskog lobija, dovođenjem i održavanjem u zabludi, lažnim prikazivanjem činjenica o kreditu, započelo je u Australiji 1980. godine. Magovi međubankarskog valutnog tržišta dosetili su se da australijski dolar nije podobna valuta pa su kredite indeksirali u švajcarskim francima, znajući unapred istorijske minimume i maksimume odnosa valuta, pretpostavljeni rast franka. Mnogi ljudi su bankrotirali, ostali su bez kuća i imanja, lišavali sebe života, porodice su se raspadale... Problem je rešen kad je jedan hrabri bankar svu špekulaciju priznao na sudu, a drugi izvršio samoubistvo. Vrhovni sud Australije tada je poništio tu vrstu ugovora.

GDE JE BILA NARODNA BANKA

Nažalost, istorija se ponovila i posle više od dve decenije i u Evropi. Opet sa punim umišljajem onih koji plasiraju finansijske proizvode. Doduše, u znatno manjoj meri u razvijenoj zapadnoj Evropi, a u većoj meri u centralnoj i istočnoj. U Španiji, Italiji, Francuskoj, Austriji i Islandu, sudovi tih država stavljaju van snage odredbe ugovora o stambenom kreditu indeksiranom u švajcarskim francima: u nekim od tih zemalja, banke i njihovi visokopozicionirani službenici krivično odgovaraju, a bankari završavaju u zatvoru. Mađarska, Poljska, Grčka, Rumunija, Hrvatska, Crna Gora – a svaki dan se očekuje od Slovenije i Bosne i Hercegovine (predlozi Zakona su u parlamentima) – rešavaju sporno pitanje ili preko novih zakona ili odluka najviših sudskih tela. Uglavnom, rezultat je sličan, špekulativne odredbe se uklanjaju iz pravnog prometa kao neustavne, nezakonite, nepoštene i nepravične.

Šta se u Srbiji dešavalo i šta bi se trebalo desiti? Ko je kod nas kriv za nastanak problema? Ko nam je uvezao pokvareni proizvod? Ko nije ustanovio da je takav i stavio ga van prometa da ne truje građane Srbije?

Postoji takozvana podeljena odgovornost učesnika koji su apsolutno poznati, a na nadležnim državnim organima je da tačno i potpuno utvrde udeo svakog od njih. To su svakako poslovne banke, Udruženje banaka Srbije, Narodna banka Srbije i Ministarstvo finansija. Normalno, i čelni ljudi koji rukovode njima. Sporost prilikom odlučivanja, dugo trajanje parničnih postupaka kod sudova, neredovno zakazivanje ročišta, nedostatak procesne veštine i neujednačena primena prava možda bi se mogla smatrati uzrokom da problem još postoji, ali samo ako je rezultat krajnje namere, a nikako ako je posledica nove, veoma složene pravne materije ili, ne daj bože, neznanja. Uostalom, ako su sudovi i grešili, moraju se amnestirati, jer se od njih očekuju nezavisne i nepristrasne odluke,

zasnovane na zakonima koji postoje u Republici Srbiji. Ti zakoni treba samo da se primenjuju, bez dodatnih tumačenja. Formiranje jedinstvene sudske primene prava jeste osnov za postojanje pravne sigurnosti, jednakosti svih građana pred zakonom i vladavine prava.

Građane, korisnike stambenih kredita indeksiranih u švajcarskim francima, manje boli što su ih prevarile i pokrale poslovne banke, jer su one gotovo sve privatne i strane. Njih boli što je to dozvolila Narodna banka Srbije koja je propustila da radi ono zbog čega između ostalog i postoji i što su joj zakonska ovlašćenja, a to je da vrši nadzor nad poslovanjem poslovnih banaka i da štiti korisnike finansijskih usluga. Centralna banka to nije radila, ona je stala na stranu poslovnih banaka, čime je po komandnoj a i etičkoj odgovornosti glavni krivac za položaj u kome su se našli građani Srbije, korisnici ovih kredita. Narodna banka je mogla i morala da spreči ulazak ovog otrovnog proizvoda u našu zemlju jer se time bavi u vidu zanimanja. Kada je Mlađan Dinkić u Beču, 2005. godine, najavio dolazak ovog proizvoda u Srbiju, direktno u TV prenosu, bio je to početak agonije 36.000 porodica, a ne 22.000 kako se u javnosti iznosi, to su naime samo osigurani krediti kod Nacionalne korporacije za osiguranje stambenih kredita; ta prevara zahteva posebnu priču. Deset godina kasnije, bivši guverner Jelašić će izjaviti da je upozoravao na rizičnost tih kredita, ali da nije mogao izdržati pritisak izvršne vlasti – veliku vajdu građani "imaju" zbog njegovog skidanja tereta sa duše. Dok su banke građanima nezakonito uzimale novac po osnovu jednostranog povećanja kamate, nezakonitih provizija za obradu kredita, praćenja kredita, premija za NKOSK, prevremene otplate, nepostojeće valutne klauzule (radi se o tzv. derivatima finansijskih instrumenata koji u Srbiji zakonom nisu dozvoljeni), Narodna banka Srbije je ćutala i odobravala. Brani se ćutanjem i danas, čime je svojim nečinjenjem odgovorna više od 12 godina a mogla je da kažnjava finansijski banke, pokreće prekršajne postupke, pa i da im donosi zabrane daljeg rada. Ni onda, kada je 2013. godine donela zabranu daljeg kreditiranja u švajcarskim francima, nije postupila etički i moralno, nego i protivustavno (zabrana retroaktivnosti) i nezakonito (Zakon o zabrani diskriminacije).

SVE JE U RUKAMA SUDIJA

Svo to vreme, Udruženje banaka Srbije, preko svog generalnog sekretara Veroljuba Dugalića, vređa osnovnu elementarnu logiku i inteligenciju korisnika kredita, a kod pravnika izaziva nepodnošljiv osećaj gađenja na nepristojnost i bahatost ekonomiste koji više poznaje pravo od sudija, što ima nameru da im i ukaže.

Šta se očekuje kao rešenje nastalog problema? Sve je u rukama sudija. Izvršna vlast ako posegne za posebnim zakonom, opet će pokušati učiniti nekakav kompromis i amnestirati ili abolirati nezakonitosti rada banaka i Narodne banke Srbije. Uostalom, ako se donese novi Zakon, proizlazi da su dosadašnji ugovori bili zakoniti, a oni to svakako nisu. Identična je situacija sa raskidom ugovora od strane banke ili od strane suda (zbog promenjenih okolnosti). Raskidaju se zakoniti ugovori? Ne – oni to nisu ni u Australiji, niti u Evropi. Samo možda u Srbiji. Ali ko će da odgovori na pitanje kad su nastale promenjene okolnosti – da li 2008, 2013. ili 2015. godine? Ko, kome, kad i koliko dinara duguje?

Nezavisne i nepristrasne, časne i profesionalno odgovorne sudije, treba da primene pozitivno pravo Srbije (sasvim je dovoljno), eventualno ratifikovane međunarodne ugovore (može, a i ne mora) i tako donesu zakonite odluke. Ako ne poseduju potrebna znanja, neka se edukuju čitajući odluke stranih sudova te stavove stručnjaka koji su se bavili ovim pravnim problemom u zemlji, regionu i Evropi.

Konačno, neka sudovi formiraju specijalna odeljenja (kao posebna odeljenja za organizovani kriminal ili ratne zločine), pa da određene sudije sude samo ovu pravnu problematiku.

Verujemo da će sudovi smoći snage da efikasno i pravično a u skladu sa Zakonom o zaštiti prava na suđenje u razumnom roku reše ovo pravno pitanje.

U suprotnom, desiće se ono što se moglo pročitati u jednom komentaru u dnevnom listu "Politika" od 16. 10. 2017. godine, pod nik nejmom "Balkanska ruta", a glasi: "Bankama se uveliko radi fejslifting, kroz prodaje i akvizicije, znači nov izvod iz knjige rođenih. Nedela i plen, pa zastara." ¶

Autor je advokat u Beogradu









Foto: M. Milenković

Zaduži pa razduži

Formulisana kao "Prikaz dela operativnih sposobnosti Vojske Srbije povodom 73. godišnjice oslobođenja Beograda u Drugom svetskom ratu", pompezno je najavljena i ispraćena vežba na aerodromu Batajnica. Njen cilj je bio da se pokažu avioni MiG29 donirani iz Rusije, a usput i prikaže model opremanja vojske po tipu "1.500 vojnika", sa novim naoružanjem, sredstvima i opremom.

UNIFORMA NA REVERS I TRANSPARENTNI OKVIRI

Sve bi to bilo dobro da ne postoji ono "ali". A to je pitanje šta je novo prikazano pošto prosek starosti aviona, vozila i oklopnjaka (sa sve par komada "Miloša" i "Lazara" koje prikazuju po vežbama kao Romi mečku po vašarima) iznosi 29 i 30 godina. Vojska jeste bila u novim uniformama i čizmama, oni u prvim redovima držali su heklere i sve je to bilo primamljivo za kamere i fotoaparate, no kada se zagrebe ispod površine, vidi se da ništa nije bajkovito kao što se prikazuje.

Prvo, kako sakupiti jedinicu od 1.500 dobro opremljenih i obučenih ljudi na jednom mestu, u realnoj situaciji, "spremnih da prime prvi udar" kako to reče predsednik Srbije Aleksandar Vučić, kad se zna da jedna brigada (pa i Specijalna) nema toliko ljudi, uključujući kuvare? I kako ih zaista opremiti kad se zna da vojska kuburi sa finansijama? Izvesna je jedna stvar: učesnici "Slobode 2017" dovedeni su iz raznih garnizona širom Srbije, a nakon vežbe morali su razdužiti uniforme, čizme i naoružanje. Novinari koji su se duže zadržali na Batajnici u to su se mogli uveriti gledajući, nekoliko sati posle vežbe, autobuse sa natpisima raznih gradova i u njima vojnike koji nisu bili u onim "ganc novim" uniformama.

Drugo, oružje je posebna priča. Puškama hekler mogu da se pohvale samo neki manji delovi Specijalne brigade. Trebalo je, naime, da se tokom ove godine dobiju izvesne količine belgijskih pušaka FN hrestal ("najbolje u svetu u svojoj kategoriji"), ali iz nepoznatih razloga nisu stigle, što je priznao i sam Vučić najavljujući da će doći u martu. Niko iz vojske nije se potrudio da objasni zašto kasne. Zapravo, možda su i hteli, ali postoji striktna zabrana ministra Aleksandra Vulina, koja uključuje i zaposlene u Upravi za odnose sa javnošću, da novinarima kažu bilo šta bez odobrenja njegovog kabineta. Prema onom što se zna, te puške herstal su namenjene Specijalnoj brigadi, tako da nije poznato da li su naručene veće količine i da li će doći do preraspodele po ostalim brigadama.

Vučić nije propustio da u govoru pohvali automatsku pušku sa izmenjivim cevima prema kojoj su vojnici s pravom skeptični, inače novi proizvod "iz kuhinje" Jugoimporta SDPR. Istakao je da je njom oduševljen i ruski ministar Sergej Šojgu, ali da je počasni gost na "prikazu" imao i zamerku zašto okvir puške nije napravljen od providnog materijala, "da bi vojnik znao koliko mu je metaka ostalo". Znajući servilnost vodstva SDPR prema Vučiću, nema sumnje da će im sad glavni projekat biti izrada okvira od providnog materijala.

VELIKI PRETOVAR

Kada je reč o glavnoj atrakciji, zbog koje je "prikaz" i organizovan, na pisti je stvarno bilo šest aviona MiG29 koji su stigli iz Rusije, a tri od ranije u Vojsci Srbije poleteli su posle dužeg vremena. Pošto su novinari saznali da je jedan od "doniranih" MiG-ova iz administrativnih razloga odmah ubačen u transportni avion koji ih je dovezao, vojska i Ministarstvo odbrane su ipak pronašli rešenje da pokažu šest tipova ovog aviona na pisti i javnost "uvere u snagu naše avijacije". Naime, taj šesti avion – da bi se izbeglo plaćanje poreza – trebalo je, prema ruskim zakonima, da samo dotakne tlo neke države da bi zvanično bio izvezen



Foto: M. Milenković



Foto: AP

KO JE GOST, A KO DOMAĆIN: A. Vučić, M. Dodik i S. Šojgu; Vojska na pisti i A. Vulin u kokpitu MIG-a

Sva tri MiG-a 29 Vojske Srbije, koja dugo nisu letela zbog kvarova, poletela su 20. oktobra iznad Batajnice. Kako? Tako što su motori iz "doniranih" MiG-ova 29 prebačeni u njih, a njihovi odvezeni u Rusiju na remont

i morao je odmah da se vrati. A umesto njega, na pistu je dovezen i postavljen očerupani MiG29, evidencione oznake 18101, koji nije poleteo od 2010. jer je otada "čerupan" – delove su stavljali na ostale pošto nije bilo novca za nabavku novih. I tako je "vuk bio sit, a koze na broju" – ako smo od Rusa dobili šest, ima da ih na pisti bude šest.

Tri aviona Vojske Srbije dugo nisu leteli – bili su pokvareni – u petak su ipak poleteli. Kako? Tako što su motori iz "doniranih" MiG29 prebačeni u njih, a njihovi su, sa sve onim iz "očerupanog" odvezeni u Rusiju na remont. Nema tu ništa sporno: to je zapravo za pohvalu jer je nađeno dobro rešenje da Srbija opet ima adekvatnu zaštitu svog neba po međunarodnim propisima ("Air policing"), pošto su svi MiG21 prizemljeni zbog isteka resursa. Sporno je, međutim, zašto to nije saopšteno. Razlog može biti samo jedan – politički marketing, da se stvori uvid u "jaku avijaciju".

Na Batajnici je posle dužeg vremena nebom "špartalo" i pet zastarelih lovaca-bombardera "orao", uključujući i onaj ofarban u crno-bele boje, kojim je na aeromitinzima nekad bravure izvodio major Miodrag Ristić, a koji pet godina nije poleteo. Svi su, dakle, nekako popravljeni.

Najveća i bez premca najuzbudljivija tačka bio je vrhunski nastup ruske akrogrupe "Striži", dok su piloti Vojske Srbije u svojim letovima na više vrsta aviona prikazali ono što je rutinski deo svake letačke obuke i time upotpunili tu "lakirovku" od vežbe.

Inače, cenu održavanja "Slobode 2017" Ministarstvo odbrane, po običaju, nije saopštilo, a nije poznato ni da li je njeno održavanje bilo u godišnjem planu.

DUG PUT DO BATAJNICE

Prema podacima Ministarstva odbrane, za praćenje vežbe bilo je akreditovano 86 redakcija i gotovo 300 novinara. Oni su, posle kontradiverzionih provera u zgradi SIV na Novom Beogradu, u tri prepuna autobusa nešto posle 9 časova krenuli prema Batajnici i to čudnom rutom, tako da je putovanje trajalo duže od sat: autobusom 706 sa Novog Beograda stigli bi do Batajnice i vratili se nazad u istom vremenskom periodu.

Kada su novinari konačno stigli na aerodrom, bili su potpuno izolovani od ostalih gostiju i vojnog vrha, tako da nije moglo biti uobičajenog ćaskanja. Neko je očigledno procenio da na taj način mogu da procure informacije... Inače, među onima sa karticama PRESS oko vrata bilo je dosta ljudi koji se nikako ne bi mogli svrstati u novinare i koje niko od kolega nije poznavao – uključujući nekolicinu penzionisanih oficira.

Posle ceremonije primopredaje aviona, Vučić je došao da odgovara na novinarska pitanja. Za neka se "iz aviona" moglo videti da su naručena. Najbolje od svih svakako je ono koje uz udvorništvo najbolje ilustruje i potpuno neznanje o sistemu odbrane. Pitanje je glasilo – "a zašto se ovakve vežbe ne organizuju češće". ¶

DAVOR LUKAČ

Kad brojke variraju

Vučić je u svom govoru pomenuo da je na aerodrom došlo da posmatra vežbu 11.500 građana, jer ih je toliko prošlo kroz kontradiverziona vrata. Predstavnici Ministarstva odbrane su, pozivajući se na podatke policije, rekli novinarima da je tu 20.000 građana. Ako i oni i Vučić govore istinu, onda ima razloga za zabrinutost – kako je 8.500 građana ušlo na aerodrom bez pretresa?

I jedan i drugi podatak su, međutim, preterani. Sa prostorom za binu sa zvaničnicima, onim za novinare, sa zaštitnom zonom, na Batajnicu nikako nije moglo stati 11.500 ljudi, a pogotovo ne 20.000.

O "bezgrešnoj" rasprodaji banja

Budućnost zemlje, a i vlade, ne zavisi i ne može da zavisi jedino od "uspešne rasprodaje" javne imovine. Budućnost zemlje zavisi od sposobnosti institucija i Vlade da se racionalno usmerava, upravlja i unapređuje korišćenje raspoloživim – sopstvenim prirodnim resursima i potencijalom

Piše: **Prof. dr Vuk Ognjanović**

Rasprodaja termo-voda i banja po scenariju promašene "tranzicijske privatizacije" bila bi još jedno urušavanje ozbiljne javne imovine Srbije. Zapravo, resursa bitnih za kvalitetan i održiv ekonomski rast i razvoj. Uz to, učinila bi se još jedna nepravda prema našoj djeci i našim unucima. Šta, u stvari, znače ovi predlozi!? Uz hladnu glavu i objektivnu društvenu pozornost, odgovor na to pitanje ima najmanje dva ozbiljna upozorenja.

Prije svega, to bi, nesporno, bilo potpuno suprotno proklamovanim ciljevima Vlade Republike Srbije da će graditi uslove za otvaranje radnih mesta i zapošljavanje mladih. Odnosno, da će se zalagati za ravnomjeran razvoj manje razvijenih regiona u Srbiji. I drugo, riječ je o ozbiljnom stručnom i moralnom padu jednog broja nadležnih organa i institucija.

Naime, očigledno je da predloge o rasprodaji ovog dragocenog bogatstva pokreću potpuno nekreativni ljudi u nadležnim republičkim ministarstvima i institucijama (Razvojna agencija Srbije, Turizam, Zdravlje, Poljoprivreda, Fond za razvoj, lokalne samouprave). Očigledno, reč je o osobama čija se znanja o resursima zemlje, odnosno o planiranju i koordinaciji poslova usmjeravanja privrednog i socijalnog razvoja, svode na ono što ne zahtijeva bilo kakav poslovno-organizacioni ili intelektualni napor. Dakle, predlaže se "bezgrešna" rasprodaja državne-javne, čitaj narodne imovine!? To zapravo potvrđuje ono što je Kant mislio o toj vrsti ljudi: "Veoma je udobno biti nezreo!"

OTICANJE BOGATSTVA

Istovremeno, ovim tragom i ovim povodom, treba se sjetiti starog kneza Miloša i njegovog barona Herdera, koji su pre više od sto sedamdeset godina započeli identifikaciju ovog bogatstva zemlje Srbije. A i podsetiti "nadležne" da više čitaju i gledaju oko sebe, odnosno da prate i analiziraju situaciju kako su radile i šta na ovom području rade druge evropske zemlje (Mađarska, Austrija, Slovačka, Francuska). Recimo, pravi je izazov da se nedavno, na naučnom kongresu na ovu temu u Karlovim Varima, mogao čuti podatak da Francuska uštedi godišnje više od milijarde evra tako što organizuje liječenje i rehabilitaciju svojih građana u domaćim banjama. Uz to, banjski i termalni izvori, u širokom spektru blagotvornosti i lekovitosti, između ostalog, "proizvode" neposredno i ozbiljne uštede na lekovima.

Srbija je po broju i prirodnim "moćima" termo-mineralnih izvora (više od 300) i banja (više od 50 banja i oko 20 rehabilitacionih centara) u samom vrhu evropskih zemalja. Međutim, to bogatstvo se ne koristi. Svake sekunde u Srbiji otiče i gubi se 1500 litara termalne i lekovite vode, odnosno u nas se koristi samo tri odsto izvorišne i lekovite vode!?

Ovo dragoceno bogatstvo nudi, kako bi stari Rimljani rekli, "sanus per anuam", tj. "zdravlje iz vode". To je zapravo "srpsko more". Taj potencijal i tu "moć" uvećava izuzetno bogato arheološko nasleđe (rimske terme i žrtvenici, dolomitske pećine i stene, arhitektura, istorija). Uz to, u istom izazovu treba tretirati i "zaboravljenu" planinsku poljoprivrednu strukturu, tj. sela u najbližem okruženju banja (samo u okolini Niške banje ima oko 500 "neprobuđenih" sela), zatim planinske vodotoke (male hidroelektrane), te fascinantno okruženje sa lekovitim biljem i šumskim površinama. Dakle, zaista je riječ o respektabilnom privrednom potencijalu.

Jednostavno, bez obzira na brojne "nečistoće" tržišne – globalizovane ekonomije, kao i već "uvezene" nejednakosti u razvoju, ovo je potencijal koji, između ostalog, izaziva razvoj ukupne infrastrukture i poljoprivrednih resursa ne samo u manje razvijenim djelovima zemlje. Uostalom, riječ je o razvoju visokostandardnog zdravstvenog i banjskog rehabilitacionog, odnosno kongresnog, sportskog, planinskog, kulturnog i narodnog-plebejskog turizma.

BEZ STRATEGIJE RAZVOJA

Međutim, treba insistirati na tome da Srbija danas, zahvaljujući slabim i nekompetentnim planskim i istraživačkim službama, nema svežih i racionalno – politički posredovanih strategija razvoja i restruktuiranja ovog vitalnog privrednog sektora.

Prema tome, zaista je neophodno da Vlada Republike Srbije, u hitnom postupku, formira multidisciplinarni tim stručnih ljudi koji bi pripremio program – strategiju srednjoročnog i dugoročnog restruktuiranja i razvoja termo-voda i banja na teritoriji Srbije do 2030. godine. Program bi podrazumevao brendiranje svih destinacija (specijalnih bolnica, "carskih" objekata

visokostandardnog turizma i dr.), a bio bi i racionalno integrisan s ciljevima razvoja zdravstvenog sistema, regionalne poljoprivredne proizvodnje i kapaciteta prerađivačke industrije, saobraćajne i informacione infrastrukture. Program bi bio komplementaran ciljevima održivog privrednog razvoja zemlje kao cjeline, s jedne, i njenog ravnomjernog regionalnog razvoja, s druge strane.

Istovremeno, treba izdiferencirati da bi program mogao biti i jedan od strateških stubova najavljenog Regionalnog projekta razvoja turizma u zemljama Jugoistočne Evrope. Inače, koncepcija finansiranja programa bila bi "građena" sredstvima Fonda za razvoj, sredstvima međunarodnih banaka (IBRD i BERD), evropskih fondova i poslovnih banaka, a i sredstvima prikupljenim emisijom municipalnih obveznica. Sami uslovi finansiranja mogli bi jednim dijelom biti "omekšani" i potporama iz već ustaljenih budžetskih subvencija.

Uzbudljivi su izazovi koje ovaj program pokreće. Prije svega, bila bi to neka vrsta strategije za razvoj "srpskog mora". Termo-vode i banje nisu danas samo u funkciji banjskog liječenja i prevencije invalidnosti, već su i u funkciji rehabilitacije, zdravlja i lepote, odmora, rekreacije i oporavka, priprema vrhunskih sportista, organizacije specijalizovanih programa za edukacije u cilju zapošljavanja, i dr. Istovremeno, to su i destinacije za zadovoljavanje različitih kulturnih potreba, te aktiviranje bogate kulturno-istorijske baštine. Jednostavno, to su ozbiljni potencijali za razvoj zdravstvenog, sportskog (pripreme sportista), kongresnog, visokostacionarnog, ali i narodnog turizma. Pri tome, taj impozantni turističko-rekreativni kompleks bio bi neposredno koordiniran sa izgradnjom malih hidroelektrana, sa poljoprivrednom proizvodnjom iz "svoje bašte", proizvodnjom cvijeća za široko (i inostrano) tržište i dr.

Program bi morao biti pod pokroviteljstvom jedne osmišljene i restruktuirane Razvojne agencije Srbije. Sa selektivno odabranim menadžmentom i iskustvom koje iz svog razvoja imaju Kanjiža, Gamzigrad, Sokobanja, Vrnjačka Banja, Zlatibor..., mogao bi se formirati kreativni – stvaralački tim u koji bi mogli biti uključeni i oni "mladi lavovi" (nezaposleni lekari, inženjeri, agronomi, tehničari različitih usmerenja) koji su nedavno, na Beogradskom sajmu, priredili izvanredno vrijedan i uzbudljiv Sajam inovacija.

Dakle, budimo odgovorni i ozbiljni. Ostavimo se sporenja oko toga čije su termo-vode i banje. Nekadašnja društvena imovina danas je, sticajem istorijske sudbine, državna-javna imovina. Budućnost zemlje, a i vlade, ne zavisi i ne može da zavisi jedino od "uspješne rasprodaje" javne imovine. Budućnost zemlje zavisi od sposobnosti institucija i vlade da se racionalno usmjerava, upravlja i unapređuje korišćenje raspoloživim – sopstvenim prirodnim resursima i potencijalom.

Vrijeme je da se stvari shvate u pravoj projekciji relevantnih odnosa. *Razvoj zemlje se ne uvozi. Razvoj zemlje se organizuje u sopstvenoj kući.* Naravno, i uz otvorenost za međunarodnu saradnju (razmjenu dobara, usluga, znanja, informacija), kao i uz podršku dobronamjernih međunarodnih finansijskih i kreditnih institucija i fondova. ¶



Helsinški odbor za ljudska prava u Srbiji
predstavlja projekat na kojem su tokom protekle tri godine godine
radili renomirani istoričari, sociolozi, kulturolozi...
sa čitavog postjugoslovenskog prostora

Aleksandar Miletić; Nenad Makuljević; Srđan Milošević; Milivoj Bešlin; Dubravka Stojanović; Milan Radanović; Milovan Pisarri; Petar Žarković; Ivan Čolović; Dragan Đukanović; Aleksandra Đurić-Bosnić; Aleksandar Ignjatović; Srđan Barišić; Dejan Anastasijević; Igor Duda; Hrvoje Klasić; Tvrtko Jakovina; Drago Roksandić; Latinka Perović; Ljubica Jančeva; Šerbo Rastoder; Mrika Limani; Božo Repe; Mitja Velikonja; Nena Močnik; Vladimir Gligorov; Husnija Kamberović; Edina Bećirović; Marko Hoare; Srđan Barišić; Amila Buturović; Tatjana Tabački; Andrej Jakovljev; Josip Glaurdić; Nena Tromp; Gaj Trifković; Dragan Markovina; Darko Hudelist; Ivo Goldstein; Vera Katz; Sandi Abram; Katarina Mirčevska; Borče Ilievski

Ovo je knjiga o sedam decenija Jugoslavije iz više perspektiva – bosansko-hercegovačke, crnogorske, hrvatske, makedonske, srpske, slovenačke, kosovsko-albanske i vojvođanske.

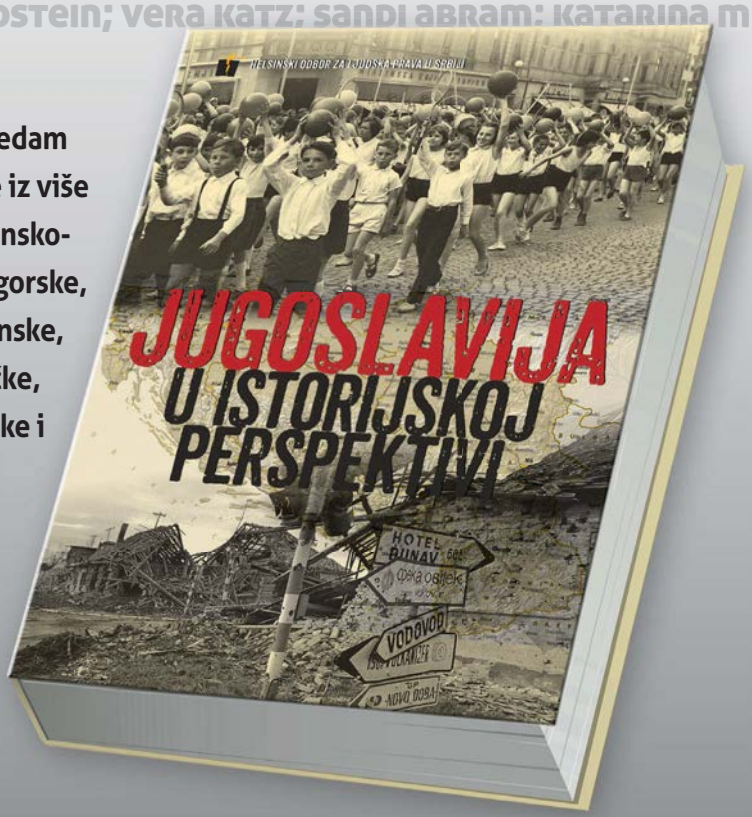

Koliko suštinski poznajemo Jugoslaviju, razloge za njenu istorijsku pojavu i uzroke njenog raspada kad se nacionalne istoriografije postjugoslovenskih država od druge uglavnom distanciraju, pa i je dezinterpretiraju, a onu prvu, već prema potrebama, predstavljaju u krajnostima krajnosti?

Nesumljivo da će „povijest Jugoslavije...interpretacijski uvijek biti u pluralu, a svako doba će se neizbježno suočavati s manje ili više različito formuliranim istraživačkim pitanjima“ – Drago Roksandić.

JUGOSLAVIJA U ISTORIJSKOJ PERSPEKTIVI

Knjiga sazdana od interpreatcija “višestrukih jugoslavenstava” nudi moguće odgovore na pitanja zašto su i kako pojedini narodi ušli u zajedničku državu, šta je ko time dobio, a šta izgubio, fenomena njenog društveno-ekonomskog i kulturnog razvoja, spoljnopolitičkog položaja, svakodnevnog života... i, konačno, načina sećanja na Jugoslaviju.

Sve zainteresovane pozivamo da posete portal
WWW.YU-HISTORIJA.ORG.RS
koji je sastavni deo ovog projekta

Ambasada
Savezne Republike Nemačke
Beograd

LJUBOMIR ŽIVKOV



Večernja škola

Reči jesu sve ravnopravne, i jednako dobrodošle, sve su svima na istovetnom i trajnom raspolaganju, ali pravo, dužnost i čast onoga koji piše, pa bilo to za novine, jeste da se nekih reči trajno kloni

Ima reči za kojima nikada, ni u govoru, a kamoli u pisanju, nisam posegnuo: to dakako ne jamči da ću dobro pisati, ali birajući savesno sastojke za svoju papazjaniju pokušavam da u okv. sv. mogućnosti pročistim jezik svog plemena: ako izbegnem jezički šut, ne očekujem da to bude primećeno, ali će za tekst biti bolje ako i zvučno i semantički bude odmaknut od govora vlastele i vajn. analitičara. Ono čega u vašem rukopisu nema može i te kako ići na vašu cenj. vodenicu: nikad se ne ukaže zarđali ekser ako vam nije dopro do unutrašnje gume na kolima, ne pamtimo mapu rupa koje smo izbegli u vožnji, nje i nema, ali su osovine i felne sačuvane.

Reči bez kojih ja živim su udarne rupe jezika.

Mnome prognane reči neće se žaliti, ta njih u svakom trenutku koriste hiljade potrošača, i ne nagovaram ja druge građane da i oni bojkotuju reči sa moje crne liste, pa da im zajedno zapržimo čorbu, ne, reči-prognanice biće za nekoga kao poručene, pasent, ali negovanje lične odbojnosti prema nekim rečima spada u higijenu pisanja.

Nikad ne upotrebljavam: **licitirati**, **paušalan** (never! nikogda!), **doktor spin**, **spinovanje**, **glodur** (numquam!), **hendlovanje**, **logistička podrška**.

Licitirati je glagol koji se sa aukcije iskrao i ušao u umove i govorancije političara. Ne smeta mi kad neko licitira u Sotbiju, ali malo ko od nas poznaje lično nekog redovnog učesnika dražbe, a *licitirati* čujemo bar dvared sedmično: kad god neki političar nešto ne zna, ili hoće da izvrda, kaže kako neće da licitira sa tim i tim; znadem naravski i ja da je ovde licitiranje sinonim za nagađanje, ili za neobrazloženo nadmetanje, za preteranciju na ovu ili onu stranu, ali ja kad čujem kome se ta reč sviđa (*licitirati sa brojem žrtava* i sl.), i ko njome familijarno barata, dođe mi da ju nikad ne upotrebim, i zaista, tako onda i bude!

Paušalan! Mora da se paušalite ako je ova reč u vašem spisateljskom vokabularu! Ako ste poreznik, zanatlija, mali privrednik, taksista, ako ste Infostan, nema vama života bez nje, ali se činovnički termin izbezobrazio, drži se kao da je skovan za rasprave o etici i estetici, o pravednosti, plemenitosti etc. Predaleko si, paušalu, od svog prirodnog okruženja i od rodnog mesta! Možda *paušalan* ima zavidnu nosivost značenja i prenesenih značenja, ali kao i licitacija, uzrečica je i mezimica staleža čiji jezik ja ne štujem, prema tome, sikter, dalje od mene!

Spinovanje. Moralo bi biti svakome odvratno, i bez mog ubeđivanja, priznajem samo špinovani šećer!

Glodur. Rizikujem da uvredim tvorca ove slav. skraćenice – jer može biti jošte kako živ, umotvorina nema ni trideset godina, a očarala je milione ljubitelja skraćenica; držim da deo enormne popularnosti duguje tome što nije odveć očigledna, nego iziskuje ipak nešto mozganja, aha, pa to je to, čovek se obraduje, rešio je trodelni rebus, i onda, tako obradovan, upotrebljava tu blesavo zvučeću reč, koja ima nešto štakorsko-glodarsko u svojoj i nutrini i vanjštini; radosni korisnik ponavlja plitkoumni vic (a svaki je takav!) hoteći da obraduje druge enigmatičare, a da se sam podiči kako piše govornim, sočnim jezikom i takoreći slengom.

Hendlovanje. Kad čujem ko je šta sve uspeo da ishendluje, dođe mi da mu sve rashendlujem i dovedem opet u prvobitno, haotično, zapetljano i protivurečno stanje. *Logistika*. Kad je ušla u narodni opticaj, njome se naslađivalo i staro i mlado, brisala je podele među staležima, sad je sirotica toliko izašla iz mode da mi je bude čak i žao. Pripadala si vojnoj doktrini, ali ti je dodijala komanda stana i izišla si među civile koji priliku da obogate svoj jezik nisu propuštali, daleko ti lepa kuća, možeš natrag u štab, u stožer, u headquarters, tamo će ti biti vraćeni pravo, čast i dužnost da nosiš teret istinskog značenja, pa i značaja.

Departizacija. Nisam kao student marksizma ovo nikad čuo. Kad bi se mislilo na čišćenje društva od partija, ne bih imao ništa protiv, kao ni protiv deratizacije što nemam, ali se njome hoće reći nešto sedamnaesto. "Departizacija je neispunjeno predizborno obećanje". Kakvo? Da neće biti *partijskog zapošljavanja*? I ovo poslednje nije jezički biser, ali ipak nešto mumla. Ali šta nam ondak dođe *partizacija*?! Partijsko orgijanje u razvratnoj, sablažnjivoj svemoći rođenoj iz izborne volje? Partizacija nam promače neimenovana, i dan-danji to nije pojam, nema te reči, *partizaciju* nismo ni primetili, a njenom avetinjskom suprotnošću probiše mi uši svakog bogovetnog dana. (Partizacija bi bilo bolje da se zove partijaština, po uzoru na partizanštinu, ili partijarhat, a vođa da bude partijarh: Njegova svetost partijarh taj i taj.)

Uticaj stranih jezika ne može da se izbegne i nemam ništa protiv te prirodne pojave, ali biti posve nesvestan tog uticaja, nedostojno je: napisati da je nešto naj-naj "ikad", znači beslovesno se prepustiti jeziku biv. kolon. sile.

Nipošto ne reci "ikad" ako opisuješ kakvu krajnost tj. apsolutni rekord: "Najveća tuna ikad!" Ne može! "Najveća tuna ikad ulovljena u Piranskom zalivu", to je još Bože pomozi, iako bi i tu "dosad" bolje leglo nego "ikad"! Jeste tuđinska sintaksa ekonomična, praktična, i zavodljiva, ali ako ti ikada za sam kraj iskaza ostane "ikad" – uzbuna! Na putu si jezičke veleizdaje!

Uverен sam da je ovo moje najuspelije popovanje ikad! ¶

Intervju: Ivan Čolović, esejista i izdavač

KRUGOVI SLOBODE



“Pre dve godine, u vreme kad sam završavao ovu knjigu, izgledalo je da je kosovski mit u krizi. Danas mi se čini kao da je kriza prošla, da se ovaj mit lepo oporavio. Dobio je važno mesto u Strategiji razvoja kulturnog razvoja Srbije”

Paralelno sa velikim beogradskim Sajmom knjiga, 27. oktobra biće održan Međunarodni sajam Biblioteke XX vek u Centru za kulturnu dekontaminaciju. Ove godine – deseti put. “XX vek” je najdugovečnija biblioteka sa ovih prostora opredeljena ka humanističkim naukama, esejistici, a iznad svega slobodnoj misli. Na ovogodišnjem Sajmu će predstaviti nova, i više od stotinu ranijih izdanja. Ujedno, osnivač i urednik “XX veka”, Ivan Čolović, istaknuti teoretičar povezanosti simbola, mitova, politike i nacionalizma, ovogodišnji je dobitnik nagrade “Mirko Kovač” za knjigu *Smrt na Kosovu polju*. U društvenoj atmosferi pojačane umetničke inspiracije i analitičnog interesovanja za temu Kosovo, u atmosferi jubileja “XX veka”, kao i same nagrade, nesumnjivo, steklo se nekoliko veoma značajnih povoda za ovaj razgovor.

“VREME”: Kada se govori o nagradi koja nosi ime pisca Mirka Kovača i koja nastoji da očuva njegov duh, obično se tu ne podrazumeva samo dobro stvaralaštvo nagrađenih. Neko će reći prisutan je i “kvalitet više”, ali zapravo, kako biste to tačno opisali?

IVAN ČOLOVIĆ: Dani Mirka Kovača u Rovinju i ova nagrada jedan su od toposa u postjugoslovenskom kulturnom prostoru. Taj prostor nije ostatak onoga što je bila kultura u Jugoslaviji, mada se na mestima koja ga čine okupljaju i jugonostalgičari koji nastavljaju, obnavljaju drugarstvo, saradnju. Postjugoslovenski kulturni prostor je ipak nešto drugo, novo, ako mogu tako reći – mlado. Nastao je kao reakcija na zatvaranje stvaralaštva u granice nacionalnih, odnosno etničkih kultura, kao reakcija ljudi koji vide da ih u okviru nacionalno određenih granica kulture nešto žulja i steže, da oni tu ne mogu da dišu. Kao što je Eliot rekao za književnu kritiku, da bez nje književnost ne može da diše, mislim da to važi i za političku kritiku. Društvo i politika bez nje ne mogu da dišu, a ovaj “naš” prostor je otvoren i ljudi se tu osećaju komotnije.

Osim što je zvanično regionalna, da li je ova nagrada još i jugoslovenska ili hrvatska? I kako je doživljena u regionu, koliko je, recimo, medijski zastupljena?

Ne može se reći da je nagrada “Mirko Kovač” jugoslovenska. Takođe, mada je dodeljuje fondacija, odnosno udruga koju je osnovala Mirkova životna saputnica slikarka Boba Matić, sa sedištem u Rovinju, nije ovo ni hrvatska nagrada. Kao i pisac čije ime nosi, ova nagrada nema mesto u nekoj od naših nacionalnih, to jest nacionalističkih kultura, kultura stavljenih u službu nacionalnog identiteta. To je razlog što se o njoj, i u Hrvatskoj, i u Srbiji, i u Crnoj Gori, i u Bosni govori malo i nerado. Ne samo sada kada sam je ja dobio, nego i ranije, ni nagrada, a ni Dani Mirka Kovača u većini najvećih srpskih listova nisu ni pomenuti, isto kao ni na televiziji. Malo ko zna da su pre mene ovu nagradu za esej dobili Ivan Lovrenović i Svetlana Slapšak. Ali to što se o njoj ćuti, ne znači da ne vredi. Naprotiv.

Kao dugogodišnji izdavač, odlučili ste pre deset godina da više ne izlažete na Beogradskom sajmu knjiga i da za svoju, po mnogima, kultnu Biblioteku XX vek organizujete paralelan, “lični” sajam. Zašto?

Na velikom sajmu mala izdavačka produkcija kao što je Biblioteka XX vek je neprimetna. Kad smo bili izlagači, na mapi sajma bili smo na dalekoj periferiji, tako da je bio potreban GPS da nas nađete. To je logično, opravdano, jer je na ovakvim sajmovima kvantitet knjiga presudan i sasvim je u redu što izdavači koji godišnje proizvode stotine novih naslova imaju velike štandove u centru. Ali, biti na sajmu u senci ovih giganata nije dobro za izdavača koji nudi mali broj knjiga i koji hoće da ljudi primete njihov kvalitet, njegov trud da predstavi nove autore, nove teme. Pokazalo se da je za nas bolje da organizujemo mali sajam, svoj sajam. I evo, to traje već deset godina. U međuvremenu, i neki drugi takozvani mali izdavači krenuli su istim putem.



Foto:
Marija Janković

Od 1971. godine, kad ste osnovali Biblioteku XX vek, prošli ste mnoge sisteme, razna vremena, teme i autore. Postoji li neka konstanta koja zaokružuje taj period? Ili značajna razlika koja ga deli na nekad i sad?

Kad je reč o uslovima u kojima smo radili nekad i u kojima radimo danas, jedna stvar se nije promenila. Bilo je i ostalo teško sačuvati slobodu i nezavisnost u izboru tema i pisaca. O tome podrobno piše istoričarka Dubravka Stojanović, inače moja supruga, u knjizi *Noga u vratima*. Kao ilustracija za "nekad i sad", u toj knjizi se pominje i problem koji sam imao kada sam radio u BIGZ-u, i kad smo listu "Politika" poslali oglas za novo izdanje Frejzerove *Zlatne grane*. Nisu hteli, odnosno nisu smeli da objave oglas, jer je u njemu – objasnili su nam – krupnim slovima naveden podnaslov knjige "Studije magije i religije". Objavili su oglas kasnije, tek kad smo smanjili font podnaslova. A danas je pomen magije i religije u nekom oglasu ili tekstu signal za urednike da ga bez oklevanja objave.

Danas, posle 46 godina truda da održim ovu seriju kao mali "krug slobode", mogu da kažem da se trud isplatio. Kako kaže Ištvan Bibo, Evropu ne čini jedna slobodna teritorija nego mreža malih krugova slobode. Svako može tome da se priključi i da radi nešto čime tu mrežu dopunjava, proširuje. Tako, kad zavirim u bibliografiju knjiga iz oblasti kulturologije, lingvistike, antropologije, iz interdisciplinarnog područja koje ovde negujem, po pravilu ću naći neko od mojih izdanja. Šta sam najpre potražio među knjigama u radnoj sobi Mirka Kovača u Rovinju? Razume se, moje knjige, moja izdanja. Ima ih, naravno, bar desetak. A postepeno će se u mnoge bibliografije preseliti i naslovi knjiga najnovijih izdanja Biblioteke XX vek: *Samo Bosne nema* Azre Hromadžić, *Nije rečnik za seljaka* Vojka Gorjanca, *Mapiranje stare Srbije* Srđana Atanasovskog.

***Smrt na Kosovu polju*, knjiga za koju ste dobili nagradu "Mirko Kovač", svestran je i kompleksan istraživački esej o kosovskom mitu, i to esej koji demontira gotovo sve zablude u vezi s njim.**

Reč je zapravo o prvoj i jedinoj knjizi koja daje kompletan pregled političkih pozivanja na Kosovsku bitku od XIV veka do dana današnjeg. Trudio sam se da pročitam sve najvažnije dokumente, najvažnije primere sećanja na Kosovsku bitku, evokacije bitke radi ostvarenja nekog političkog cilja ili učvršćivanja, legitimisanja neke ideologije. A takvih primera ima sve vreme, prvi se pojavljuju odmah posle bitke, a lako je primetiti da ih ima i danas, takoreći svakodnevno.

S obzirom na količinu informacija, zapažanja, raznih tumačenja iznesenih u knjizi, čitalac gotovo na svakoj stranici iznova uči. Da li ste i sami bili iznenađeni nekim podacima na koje ste nailazili?

Kad sam počeo da istražujem materijal, meni je, na primer, pravo otkriće bilo to da je prvu priču, prvi narativ o Kosovu napisao firentinski pisar Kalučo Salutati. Nekoliko meseci posle bitke, Tvrtko I je požurio da se pohvali svojim susedima na zapadu i poslao je pisma, između ostalog, i Firenci. Njegovo pismo nije sačuvano, ali u odgovoru se vidi da je on tu sebe predstavio kao pobednika na Kosovu, posle čega je Firenca zadužila svog majstora epistolarne proze da sroči odgovor. I u tom odgovoru se nalazi prva priča o tome kako je ubijen Murat, koji su junaci došli do njegovog šatora, kojih 12 vitezova je probilo lanac od povezanih kamila pomoću kojih se čuvao Muratov štab itd. Dakle, ne govorim ovde o prvom pomenu Kosovske bitke, jer toga je bilo i ranije, nego o prvoj priči.

U kom ključnom trenutku tema o Kosovskom boju postaje mit, ili praktično, kada iz rodoljubive poezije prerasta u političku propagandu?

Na osnovu ranijih saznanja i mojih istraživanja, došao sam do zaključka da je kosovski mit nastao početkom XIX veka, tačnije u drugoj deceniji. Pojava pesama takozvanog kosovskog ciklusa u Vukovim zbirkama narodnih pesama bio je jedan od ključnih momenata za »

uspostavljanje mitskog diskursa o Kosovu, takvog u čijem je centru kult nacije. Sam Vuk je u vezi s tim upotrebio u to vreme nov termin "nacionalizmus" i od tada su narodne pesme, gusle, Kosovo i nacija išli zajedno. U to vreme, najpre kao folklorna naracija, nastao je savremeni kosovski mit. Njegova istorija traje dva veka, a starije naracije o Kosovu mogu se posmatrati kao predistorija ovog mita.

Analizirajući kosovski mit, do kakvog zaključka ste došli, koja je njegova osnovna poruka?

Jedan od mojih zaključaka u ovom radu jeste da u toku poslednja dva veka postoji kontinuitet mita o borbi, smrti i uskrsnuću nacije na Kosovu, ali da ne postoji jedna njegova poruka, jedinstven i jednoznačan kosovski zavet, nepromenljivo opredeljenje za jednu vrednost. Tvrdi se da je to nebesko carstvo, ali ono je, u stvari, retko vrednost koju afirmišu pripovedači ovog mita. Mnogo češće je to zemaljsko carstvo, odnosno poziv da se ono obnovi. I pritom, i to je nešto što će čitalac ove knjige primetiti, izgubljeno zemaljsko carstvo koje treba ponovo zadobiti nikad nije mala Lazareva država, nego je to po pravilu veliko Dušanovo carstvo. Moglo bi se reći da glavni junaci kosovskog mita nisu ni Lazar ni Miloš, nego car Dušan, jer ovaj mit najviše govori o čežnji živoj i danas da se obnovi veliko srpsko carstvo.

Ako ne postoji ta jedna poruka kosovskog mita, šta je onda to što ga u kontinuitetu čini živim, prisutnim?

Proučavajući razne primere kosovskog mita uvideo sam da ga mitom ne čini njegova specifična sadržina, smisao njegovih poruka, nego status koji ima u političkoj zajednici organskog tipa, odnosno u nacionalizmu. Imamo posla s mitom onda kad je priča o Kosovu predstavljena kao neupitna, sveta, obavezujuća, kad se o njoj ne može diskutovati. Političari to ponekad eksplicitno kažu, kao nedavno Marko Đurić, kada je rekao da vidovdanski zavet mora biti zavet svakog Srbina. Naravno, niko ne zna šta taj zavet znači, ali je jasno ljudima šta znači ono "mora biti". Ili ranije, kada je Koštunica govorio da "nema pripadnika našeg naroda koji ne zna šta nam Kosovo znači". Ni od njega nismo čuli šta bi to moglo biti, ali je jasno da se tu ne misli na znanje iz knjiga, nego je to takoreći znanje organskog porekla, znanje s kojim se rađaš, koje je tvoja rasna odlika.

U mnoge političke događaje u istoriji Srbije upleten je kosovski mit, kako u knjizi pokazujete. Period od Gazimestana do Andrićgrada pripada najnovijoj istoriji, ali kako je taj mit korišćen u prethodnim periodima?

Za vreme okupacije, na primer, srpski nacisti su koristili kosovski mit da pokažu ispravnost Nedićeve saradnje sa okupatorima, jer je on to navodno radio da bi spasao srpski narod, kao što je kneginja Milica, takođe radi spasa svog naroda, sklopila savez sa Osmanlijama i udala svoju ćerku za Bajazita, ubicu svoga muža. Takođe je interesantno na koji način je komunistička Srbija negovala kosovski mit, tumačeći ga kao primer slobodarskog duha srpskog naroda koji će puni izraz dobiti u NOB-u. Zaboravlja se da su spomenik na Gazimestanu 1953. podigli komunisti, zaboravlja se da je u isto vreme komunistička vlada Srbije od slikara Petra Lubarde naručila veliku sliku Kosovski boj, kojom je dekorisala glavnu dvoranu u svom sedištu.

Kako izgleda današnja upotreba kosovskog mita i imate li utisak da će on još dugo trajati?

Pre dve godine, u vreme kad sam završavao ovu knjigu, izgledalo je da je kosovski mit u krizi. Danas mi se čini kao da je kriza prošla, da se ovaj mit lepo oporavio. Dobio je važno mesto u strategiji razvoja kulturnog razvoja Srbije koju je ponudilo Ministarstvo kulture. Tu se pominje pod imenom "kosovski zavet". Rado ga eksploatiše pomenuti šef Kancelarije za Kosovo, Đurić, a on pak preferira da govori o "vidovdanskom zavetu". U oba slučaja izbegava se termin "mit", možda zato što je Vučić, najavljujući takozvani unutrašnji dijalog o Kosovu, rekao da će to biti "bez mitskog pristupa". Javio se pre neki dan i jedan istoričar da nam objasni da je kosovski mit danas subverzivan jer potkopava zapadni materijalizam i hedonizam. Konstruktivan ili subverzivan, opet je tu. Ja se ipak nadam da će doći vreme kad će kosovski mit biti demobilisan i prihvaćen i proučavan kao deo zajedničke prošlosti balkanskih naroda. ¶

IVANA MILANOVIĆ HRAŠOVEC

Muževi i

Rumena Bužarovska, *Moj muž*, Beograd, Booka, 2017, prevod s makedonskog Irena Šentevska

Muž (lat. – *vir*, *maritus*; šatrovački – *žmu*; uljudno – *suprug*).

Muž je vrlo raširena pojava na ovim prostorima, a i uopšte. Muž je najčešće muškarac, što već ne sluti na dobro. Muž je svojstvo koje muškarac stiče kada sklopi ugovor sa osobom suprotnog – ili, ređe, istog – pola, a po kojem se ugovoru obavezuje da će sa ugovornom stranom na ravne časti da deli život i imovinu, te da će, što bi rekao Kant, da upotrebljava polni organ druge ugovorne strane, to jest da će drugoj ugovornoj strani da stavi na upotrebu svoj polni organ. Tako potpisan ugovor zove se brak. Sa stupanjem u brak obično nastaje pakao. O tome se, međutim, ne priča dovoljno, te se sam čin potpisivanja, na ovim prostorima, a i uopšte, i dalje proslavlja kao da je reč o srećnom događaju, a ne činu koji proističe iz čiste neobaveštenosti (utoliko nije čudo što su najčešće žrtve te lakomislenosti mladi ljudi).

Ako književnost i ima neku saznajnu funkciju, moglo bi se reći da nas savremena makedonska spisateljica Rumena Bužarevska obaveštava o onome šta se događa posle potpisivanja rečenog ugovora. Utoliko se nepunih sto pedeset stranica zbirke priča *Moj muž* (iz 2014. godine) da čitati na više načina: 1. kao priručnik za nestupanje u brak; 2. kao nesvakidašnja književna majstoriju koju, kao i svaku umetničku majstoriju, stvarnost obavezuje malo, ili je ne obavezuje uopšte; 3. kao nesvakidašnja književna majstoriju koju, kao i svaku umetničku majstoriju, stvarnost obavezuje do najsitnijih detalja; 4. kao kratki vodič za one koji u brak žele da stupe, ali se dvoume (posle čitanja se neće dvoumiti); 5. kao

druge nevolje

bolno-lucidno prodiranje u zabranjene predele, a kada se u njih, u te zabranjene zone, već uđe, onda boljeg (i opasnijeg) uljeza od književnosti nema, jer taj uljez proždire svoju okolinu, on se njome hrani i isporučuje nam je svarenu, u čistom obliku, bez viškova; 6. kao vrhunski književni tekst koji će nam, uprkos najgušćem mraku što iz njega kulja, pružiti neupitnu radost čitanja. Uostalom, nebrojeno je mnogo ključeva za ulazak u ovu knjigu, ali samo je jedan izlaz: ako čitalac izađe nepromenjen, džabe je trošio sopstveno vreme i gužvao papir. Ukoliko, pak, izađe drugačiji, onda je pronašao izlaz. Naročito ako je muž. Još više ako je supruga.

U svih jedanaest priča ove zbirke pripovedačica je žena i u svih jedanaest priča ta žena govori, na ovaj ili onaj način, o svome mužu, premda bi jednako tačno bilo reći i da je muž ovde tek povod, tek jedna od osovina oko koje se vrte uzaludni životi pripovedačica. Muž je u ovim svedenim, a đavolski raspričanim pričama, tek simbol jednog poretka na čijem se vrhu nalazi on, njegovo veličanstvo muškarac, taj suveren bez ikakve suverenosti, lik koji, zahvaćen u odnose koje nije u stanju da prozre, uporno, glupo i bez ikakve svesti o tome, glumi samog sebe. Ali iako se čine lucidnijima – jer, na kraju krajeva, *one* pričaju svoje priče, ne *oni*, *one* proziru sav jad te velike i mučne predstave koja se zove brak, one dolaze do *istine* (kakva god ona bila), ni supruge ne uspevaju da se otrgnu inerciji glume i ostaju u toj lutkarskoj igri sputane nepokidivim nitima strahova, predrasuda i gluposti.

Ima ovde muževa pesnika, muževa ginekologa, muževa intelektualaca i muževa primitivaca. Ima muževa koji nisu više živi. Ima razboritih, pažljivih i širokogrudih muževa – može li se, uostalom, zamisliti idealniji muž od onog koji vas lično prati do kuće vašeg ljubavnika? Ima muževa koji jako brinu o tome da im dete bude vaspitano pravilno i u najboljem duhu naroda kojem pripada. Šta se, u međuvremenu, s tim detetom i njegovom majkom *zaista* događa, manje je bitno. Ima i šarmantnih muževa. Možda i zaljubljenih. Utoliko ima i svakakvih supruga. Osim srećnih.

Hvata Bužarovska detalje svakodnevnog života umećem lovca na senke. Najbanalnije fraze izlaze iz usta njenih junaka samo da bi nam pokazale da tu ne postoji nikakav govor, da te jasne rečenice ne prenose čak ni informaciju, da one nisu drugo do znaci koje nema ko da tumači. Ni u jednom od ovih književnih medaljona supružnici, zapravo, ne razgovaraju. Ili nemaju o čemu, ili ne umeju. Pre bilo kakvog govora dolaze strah, podozrenje, prezir, razočaranje, beznađe, pomirenost sa sudbinom koja poprima lik muža, pa se čitalac, suočen sa mahnitom i opravdanom ljubomorom jedne od junakinja, pita zašto ta žena toliko sebe ponižava, zbog čega troši toliku energiju na lažljivog i nezahvalnog gada, zbog čega šeni pred njim umesto da i njega i sebe otera u vražju mater i počne da živi *normalno*. Jer nema tu više očajanja ljubavi koja bi je držala za njega, nema tu više dobrog

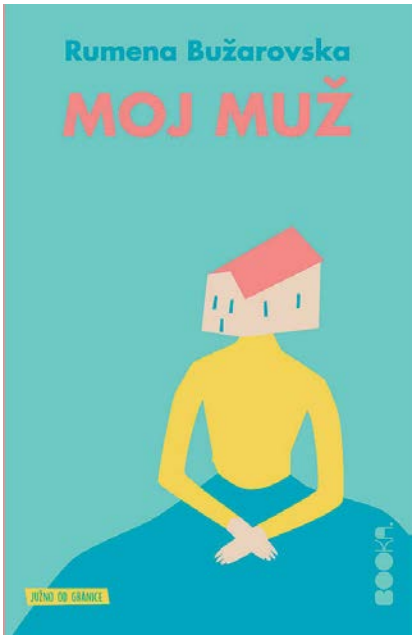

razloga za borbu za njega, već je sve to samo jedna duboka kaljuga inercije, nemoći, odustajanja od sebe i sveta zarad ostajanje u formi u kojoj još samo ona veruje da *žmu* znači nešto, iako, u osnovi, ne znači ništa više od onoga muškog prdeža koji će, u majstoriji pod naslovom "Osmi mart", junakinju da natera na povraćanje. ¶

IVAN MILENKOVIĆ

Eseji

Naš profesor

Kritike Jovana Vave Hristića u knjizi *Dugo traganje za pozorištem* u izdanju zrenjaninske Gradske biblioteke

Jovan Vava Hristić je autor nekih od najznačajnijih eseja i knjiga o pozorištu i drami kod nas – *Čehov dramski pisac*, i *O tragediji*. Bio je uticajan pozorišni kritičar, urednik značajnih Nolitovih izdanja posvećenih pozorištu i drami, profesor dramaturgije... Njegovi najznačajniji eseji su odavno objavljeni (neki i više puta preštampavani), no delo klasika živi samo ako se iznova i iznova štampa i čita. Nedavno je Gradska narodna biblioteka "Žarko Zrenjanin" iz Zrenjanina objavila knjigu njegovih eseja *Dugo traganje za pozorištem*.

Kako se čitaju poznati tekstovi dragih pisaca? Odakle početi: od poznatog ili nepoznatog?

Na početku knjige je predgovor Boška Milina, pozorišnog kritičara, teatrologa, profesora dramaturgije i – nekadašnjeg studenta Jovana Hristića, a na kraju je pogovor Ivane Kronje, priređivača ove knjige. Boško Milin je sjajno opisao ko je bio Jovan Hristić, zašto je značajan, kako je učio studente da pišu kritike i kako ih je sam pisao. Zato bi možda čitanje ove knjige trebalo početi od eseja Jovana Hristića *Godine učenja i godine lutanja jednog* »

pozorišnog kritičara, *Mala filozofija pozorišne kritike* i *Mala psihologija pozorišne kritike* gde Hristić iznosi svoje stavove i svoj životni put kritičara, zatim pročitati uvod Boška Milina o Hristiću kritičaru, pa tek onda eseje o predstavama, dramama, glumcima...

Mladom kritičaru ili zainteresovanoj publici uvod Boška Milina može poslužiti kao podsetnik kako treba gledati predstavu, te je stoga korisno iščitavati ga više puta, naročito pred gledanje predstave. Boško Milin razvrstava različite vrste pozorišne kritike i predlaže pitanja koja kritičar treba sebi da postavi kada želi da piše. Iz samih pitanja se da zaključiti da je profesor Hristić, a i sam Boško Milin, od onih kritičara koji u fokusu imaju dramski teatar i reditelјsko uprizorenje dramskog teksta.



Kada se pročitaju Hristićevi eseji, uočava se da to jeste nesumnjivo bio Vavin fah, ali da je istovremeno imao i daleko šire vidike. U tom kontekstu je neočekivan i inspirativan esej *Artoova vizija* čak i za one koji su čitali njegove prethodne zbirke. Taj esej je očigledno pisao neko ko nije oduševljeni pristalica Artoa, ali ima dovoljno intelektualne širine i poznavanja umetnosti, posebno pozorišta, da razume i ideje koje mu nisu bliske. Takođe, pažnji publike preporučujem esej posvećen Joakimu Vujiću *Bedni Vujiću naš, laka ti zemlja budi*, u kojem Hristić ističe značaj Joakima Vujića kao čoveka koji je imao jak nerv za pozorište, a nije preterano mario za njegovu literarnu vrednost, i razvejava predrasude o Vujiću koje su stvorili literarni kritičari starije generacije. Takođe je veoma zanimljiv esej o Emanuelu Kozačinskom *O Traedokomediji Kozačinskog*, u kome na način pravog, strastvenog, ali istovremeno naučno-objektivnog istoričara rasvetljava tamne strane početka naše dramske književnosti i daje poseban pogled na našu pradramu – Traedokomediju, polemiše sa prethodnim mišljenjima o istoj, otkriva suštinu njenog žanra, razlog nastanka, kako taj razlog utiče na samu formu drame i kako je određuje, te kako tu dramu ne treba posmatrati u jednoobraznom ključu – gde kritičar nameće delu svoj estetski kriterijum, kako su to radili kritičari starog kova. Za razliku od prethodnika, Hrisić u kritici polazi iz samog dramskog teksta – što postaje jasno kada se pročita pogovor Ivane Kronje u kome na veoma delikatan način piše o svom poočimu Jovanu Hristiću i njegovom odnosu spram prijatelja, kolega, savremenika, porodice... i to putešestvijem kroz njegovu biblioteku.

Knjiga otkriva i Vavu koji je umeo divno da piše o glumcima. Iako su mnogi od tih tekstova inmemoriami, oni su više od toga jer onima koji ne znaju glumce kojima su posvećeni stvaraju upečatljivu sliku o njihovoj glumačkoj pojavi i pozorišnoj sudbini, a onima koji su ih znali daju priliku da svoja sećanja uporede sa Vavinim.

I zato neka svako odabere svoj način čitanja ove knjige. One koji dobro znaju mnoge od eseja objavljenih u ovoj knjizi zanimaće da čitaju fusnote, a knjiga će ih iznenaditi tekstovima koje malo ko poznaje. Naravno, poštovaoci lika i dela Jovana Hristića navešće "kao iz topa" bar dva njegova fenomenalna eseja koje bi rado čitali, a nisu uvršteni u ovaj izbor. Oni koji se ovom knjigom tek upoznaju sa Vavom, uvod Boška Milina će biti pravi izvor... i tako redom, jer delo klasika živi samo ako se iznova i iznova štampa i čita. ¶

MARINA MILIVOJEVIĆ MAĐAREV

Džez posta

"Izrael ima snažnu kulturnu tradiciju i baštinu, mada je relativno mlada zemlja. Muzika nam dolazi sa svih strana sveta istovremeno – verujem da nam ti različiti uticaji izuzetno pomažu"

Jedno od važnih otkrića ovogodišnjeg, 33. Beogradskog džez festivala svakako će biti Nitai Herškovic (Nitai Hershkovits), mladi pijanista iz Izraela (1988). Njegov prošlogodišnji debi album *I Asked You a Question* (Raw Tapes) doneo je uzbudljivu moguću organsku fuziju džeza sa hip-hopom, soulom i world music žanrom, skrenuvši na sebe pažnju nove generacije publike i kritike širom sveta. Ovaj dugogodišnji saradnik i kod nas izuzetno popularnog kontrabasiste Avišaja Koena, tako se odjednom našao u fokusu pažnje onih koji u džezu i dalje traže viziju.

"VREME": Imate veoma zanimljivo porodično poreklo – marokansko i poljsko. Kako su se muzike majčine i očeve postojbine susrele u vama kada ste bili dete?

NITAI HERŠKOVIC: Moj deda Isak, bio je profesor lingvistike i arapske literature kada je oko 1969. došao u Izrael iz Kazablanke. Imao je zaista dobar sluh i prirodan pristup muzici. Svakog petka bi provodio vreme slušajući andaluzijski orkestar na marokanskoj televiziji, a ponekad bih i ja sedeo sa njim i osluškivao šta se tu radi. Nisam baš mnogo razumeo, ali sam osetio njegovu strast, a to je sve što mi je u tom trenutku bilo potrebno. Ostatak moje porodice zapravo nije svirao niti jedan instrument. I ja sam počeo kasno sa sviranjem, mada sam pre toga puno vremena proveo slušajući ploče koje je moj otac donosio kući, uglavnom izraelsku narodnu i klasičnu muziku.

Kako ste uskladili studije klavira i interesovanje za džez? Jesu li se

vlja pitanja



Foto: Barka Fabianova

neki od vaših klavirskih pedagoga možda protivili da se bavite džezom? Kada smatrate da je ljubav za džez prevagnula, koji je to bio trenutak?

Deset godina sam svirao samo džez. Tek pre četiri godine sam upoznao Suzan Koen, moju profesorku klavira. Ona živi blizu Jerusalima, a predaje samo kod kuće. U potpunosti je promenila moj život, moram reći. Naime, ruke su me bolele od sviranja zato što nisam imao klasično obrazovanje gde bih se naučio pravilnom držanju tela i ruku, i ona je bila tu da mi pokaže kako da se opustim i prenesem svoje ideje kroz klavir. Džez je za mene počeo kada sam se upoznao sa stvaralaštvom Itaija Krisa, sada mog dobrog prijatelja i jedinstvenog flautiste. On je stariji od mene i već je imao jedan album objavljen, koga sam beskonačno iznova i iznova vrteo. Nešto je kliknulo između nas. Potom sam se upoznao sa radovima velikana kao što su Bad Pauel, Soni Klark, Vinton Keli, Čarli Parker, i preselio se u Tel Aviv da bih bio blizu džez svirki uživo i pohađao nastavu na Izraelskom muzičkom konzervatorijumu.

Ima li mnogo džez zaljubljenika u vašoj domovini i gde se najradije školuju?

Izrael ima snažnu kulturnu tradiciju i baštinu, mada je relativno mlada zemlja. Na tom malom prostoru ima mnogo sjajnih muzičara, i svi su majstori na svoj način – ne znam kako to da objasnim. Zahvaljujući generacijama useljenika, muzika nam dolazi sa svih strana sveta istovremeno – iz Etiopije, Rusije, Maroka i arapskih zemalja koje nas okružuju – pa verujem da nam ti različiti uticaji izuzetno pomažu. Većina izdavačkih kuća bavi se izraelskim pop i rok umetnicima, i jedino je Raw Tapes Records uspela da poveže sve žanrove na našoj sceni i da ih predstavi domaćoj publici i svetu. Osnivač je Yuvi, poznat i kao Rejoicer, koji je istovremeno i producent – pre recimo pet godina niko kod nas nije mislio da će pop/rok umetnik sarađivati sa džez umetnikom ili da će čelista snimiti avangardni album elektronske muzike. Pod tom etiketom sad je sve izmešano. Prvi dobar rezultat ovog truda je veoma poseban zvuk koji je mogao da nastane samo kod nas, koji nastojimo da sačuvamo, i predstavimo svuda napolju.

Posebno poglavlje u vašem profesionalnom životu predstavlja saradnja sa Avišajem Koenom – sa njim smo vas već i slušali na našem Džez festivalu – kako ste se upoznali i počeli da svirate zajedno? Koji kvalitet primećujete kao najdominantniji kada se sa njim upustite u muziciranje?

Pozvao me je pošto je čuo ploču flautiste Ilana Salema na kojoj sam svirao, i pitao da li bih hteo da sa njim odsviram jedan sešn. Rekao sam "da" i naučio najveći deo njegove muzike sa raznih albuma. Svake sedmice smo se susretali i svirali, nekad sa bubnjarem, nekad bez njega, ali uvek nas dvojica. Pošto smo snimili *Duende*, pridružio sam se njegovom triju i ostao sa Avišajem pet godina. Zahvaljujući brojnim turnejama, postao sam sigurniji na bini. Za mene je to bila velika lekcija – pre svega sam shvatio kako da prekinem da puštam mašti na volju dok sviram, već da stvarno vodim klavirski trio. Većina kompozicija koje Avišaj piše napravljena je na klaviru, tako da sam znao kako on želi da zvuče.

Prošle godine snimili ste debi album *I Asked You A Question*. Kojem zvuku ste težili na ploči? Ima tu veoma modernih bitova, semplova i analogne elektronike – je li to bilo previše revolucionarno, čak bogohulno za džez?

Yuvi i ja smo se sreli kod jednog prijatelja i napravili neke bitove. Postavili smo akorde, melodiju i ritam – i odjednom je i meni i njemu to zazvučalo kao veoma novo! Tad mi je rekao "hajde da napravimo album". To je bio veoma kul poduhvat – imali smo svega tri dana vremena u studiju, u kome su bile razne klavijature, ritam mašine, ploče koje smo mogli da semplujemo, kao i savršeno postavljen zvuk, sa ogromnim zvučnicima preko kojih si mogao da čuješ svaki detalj. Nismo unapred odlučivali koje ćemo pesme snimiti, nego smo ih zajedno pravili na licu mesta sa svakim ko bi se zatekao tu u studiju. Prijatelji su se pojavljivali nasumično i svako od njih je doprineo nekom idejom. Izgleda da se publici širom sveta dopao naš napor da nađemo drugačije moguće pravce u zvuku. Što se tiče "bogohulnog" ili "revolucionarnog", znate, ponekad je potrebno vreme da se nešto novo razume i klasifikuje – ovaj album je u tom smislu neočekivano iskustvo za svakog ko ga čuje, i to je ono što mi se na njemu najviše i dopada. ¶

ZORICA KOJIĆ I DRAGAN AMBROZIĆ

Meta Franca Jozefa i Huga



PRIZORI IZ PANČEVAČKOG MUZEJA:
Sa otvaranja izložbe Doma Vojske u Pančevu: slika *Seoba Srba;* obnovljen Svečani salon
Foto: Dom Vojske Srbije

Dragocena kolekcija Pančevačkog muzeja je u opasnosti zbog vlage, a na projekat sanacije čeka se već dve godine

U Narodnom muzeju Pančevo u toku su dve izložbe – izložba slika Roberta Hemerštila "Priče u slici – u potrazi za identitetom" i "Poetika i sudbina 20. veka" – iz Umetničke zbirke Doma vojske Srbije (vidi okvir), što je bio povod za priču o ovom muzeju.

Robert Hemerštil, poznatiji u svetu nego kod nas, rođeni Vrščanin, predstavio je dela uglavnom religioznog karaktera čiji su uzori u pravoslavnoj i u zapadnohrišćanskoj ikonografiji. Poznat je i po slikama čije su teme razorena porodica, logorski dani, ratne traume, porodični egzodus, i motiv majke sa detetom kao nedvosmislena asocijacija na "Bogorodicu sa detetom". Sve ove teme su autobiografske – odrastao u multinacionalnoj porodici, preživeo Drugi svetski rat i logor, izbegao u Austriju, ali se uvek vraćao u Vršac. Veliki broj dela poklonio je rodnom gradu i Muzeju Vojvodine, a radovi su mu i u stalnoj postavci Leopold muzeuma u Beču. Druga izložba je reprezentativan izbor umetnika bivših jugoslovenskih prostora: Vlaha Bukovca, Jovana Bjelića, Ljube Babića, Lazara Vujaklije, Ljube Ivanovića, Petra Lubarde, Peđe Milosavljevića, Krste Hegedušića, Marka Čelebonovića, Save Šumanovića i drugih.

Narodni muzej Pančevo nalazi se u centru grada u zgradi Magistrata, koja je i sama istorijski spomenik. Zgrada je izgrađena 1838. i do 70-ih godina prošlog veka bila je upravna zgrada Pančeva. Sa terase sadašnjeg muzeja su Austrougarski generali postrojavali vojsku, a iz iste zgrade su vojvode Stevan Šupljikac i Stevan Knićanin rukovodili vojnim operacijama u ustanku 1848. godine. Posle Drugog svetskog rata bila je sedište opštine, a svečani saloni su prekrečeni u belo. Na sreću, ispod više slojeva bele boje sačuvan je stari izgled, pa je svečana sala u potpunosti rekonstruisana 2015. godine. Sada je to izložbeni prostor, a po rečima direktora muzeja Miroslava Birclina, Pančevci nikako da se naviknu da opština više nije na staroj adresi, pa su obavezna slikanja mladenaca vikendima u ovoj sali. Međutim, pored dve galerije za povremene izložbe, veliki deo zgrade je zbog problema sa vlagom zatvoren za posetioce, a stalna postavka je svedena na minimum.

"Zbog vlage, Muzej je bio bez stalne postavke od 2006. do 2011. godine", kaže direktor muzeja Miroslav Birclin. "Vlaga je sanirana u gornjim delovima zgrade, ali u podrumskim prostorijama je i dalje veliki problem pa se zidovi godinama krune. Zbog toga su depoi muzeja premešteni na gornje spratove, a samo u jednom delu su prikazani najosnovniji predmeti nekadašnje stalne postavke. Grad je 2015. godine izdvojio 10 miliona dinara za izradu projektnotehničke dokumentacije za sanaciju zgrade, ali je ona nekoliko puta vraćana zbog promene propisa. Kada bude gotov projekat, pokušaćemo da nađemo partnera u Rumuniji da konkurišemo za IPA projekte. Procena je da je za sanaciju potrebno oko 3,5 miliona evra."

Međutim, i u smanjenoj stalnoj postavci mogu se videti neki zanimljivi predmeti. Tu je meta u koju su pucali car Franc Jozef i Hugo Vajfert. Franc je gađajući svojom puškom sve promašio. Kada je pozajmio pušku od Huga Vajferta imao je pet-šest pogodaka. Jedno od najvećih blaga muzeja je originalna zastava Srpskog vojvodstva iz ustanka 1848. godi-

Vajferta





ne. Zastava nije baš u dobrom stanju, a zanimljivo je što je žute i crne boje, boja Austrougarske monarhije, a na sredini je srpski grb sa austrougarskim crnim orlom. Srpski ustanici su na taj način hteli da pokažu da ne žele da izađu iz Austrije, već autonomiju.

U podrumima je, stotinak godina nakon izgradnje zgrade, bio pritvor. Za vreme Austrougarske su pritvarani mahom kriminalci. Pred i za vreme Drugog svetskog rata zatvarani su politički zatvorenici komunisti (Mara Mandić, narodni heroj je tu čekala presudu), kao i Jevreji. O svemu ovome svedoče poruke na zidovima. Međutim, pošto su zidovi u lošem stanju, teško da će biti rekonstruisani, poruke će biti sačuvane samo na fotografijama.

Za kraj, jedna zanimljivost: Pančevci, po rečima Miroslava Birclina, smatraju da se u njihovom muzeju nalazi originalna verzija *Seobe Srba* Paje Jovanovića. Sliku je za Milenijumsku izložbu u Budimpešti 1896. godine naručio Saborski odbor u Sremskim Karlovcima, na čijem čelu je bio patrijarh Georgije Branković. Naručioci nisu bili zadovoljni što je na slici Paja Jovanović naslikao ovce, ženu sa detetom, narod koji beži. Želeli su da se prikažu Srbi kao vojna sila koja će braniti granice od Turaka. Tako je nastala i veća verzija ove slike koja se nalazi u Muzeju srpske pravoslavne crkve, gde je umesto žene sa detetom kopljanik na konju, iza su pešadija i vojska. Za vreme Drugog svetskog rata smatralo se da su obe slike uništene, pa je Paja Jovanović naslikao i treću, koja je mešavina prve dve. Pančevačke vlasti su 1972. godine uzele kredit i uspele da otkupe sliku koja se od tada nalazi u pančevačkom muzeju. ¶

SLAĐANA DIMITRIJEVIĆ i JOVANA PEŠIĆ

Velika zbirka Galerije Doma vojske

Galerija Medija centra "Odbrana", poznatija kao Galerija Doma vojske Srbije, jedno je od referentnih mesta beogradske kulturne scene – ove godine priređeno je 20 izložbi. U zbirci od preko 1500 umetničkih dela su i slike Vlaha Bukovca, Ljube Ivanovića, Save Šumanovića, Mila Milunovića, Jovana Bjelića, Koste Hakmana, Petra Lubarde, Milana Konjovića, Ljubice Cuce Sokić, Sretena Stojanovića i mnogih drugih. Zbirka gostuje po gradovima Srbije u okviru četiri izložbe: slika – "Poetika i sudbina 20. veka", skulptura – "Ogledalo vremena", grafika – "Čitanje linije" i crteža – "Ispovest jugoslovenske moderne", a u Beogradu se predstavlja samo jednom godišnje, u januaru.

Izložbena delatnost u Domu vojske počela je po okončanju Drugog svetskog rata, na inicijativu Branka Šotre, slikara i grafičara i jednog od osnivača Muzeja primenjene umetnosti. Iako usko povezana sa propagandom tog vremena – narodnooslobodilačkom borbom i opštenarodnom odbranom, pored angažovanih izložbi imalo se sluha i za nešto drugačije. Zahvaljujući poklonima umetnika koji su ovde izlagali, ali i otkupima, Dom vojske je uspeo da napravi reprezentativnu zbirku. U toku je izrada kataloga. Od 2010. godine, po rečima Jelene Knežević višeg kustosa i načelnice galerije, počinje i poseban koncept izlaganja: „Saradnja sa ustanovama kulture, muzejima, galerijama, zadužbinama i legatima doprinela je da naše dve galerije postanu referentno mesto za promovisanje umetnosti i kulture u Beogradu. Gostuju nam muzeji i galerije iz Srbije i iz inostranstva i trudimo se da svojim uslovima omogućimo ovim ustanovama da se predstave na najbolji mogući način. Uglavnom za sve izložbe organizujemo i prateće programe: predavanja, radionice, stručna vođenja. Ulaz u galeriju Doma vojske je besplatan, kao i na sve programe. Želja nam je, i veoma se trudimo, da napravimo i stalnu postavku", kaže Jelena Knežević, dodajući da im je jedan od prioriteta i povratak dela koja su se nalazila u reprezentativnim objektima vojske – poput slike Marka Čelebonovića u Titovoj vili na Tari i dela Vlaha Bukovca koje je bilo u ambasadi u Vašingtonu.

I sama zgrada Doma vojske, tzv. Ratnička palata, spomenik je kulture od 1984. godine, a građena je između dva rata prilozima rezervnih oficira. Arhitekte Jovan Jovanović i Živko Piperski projektovali su je u modernističkom duhu. Na terasi je nekada bio letnji bioskop, a ideja je da se ona ponovo aktivira za kulturna dešavanja. Postoji i ideja da se od kule sa satom i originalnim zvonima iz Ratničkog doma napravi galerijski prostor gde bi bili izloženi foto-aparati, fotografije, odnosno soba posvećena Domu vojske. Na pitanje kako sve to postižu, Jelena Knežević kaže da iza njih stoji vojna infrastruktura, ali i da „uvek želite još, uvek imate nešto novo. Neko vam ponudi zanimljivu izložbu i prosto vam je žao da to ne ponudite publici. Kada vidite da je publika zadovoljna, kada ima pozitivan komentar u knjizi utisaka o vašim programima, izložbama, to je satisfakcija da idete dalje. Pogotovo je satisfakcija kada umetnici gostuju u vašem prostoru, a potom poklone delo vašoj zbirci. Mislim da nema ništa bolje od toga."

Tekst je nastao u okviru projekta "S muzejima kroz izložbe – Upoznavanje muzejskog nasleđa Srbije".
Projekat je sufinansiran iz budžeta Republike Srbije – Ministarstva kulture i informisanja.
Stavovi izneti u podržanom medijskom projektu nužno ne izražavaju stavove organa koji je dodelio sredstva

Vronski o Ani

Sve u filmu je odlično. No, bez dobrog scenarija, uz hiljadu produkcionih i autorskih napora, film, nažalost, nikada ne može biti remek-delo

Zvanična, šesta verzija najvećeg društvenog romana u svetskoj književnosti, kako je Tolstojevu *Anu Karenjinu* okarakterisao Tomas Man, a mnogi su se kroz istoriju književnosti sa Manom slagali, završena je pre 140 godina. Akcenat je na pridevu „društveni". Međutim, više od dvadeset filmskih adaptacija *Ane Karenjine* bazirale su se uglavnom na ljubavnoj priči o emocionalno nestabilnoj, ali blistavoj ženi koja želi nemoguće. Jer, Ana Karenjina želi da



bude zvezda u prebogatom, ispraznom, konzervativnom društvu, radeći otvoreno one stvari koje konzervativnost po cenu života uvek i svuda drži pod tepihom. Od ere nemog filma do danas, prelepe glumice među kojima Greta Garbo, Vivijen Li, Tatjana Samoilova, Žaklin Bize, Sofi Marso, Kira Najtli, i sada Elizaveta Bojarskaja (u filmu *Ana Karenjina, sećanje Vronskog* u režiji Karena Šahnazarova, koji se odnedavno prikazuje u našim bioskopima), okušale su se u dočaravanju tzv. grešne, ali ne i krive žene XIX veka – kuriozitet je bila i tamilska verzija *Panaakkari* (*Bogata žena*) K.S. Gopalakrišnana iz 1953. Reditelji koji su se usudili da pretoče svoja viđenja *Ane Karenjine* u pokretne slike bili su, između ostalih, Džon Žilber i Edmund Gulding, Žilijen Divivje, Aleksandar Žarki, Simon Langton, Bernar Rouz, Džo Rajt, i sada Karen Šahnazarov. Uprkos lepoti glumica, raskoši kostima i scenografije, trudu vrsnih direktora fotografije, čini se da što smo dalje od XIX veka to jasnije biva (kao i pri čitanju romana) da romantika, psihološka motivacija i karakterizacija lika glavne junakinje sve teže dopiru do publike, ako na Anu ne gledamo kao na vrstu metafore ruske elite pred propast carstva.

Lav Nikolajevič Tolstoj pisao je ovaj roman pet godina i prolazio kroz različite faze odnosa prema ogromnoj građi koju je obrađivao. „Sad se laćam dosadne i trivijalne *Ane Karenjine* i samo molim Boga da mi da snage da je se što pre rešim", napisao je 1875. u pismu svom prijatelju Strahovu, a dve godine kasnije zapisao je u dnevnik: „Oh, da mi je da što pre završim ovaj roman i da počnem nov. Sad mi je tako jasna moja ideja. Da delo bude dobro, treba voleti u njemu osnovnu misao. Tako u *Ani Karenjinoj* volim porodičnu misao, a u *Ratu i miru* zbog rata dvanaeste godine, narodnu misao". Šta je tačno porodica u kojoj decu vaspitavaju guvernante, šta li su zgrešili Anini roditelji kad ona ima probleme koje ima, zašto i kako se uopšte udala za Karenjina, bi li Serjoži bilo teže da se guvernanti nešto desilo, na ta pitanja nema smisla odgovarati s građanske distance današnjeg Duha vremena. Zbog toga se možda i čini da je više narodne misli u *Ani*, svima bi nam bilo lakše, tj. Ana bez Ljevina malo nam toga jasno kazuje. A Šahnazarovljeva *Ana* sasvim je bez Ljevina, jer grof Vronski Ljevina se ne seća. Dramaturški to je opravdano već na početku filma rečenicom koju Vronski izgovori: „Ljudi se sećaju onoga čega su izabrali da se sećaju."

Film počinje kadar-sekvencom krvave i strašne improvizovane vojne bolnice 1904. za vreme Rusko-japanskog rata, negde u Mandžuriji. Vojni hirurg ne zna gde mu je glava od posla i između mnogobrojnih teških ranjenika operiše i visokog oficira. Oficir je grof Aleksej Vronski, koji je za ovu priliku preživeo srpsko-turske ratove i još uvek je aktivan u vojnoj službi. A hirurg je Sergej Karenjin, kojeg je posle samoubistva majke, smrti sestre i oca, odgajila Karenjinova sestra. I tu kreće ispovest Vronskog u flešbekovima, ali ne baš specifično njegova, nego izmontirana od svih delova priča u kojima je Vronski važan, znao on za njih ili ne. Takođe, prekidi flešbekova frontovskom sadašnjošću u Mandžuriji ne donose nikakvu naročitu napetost, niko nikom ne radi o glavi, nema moralnog akcenta, nema preokreta. A flešbek je dobar samo onda kad neko važan, rešen da dela u nekom pravcu, doznajući ono što nije znao odluči da uradi suprotno. Inače, sve se svodi na razgovor dokonih, pa makar i u svoj nelagodnosti odnosa u kojem odraslom sinu mamin ljubavnik priča sve ono što smo već i odranije znali.

Karen Šahnazarov reditelj (*Beli tigar, Word no. 6, Kurir*) i dugogodišnji direktor produkcijske kuće Mosfiljm četiri godine je pripremao, snimao i montirao svoju vezriju *Ane Karenjine*. Tako je nastala osmoepizodna TV-serija (koliko delova ima i Tolstojev roman), a i film *Ana Karenjina, sećanje Vronskog*. Scenario filma napisali su sam Šahnazarov i, prvi put u ulozi scenariste – Jurij Potejenko, čest Šahnazarovljev saradnik i veliki kompozitor filmske muzike (*Noćna straža, Dnevna straža, Beli tigar, Bataljon*). Činjenica je da je kompozicija uvek i u svemu važna, ali, uz dužno poštovanje ogromnoj produkciji, autorima, glumcima i ekipi, mora se spomenuti da muzička kompozicija i filmska kompozicija nisu baš ista stvar. Sve u filmu je odlično, ali poznato je da od dobrog scenarija iz hiljadu produkcionih i autorskih razloga uvek može ispasti slab film; no, bez dobrog scenarija, uz hiljadu produkcionih i autorskih napora, film, nažalost, nikada ne može biti remek-delo. ¶

VLADISLAVA VOJNOVIĆ

DRAGAN ILIĆ



Senke i gladiole



Kuriozitet je da su premijeru serije *Senke nad Balkanom* mogli da gledaju od Slovenije, preko Republike Srpske, Srbije, Crne Gore do Makedonije, gotovo kao nekada u SFRJ

Protekli vikend su na RTS-u obeležile premijere dve domaće igrane serije, pa se kod publike stvorio utisak o nekakvom tv duelu. Ako ostavimo po strani novinarski senzacionalizam, odnosno potrebu da se u javni diskurs uvede još jedna dihotomija, ostaje nam da proverimo koje su sličnosti i razlike između serija "Psi laju, vetar nosi" i "Senke nad Balkanom".

Počelo je u subotu, sa Radašinom. Autor serije Radoš Bajić je svoju priču iz mitskog Petlovca preneo korak bliže gradu, na njegovu periferiju. Tačnije, na beogradska groblja kojima hara svojevrsna banda na čijem čelu je Don Gladiola, vlasnik sale za parastose kojeg glumi Radoš Bajić i njegov brat Stavra, kojeg glumi Tihomir Stanić. Prema toponimima koji se pominju, radi se o doseljenicima sa Kosova nealbanskog porekla, opet jedno mitsko mesto, a pošto je slava Đurđevdan, živopisna familija ima i romske atribute. Komedija o snalaženju na obodu grada je čest lajtmotiv u domaćoj dramaturgiji, pa se mogu prepoznati delovi estetike Kusturičinog rukopisa, ili još dalje do klasika italijanskog neorealizma – "Ružni, prljavi zli". Ipak, direktna asocijacija je za mene bila delo Nebojše Romčevića "Život u Grobljanskoj" iz 1987. gde je blistala Ružica Sokić- kao jedna od aktera te večite tragikomedije suburbanog, propalih sudbina na korak od svetla velegrada. Generalni utisak je da će komedija "Psi laju vetar nosi" lako stići do široke publike jer se Radoš Bajić pokazao kao poznavalac mentaliteta, mada mu je evidentno seoski, moravski šmek neuporedivo bliži i poznatiji. Nadalje, još od mog ličnog favorita "Radio Vihor zove Anđeliju" Radašin zna da je jezik lična karta svakog filmskog karaktera, pa ću sačekati da vidim kako se snašao u današnjem novogovoru beogradske periferije. Danas na tim periferijama žive izbegli sa Kosova, deportovani iz Nemačke, izbeglice iz Bosne i Krajine i seljaci iz Srema ili Kosmaja čija imanja postaju nova divlja naselja.

U nedelju je još jedan producent zaigrao glavnu ulogu u svojoj seriji. Dragan Bjelogrlić Bjela je policijski inspektor u seriji "Senke nad Balkanom". Radnja je smeštena u Kraljevinu SHS, u Beograd, njegove salone, ali i mahale kojima su vladale bande i sirotinja. Precizna istorijska odrednica je 1927. neposredno pred Šestojanuarsku diktaturu, a ovo je važno zbog evidentnog napora da se epoha detaljno prouči i otkriju veze sa atmosferom pred krvavi raspad SFRJ krajem osamdesetih. To je vreme nakon Velikog rata, kada deo društva uživa u raspusnom životu nove elite, dok se ideali ratnika ruše u vrtlogu političkih nadmetanja fašista, unitarista, emigranata Belih Rusa i komunista. Kuriozitet je da su premijeru serije mogli da gledaju od Slovenije, preko Republike Srpske, Srbije, Crne Gore do Makedonije, gotovo kao nekada u SFRJ. U Srbiji je serija dostigla neverovatnih 2.123.000 gledalaca, prestigla "Psi laju, vetar nosi" i postavila novi rekord koji je do danas držala serija "Ubice moga oca". Kada smo kod uzora, ovde je moguće pronaći direktnu inspiraciju u britanskoj hit seriji "Peaky Blinders", koja je kod nas prevedena kao "Birmingemska banda". BBC je od 2013. emitovao tri serijala, a premijera četvrtog je najavljena, gle čuda, za novembar 2017. Bjela se tako nadmeće sa svojim uzorom, što je za svaku pohvalu, jer su produkcijski standardi zaista na visokom nivou. Istini za volju, u britanskoj seriji glavni akteri su sa "one strane zakona", ali je atmosfera neobično slična. Umesto Jatagan Male, tamo su to sirotinjska predgrađa Birmingema, gde se sukobljavaju agitatori komunista, mafijaši, IRA, policija i interesi Krune koje prenosi Čerčil. Veza sa današnjim vremenom je u obe serije najlakše uspostavljena muzičkom podlogom, tom bučnom i mračnom električnom gitarom koju prati glas Nika Kejva, dok u "Senkama..." još niko nije zapevao. Blago propale ruske imperije je u obe serije motiv i pokretač radnje, samo što se kod nas umešala i trgovina opijumom, po čemu smo tada bili poznati. Mislim da se po pitanju šverca opijata do danas stvar nije mnogo promenila, sudeći po bandama i klanovima devedesetih.

Kada se sve sabere, utisak je da su "Senke nad Balkanom" mnogo ambicioznija produkcija, koja će svoju publiku moći da pronađe i van Srbije. To se Bjeli desilo i sa prethodnim projektom "Montevideo" koji je preskočio preko svih komšijskih taraba u regionu. Koliko sam razumeo, jedino su zatezali na HRT-u, mada je zanimljivo da će se u seriji pojaviti i tada poznati advokat koji je branio pripadnike VMRO – doktor Ante Pavelić. Pošto je i zvanično počela grejna sezona, a vreme se pokvarilo i zaličilo na pravu kišnu jesen, vikendom će publika imati dobru zabavu kod kuće. ¶

KATALONSKA O



Dok Madrid pokreće mehanizam suspenzije katalonske samouprave, Barselona najavljuje otpor. Evropa se pribojava separatističkog domino-efekta

Kao i u mnogim krizama u kojima se sukobljavaju mase, i bitka za Kataloniju postaje lična. Tako bar izgleda nakon što je vlada Marijana Rahoja od španskog Senata zatražila ovlašćenja da uspostavi privremenu direktnu vlast u Kataloniji do narednih izbora, koji treba da se održe za šest meseci.

To, pre svega, znači da će Madrid smeniti predsednika katalonske vlade Karlesa Pudžemona, ostaviti ga bez plate, a njegove potpise poništiti.

Pošto je javni tužilac najavio da će ga krivično goniti, može da se desi da on baroknu zgradu Parlamenta u Kataloniji napusti sa lisicama na rukama. Pudžemon, kome je navodno inspiracija Mahatma Gandi, ikona nezavisnosti Indije stečene nenasilnim otporom, u intervjuu "Fajnenšel tajmsu" ističe da se ne boji hapšenja i da želi da "ide do kraja", ako će to inspirisati druge da nastave bitku za nezavisnost Katalonije. U prvom talasu otpora, glavni protest katalonskih indipendista ticao se prava ljudi da glasanjem na referendumu slobodno izraze

BRATNICA

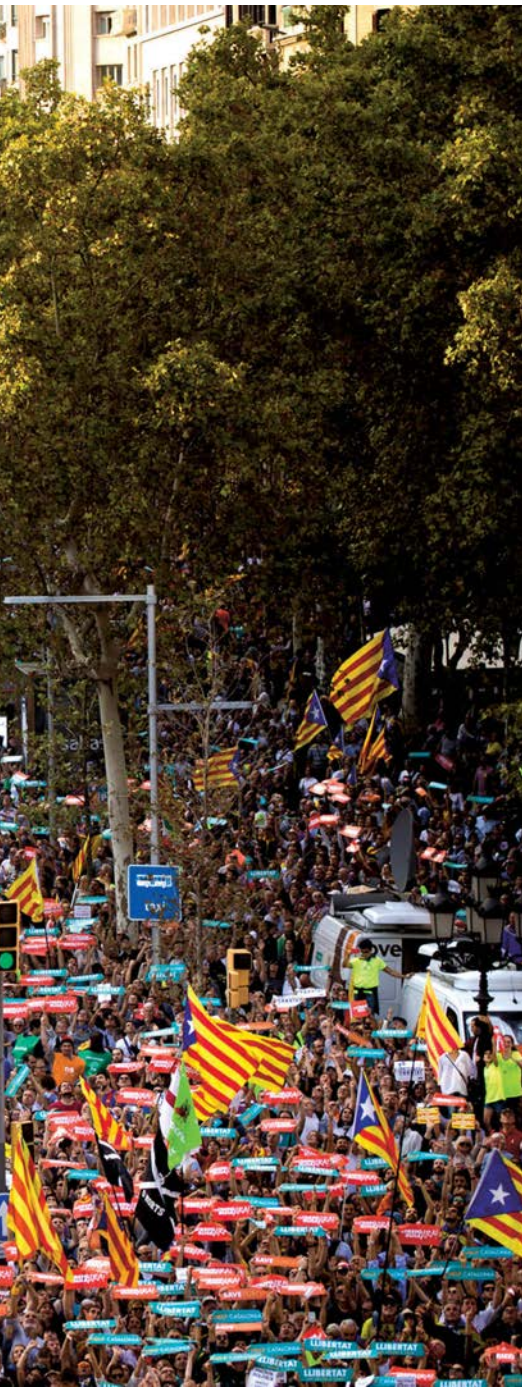

PROTEST PROTIV MADRIDA: Preko 400.000 ljudi na ulicama Barselone
Foto: AP Photo

svoju volju i osude policijske brutalnosti; a kasnije se pomerio ka odbrani katalonskih institucija.

Posle Navare i Baskije, Katalonija je osvojila najveći stepen autonomije u Španiji – ima svoju vladu, predsednika, parlament, podelu nadležnosti sa Madridom u oblasti sudstva, zastavu, himnu i katalonski jezik kao službeni (uz španski), vlast u oblasti obrazovanja i zdravstva, komandu nad regionalnom policijom *Mossos d'Esquadra*.

Katalonsku vladu sada bi direktno trebalo da kontrolišu iz Madrida delegirani španski ministri, čije direktive će biti dužni da izvršavaju katalonski funkcioneri i službenici.

Špansko ministarstvo unutrašnjih poslova prema toj odluci treba da preuzme direktnu kontrolu nad katalonskom policijom. Španska vlada namerava da preuzme i kontrolu nad elektronskim medijima, između ostalog nad javnim kanalima katalonske TV3 i nad katalonskim radiom što je, kako piše pariski "Mond", jedna od najspornijih mera.

Vlada u Madridu je takođe zatražila od Senata da ograniči vlast katalonskog parlamenta, a to uspostavljanje starateljstva izvršne vlasti nad parlamentom, nosiocem zakonodavne vlasti, profesor ustavnog prava na Univerzitetu Barselone Savijer Arbosa za pariski "Mond" ocenjuje kao neustavno.

Puđdemona je još tokom intervencije španske Civilne garde protiv glasača na referendumu obezbeđenje skrivalo ispod jednog nadvožnjaka, kako ne bi bio uočen iz helikoptera i uhapšen pre glasanja.

Nakon što je Rahoj najavio uvođenje vanrednih mera u Kataloniji, u Barseloni je oko 450.000 demonstranata zahtevalo da budu pušteni iz zatvora u toku krize uhapšeni predsednik Katalonske nacionalne skupštine Đordi Sančez i predsednik organizacije za promociju katalonskog jezika Omnium kultural Đordi Kuišart. Oni su okrivljeni za kršenje ustava, ali i za organizovanje demonstracija tokom kojih su pripadnici Civilne garde do dva sata noću bili blokirani u katalonskom ministarstvu finansija koje su pretresali pred referendum, njihovi automobili oštećeni, a oružje, navodno, oteto.

NAJAVA OTPORA

Katalonska levičarska partija Kandidatura narodnog jedinstva, ključni koalicioni partner Puđdemonove dominantne partije Zajedno za "da" (*Junts pel Sí*), najavila je da će orkestrirati gandijevsku kampanju masovne neposlušnosti, kao na izbornim mestima 1. oktobra.

Katalonci su pozivani da povlače novac iz banaka koje su najavile da će premestiti svoja sedišta izvan Katalonije, uz uveravanje katalonske javnosti da se iz Katalonije povukao samo jedan odsto od 1300 firmi.

Indipendistička organizacija Katalonska nacionalna skupština tvrdi da bar polovina od ukupnog broja vatrogasaca pod njenim uticajem neće poštovati naloge španskih vlasti, to jest da neće učestvovati u deblokadi ulica. Većinski sindikat prosvetnih radnika u Kataloniji pozvao je obrazovnu zajednicu da se suprotstavi svim nalozima Madrida.

Puđdemon je aktiviranje člana 155 španskog ustava nazvao najgorim napadom na institucije i narod Katalonije nakon diktature generalisima Franka.

Na optužbe o pučističkim namerama Madrid je odgovarao kontraoptužbama da je puč u Kataloniji kršenje španskog ustava i da ga je izvršila separtistička klika Karla Puđdemona.

Tu i tamo je pominjan i neuspeli puč od 23. februara 1981, nakon ostavke Adolfa Suareza, prvog španskog demokratski izabranog premijera posle diktature. U motive pučista 1981. spadalo je i protivljenje katalonskoj autonomiji. Puč je nazvan Teherazo, po potpukovniku Antoniju Teheru, koji je sa 200 pripadnika Civilne garde upao u španski parlament i 18 sati držao poslanike kao taoce, ali je intervencija španskog kralja Huana Karlosa, koji se pojavio u uniformi, bitno doprinela da propadne puč, koji možda i nije bio tako operetski kako je na televiziji izgledalo. Tada su u Valensiji pokrenuti tenkovi. Tehero je robijao zbog puča 16 godina, a "23. F" je postao simboličan datum koji označava trenutak kada je Španija promovisana kao zemlja »

Globalni paradoks regionalizacije

“Daj bože da naša koza uhvati vuka” (gruzijska poslovica)

U odnosu na SAD i Japan, Kinu, Rusiju... Evropa (tačnije EU) u geoekonomskoj vizuri pati od jedne slabosti; naime, za razliku od drugih nacionalnih kapitalizama, ona nema državu. Stoga se, gotovo bez prestanka, vode debate o njenoj definiciji, tj. o odnosu ekonomskih i političkih integracionih procesa: da li je Evropa “Evropa građana”, “Evropa nacionalnih država” ili “Evropa regiona”.

Da li sve snažnija afirmacija Evrope regiona treba da relativizuje značaj evropskih nacionalnih država i poveća koheziju Evropske unije, uz istovremeno jačanje evropskih transnacionalnih struktura koje bi eventualno trebalo da igraju ulogu države (konkurencije) u odnosu na druge “nacionalne kapitalizme”.

U svakom slučaju, nagli procvat rasprave o principu supsidijarnosti u EU, u mnogim (pre svega, bogatim) regionima probudio je nadu u podelu vlasti između EU i regiona, a na uštrb nacionalne države (devolucija).

Ti regionalistički zahtevi rastu uporedo s produbljavanjem i proširivanjem evropskih integracija, ne samo zbog povećanih mogućnosti komunikacije i artikulacije koje pruža moderni svet, nego isto toliko i zbog tzv. nove “ekonomizacije” (suprotne kejnzovskoj socijalizaciji) državne moći (država konkurencije *versus* država blagostanja). Država se sve više posmatra kao ekonomski regulator, funkcionalan u odnosu na ekonomske snage. Problem je u tome što je njena legitimnost kao izvršioca vlasti smanjena, jer su kulturne, ideološke i teritorijalne dimenzije vlasti prigušene.

U tim izmenjenim prilikama nastaje nova teritorijalizacija političkih zahteva, ovoga puta na regionalnom nivou, jer se parlamentarizam reprezentativne centralne vlasti uglavnom tretira kao “funkcionalno prilagođavanje”.

Čak i sami supranacionalni integracioni procesi izazivaju snažnu reakciju regiona koji su po svim apsolutnim merilima prosperitetni, ali su, uslovno govoreći, bili lišeni uticaja i prosperiteta u nedavnoj prošlosti. Ne treba posebno napominjati da su ti zahtevi stroži u slučajevima kada je njihova artikulacija “obogaćena” etničkom dimenzijom (nacionalizam manjina!)...

Integracioni procesi u zapadnoj Evropi dodatno su naelektrisali raspravu o tome kako rešavati pitanja “demokratskog deficita”, odnosno birokratskog okoštavanja i otuđenosti evrokratije: Koje su institucije u budućoj EU nužne i moguće? Koje regionalne efekte može da ima evropska integracija? Koji od njih su poželjni?

PLANSKA EVROPSKA REGIONALIZACIJA

Prva debata o regionalizaciji i prva planska evropska regionalizacija otpočele su krajem šezdesetih godina s velikim talasom integracije u EZ. Regionalna politika na nivou EZ, u toj prvoj fazi, težila je jačanju nacionalnih centara moći. Ekonomska (energetska) kriza posle 1973. zaustavila je ovu težnju. Zahtevi za regionalnom autonomijom i dalje su se čuli iz “radikalnih” – i siromašnih – regiona (kao što su Alster, Korzika i baskijske pokrajine).

Osamdesetih i devedesetih godina regionalistička problematika postala je aktuelnija možda više nego ikad pre, ali ovoga puta pretežno u vidu zahteva za identitetom uspešnih, bogatih i moćnih – “buržoaskih”, kako ih je nazvao Harvi (škotski istoričar, autor studije o usponu regionalne Evrope: Harvie Christopher, Rise of regional Europe, prim. red.) – a ne, kao ranije, proleterskih regiona...

BOGATE REGIJE I KORPORACIJE

Četiri motora: Baden Virtenberg, Rona–Alpe, Katalonija, Lombardija, a od 1990. i Vels kao pridruženi region, uspešno primenjuju direktne sporazume o ekonomskoj saradnji i tehnološkoj, kulturnoj i obrazovnoj razmeni, uspevajući da svoju strategiju visoko plasiraju u okvirima EU.

Ovde nije reč o čvrsto i duboko ukorenjenom identitetu koji pokušava da se izrazi i afirmiše, nego o lokalnim elitama koje sarađujući s globalnim korporacijama, kao što su Kodak, Porše i Boš, traže nove puteve u globalizovanoj privredi gde je njihova pozicija jača nego što je njihov uticaj u okviru nacionalne države...

Kristofer Harvi je još pre dve decenije primetio da su novi buržoaski regionalizam, koji se pojavio u 80-im prošlog veka, najjače zastupali oni koji su tražili druge, nove jedinice različite od starih, nacionalnih, a u cilju razvoja saradnje zarad povećanja imetka i moći. S tim u vezi, regioni se ne smatraju samo alternativom državi, kao male i bolje države, nego oni razvijaju i različitu organizaciju i etos smatrajući sebe izrazom “civilnog društva” koje je u opoziciji s državom...

Time je indirektno (ili polusvesno) i regionalni problem bio tretiran kao socijalni problem (a regionalna politika kao svojevrsna socijalna politika – danas: koheziona politika). S obzirom na to da u postkejnzovskoj eri “socijala” ustupa mesto “konkurentnosti”, tako tradicionalno koncipirana (a i uopšte svaka) regionalna problematika odlazi na marginu, sve do njenog redefinisanja – u novom političkom, ekonomskom i tehnološkom kontekstu...

PROBLEM MODERNITETA I IDENTITETA

Danas se svet menja sve bržim tempom: promene su prvenstveno uzrokovane razvojem nauke i tehnologije. Tehnološke promene vode krupnim i korenitim promenama u svim sferama života. Raste međuzavisnost zemalja i naroda, ali istovremeno i decentralizacija društava i instituta unutar zemalja...

S povećanjem globalne međuzavisnosti i sve veće zavisnosti od brzih i korenitih promena u okruženju raste i značaj nacionalne, regionalne, lokalne i lične inicijative. Ta inicijativa i omogućava strukturno prilagođavanje globalnim promenama, ali istovremeno predstavlja izvor autentičnog dinamizma na nacionalnoj, regionalnoj i lokalnoj ravni koji, opet, nesumnjivo utiče i na globalnu scenu. Mnogi žele da se uključe u globalne svetske ekonomske i društvene procese, ali i da zadrže svoje nacionalne, verske i kulturne osobenosti: Problem moderniteta i identiteta otvara se u novom kontekstu još dramatičnije nego ranije... ¶

(Odlomci iz studije akademika Časlava Ocića “Ka obali plovi – strategološka razmatranja”, u izdanju Društva za privrednu istoriju, Beograd 2017. Izbor delova teksta, naslov i međunaslovi redakcijski)

koja ima ustav, što je argument na koji se poziva Madrid.

APEL EVROPI

Dok je masa protestovala zbog suspendovanja katalonske autonomije, Puđdemon (koji govori pet jezika – katalonski, španski, francuski, engleski i rumunski, maternji jezik svoje supruge Marsele Topor) deo govora držao je na engleskom jeziku. Obraćao se građanima Evrope, iznad glava evropskih lidera, koji su ga, Donald Tusk možda najkonkretnije, zaveli nagoveštajima da će posredovati ako odustane od proglašenja nezavisnosti.

Evropa je na taj apel ćutala. Nemačka kancelarka Angela Merkel i francuski predsednik Emanuel Makron javno su podržali Rahoja. Predsednik Evropske komisije Žan-Klod Junker, predsednik Evropskog saveta Donald Tusk i predsednik Evropskog parlamenta Antonio Tajani su usred krize 20. oktobra u Oviedu, uz žovijalnost koja odudara od španskog kraljevskog protokola, primili Nagradu Princeza od Asturije iz ruku španskog kralja Felipea, koji inače nosi i titulu princa od Asturije, što je deo simboličkog kolorita i pokazuje složenost Španije.

Evropsko ćutanje mora da je bolno za Kataloniju, koja inače ima status evropske regije i stalne delegacije u međunarodnim institucijama kao što je Evropska unija, a ima i oko 40 svojih diplomatskih predstavnika u Briselu, Londonu, Vašingtonu, Njujorku, Los Anđelesu, Parizu, Tokiju, Beču, Berlinu, Rimu, Lisabonu. Katalonija je uspostavila specijalne veze i sa snažnim subnacionalnim entitetima kao što su Kvebek i Kalifornija.

Njeni predstavnici zastupaju specifične interese vlade u Kataloniji u oblasti trgovine, stranih investicija, međunarodne saradnje, katalonske kulture, jezika.

DOMINO-EFEKAT

Britanski "Gardijan" nalazi da Puđdemon možda može naići na pozitivniji prijem u evropskim provincijama, gde je dominacija centralizovane nacionalne države pred sličnim izazovom, na primer u španskoj Baskiji, na francuskoj Korzici, u italijanskoj Lombardiji, u rumunskoj Transilvaniji ili u belgijskoj Flandriji. "Gardijan" piše da su simpatije za katalonsku stvar velike i u Škotskoj.

"Ako se Katalonija i Španija odvoje, to će nedvosmisleno imati domino efekat na Veneto, Škotsku i razne druge regione", procenio je za TV Raša tudej Marko Basani, profesor političkih nauka na Univerzitetu Milano, nakon što su u nedelju 22. oktobra Lombardija i Veneto, sa 90 odsto "za", glasali za veću autonomiju, veću samostalnost od Rima, a protiv toga da ta dva italijanska regiona, koja proizvode oko trećine italijanskog BDP-a, subvencionišu italijanski jug.

Basani procenjuje da je u toku dezintegracija evropskog poretka i da će za 10 do 15 godina evropska konfederacija izgledati drugačije nego danas, da neće biti bazirana na nacionalnim državama kakve sada poznajemo, te da u Evropi može nastati 35 do 45 novih država.



ŠTA SAD: Karles Puđdemon
Foto: AP

Možda će u narednom periodu i EU morati da se umeša u španski spor, a možda će španska vlada nakon demonstriranja odlučnosti pokušati da problem reši garantovanjem veće autonomije, što predlaže Socijalistička partija.

Međutim, Gulšan Sačdeva, direktor Centra za evropske studije "Žan Mone" na Univerzitetu "Džavaharlal Nehru" u Delhiju, konstatuje da nema lakih odgovora, da su u prošlosti rešenja sa više autonomije rešila neke konflikte centralnih vlada sa indipendističkim pokretima, a da je to u nekim slučajevima vodilo ka daljoj eroziji centralnih vlasti.

U tekstu "Globalni paradoks regionalizacije" (vidi okvir) prenosimo delove nedavno objavljene studije člana SANU Časlava Ocića, ekonomiste koji je, između ostalog, više decenija proučavao regionalizam, a u kojoj se, između ostalog, govori o tome kako regionalistički zahtevi rastu uporedo s produbljavanjem i proširivanjem evropskih integracija, ne samo zbog povećanih mogućnosti koje pruža moderni svet, nego isto toliko i zbog kontroverze države konkurencije protiv države blagostanja, i o tome kako mnogi žele da se uključe u globalne svetske ekonomske i društvene procese, ali i da zadrže svoje nacionalne, verske i kulturne osobenosti, pa se problem moderniteta i identiteta otvara u novom kontekstu dramatičnije nego ranije.

Mali detalj u toj drami tiče se sudbine Karlesa Puđdemona (1962), sina pekara iz mesta Amer, blizu grada Herona (na katalonskom Đirona), koji je postao nacionalista u svojim dvadesetim, prekinuo studije katalonskog jezika na Univerzitetu Herona 1983. nakon saobraćajne nesreće (beleg na čelu prikriva bitls frizurom), postao novinar i urednik u lokalnom listu za koji je pisao i o Sloveniji neposredno nakon otcepljenja od SFR Jugoslavije 1991.

"Fajnenšel tajms" piše da je navodno na njegove stavove ključno uticalo oduševljenje time kako je, nakon referenduma i kratkog ratnog sukoba, uz pomoć međunarodne zajednice Slovenija dobila nezavisnost.

To je bilo u vreme kada je Evropa, kao i čitav Zapad, trijumfalistički, često i sa velikom dozom arbitrarnosti, sa zgražavanjem gledala na raspad država u Istočnom bloku. Da li sada zatvara oči pred sopstvenom kvadraturom kruga? ¶

MILAN MILOŠEVIĆ



Početak Sijeve ere

Nacionalni kongres KP Kine uvrstio je "istorijsku misao" predsednika Si Đinpinga o "socijalizmu sa kineskim karakteristikama" u statut partije i stavio ga tako u istu ravan sa Mao Cedungom

"Kina je ustala, postala je bogata i snažna", rekao je generalni sekretar Komunističke partije Kine i predsednik Centralne vojne komisije KPK Si Đinping na početku 19. Kongresa Komunističke partije Kine koji je trajao od 18. do 24. oktobra. Poručujući delegatima da moraju da "osiguraju odlučnu pobedu u izgradnji umereno prosperitetnog društva u svim aspektima i da treba da teže velikom uspehu socijalizma sa kineskim karakteristikama u novoj eri", Si Đinping je govorio o smeru u kojem će se "azijski džin" kretati u narednim decenijama. "Ovo je bio govor čoveka koji zna gde njegova moćna zemlja želi da stigne i koji ima moć da je tamo odvede", komentarisao je britanski "Gardijan", dodajući da je Sijevo izlaganje "manifest predsednika koji ima izglede da vodi Kinu duže od svojih skorašnjih prethodnika, i koji je odlučan da sprovede sopstveni pristup na način kakav nije viđen još od vremena Mao Cedunga".



NA VRHUNCU: Si Điping na kongresu Partije
Foto: AP

SIOKRATIJA

Socijalizam sa kineskim karakteristikama je, prema rečima Si Đinpinga, "zakoračio u novu eru". "Biće ovo era u kojoj ćemo obezbediti odlučnu pobedu u izgradnji umereno naprednog društva u svim sferama i sveopštih napora da izgradimo veliku modernu socijalističku zemlju. Ovo će takođe biti era u kojoj će se videti da se Kina približava liderskoj poziciji u svetu", istakao je kineski šef države. Rekao je i da su "potrebe da ljudi žive bolje sve veće ne samo u pogledu materijalnih i kulturnih potreba", već da "rastu i njihovi zahtevi za demokratijom, vladavinom zakona, pravičnošću i pravdom, sigurnošću i boljim okruženjem".

Više od 2300 pažljivo odabranih delegata partije – koja broji skoro 89 miliona članova – odobrilo je smernice nove politike, personalne promene na vrhu na preporuku Sija i potvrdilo njegovu dominantnu lidersku poziciju, koja će, izgleda, biti produžena i nakon što mu mandat formalno istekne 2022. godine.

Jer, prema partijskim normama, vodeći lider u Kini obično se javno imenuje i predstavi na kongresu pet godina pre nego što zvanično preuzme vlast. Tako je i Si Đinping bio predstavljen kao budući kineski lider na kongresu održanom 2007. godine, a gensek partije i šef države postao je 2012.

Portal "Kineski radio internešnel" (CRI) navodi da je KP Kine na sednici održanoj u utorak izabrala "novo vođstvo 19. saziva partijskog Centralnog komiteta, koje će Partiju voditi narednih pet godina".

Analitičari sa posebnom pažnjom iščekuju informaciju ko će, osim Si Đinpinga, činiti Stalni komitet Politbiroa, najuže rukovodstvo koje faktički upravlja moćnom partijom.

Nešto ranije, portal "Dojče vele" spekulisao je i da postoji mogućnost da se kineski lider, umesto funkcije "generalnog sekretara", formalno pozicionira kao "predsedavajući" KP Kine, što bi mu dalo još veća ovlašćenja u Stalnom komitetu. To će se, međutim, znati tek kada se okonča prva plenarna sednica CK u sredu i odaberu centralni stranački organi, kada ovaj broj "Vremena" već ode u štampu.

Ukoliko na kongresu ne bude formalno predstavljen naslednik Si Đinpinga, kritičari ukazuju da bi na taj način u Kini moglo da dođe do svojevrsne "putinizacije" vlasti. Uticajni časopis "Forin afers", definišući novi društveni poredak u toj zemlji, upotrebio je i zanimljivu kovanicu – "Siokratija".

REFORME ZA 21. VEK

Pre nego što je izašao za govornicu, Si Đinping je sedeo između dvojice bivših predsednika Kine, Đang Cemina i Hu Đintaoa, što pokazuje jasan kontinuitet u delovanju najvišeg državnog rukovodstva.

Govoreći o reformi čitavog društva, kineski predsednik dao je i konkretne vremenske okvire do kada bi se izvršila temeljna i sveobuhvatna modernizacija Kine. "U prvoj fazi, od 2020. do 2035. godine, na osnovu svestrane izgradnje bogatog društva, realizovaćemo socijalističku modernizaciju", rekao je kineski lider. "U drugoj fazi, od 2035. do sredine ovog veka, na osnovu socijalističke modernizacije, Kina će postati moćna, demokratska, civilizovana, harmonična, lepa i moderna socijalistička zemlja", poručio je Si delegatima.

U svom izlaganju najavio je i "potpunu reformu vojske na najvišem svetskom nivou do sredine 21. veka", rekavši da razvoj te zemlje "ne predstavlja pretnju ni za jednu zemlju". "Bez obzira u kojoj se fazi razvoja nalazi, Kina nikada neće biti hegemon", poručio je Si Đinping.

Svega nekoliko sati nakon što je kineski predsednik najavio nastupanje "nove ere" za tu zemlju, američki državni sekretar Reks Tilerson kritikovao je Kinu zbog kršenja međunarodnog prava, posebno apostrofirajući "provokativne kineske akcije u Južnom kineskom moru". On je pozvao na jačanje saradnje SAD sa Indijom, kineskim rivalom i zemljom sa kojom se Kina već decenijama bori za prevlast u Aziji, a koju je Tilerson nazvao državom sa kojom SAD dele "viziju o budućnosti", za razliku od "nedemokratskog kineskog društva".

KAD AMERIKA HVALI INDIJU

U kineskom strateškom megaprojektu "Jedan pojas – jedan put", koji je Si Đinping pokrenuo 2013. godine, upadljivo je odsustvo Indije, uprkos tome što se njena ekonomija ubrzano razvija i što je gotovo u potpunosti integrisana u svetsko tržište.

Zvanični Nju Delhi pribojava se rastućeg političkog i ekonomskog uticaja Kine na evroazijskom kontinentu, a SAD čine sve kako bi "obuzdale" kineske globalne aspiracije. Zajednički nastup dve globalne "demokratske", ali i nuklearne sile protiv Pekinga predstavljaće svakako veliki izazov za Kinu i u budućnosti. Sve to se dešava uoči planirane posete američkog predsednika SAD azijsko-pacifičkom regionu početkom novembra, kada će Tramp posetiti Japan, Južnu Koreju, Vijetnam, Filipine, Havaje, ali i NR Kinu. »

Kineski san

Tokom kongresa, komunikacija u Kini je otežana. Poznate aplikacije, već korišćene prilikom ranijeg boravka u Kini, koje služe da se uloguje na gmail, gugl i fejsbuk, jednostavno nisu bile od koristi. Reporter "Vremena" nije čak uspeo ni SMS-om da odgovori kolegi koji živi i radi u Kini

Za "Vreme" iz Pekinga

Dolazak u Veliki dom naroda bio je oko osam sati ujutru, sat pre najavljenog početka "ceremonije otvaranja", kako su je Kinezi nazvali, zbog bezbednosnih provera. U autobusu saznajemo da se može uneti jedan mobilni telefon, koji je moguće koristiti samo za snimanje i koji mora biti na flajt modu, i jedan foto-aparat. Drugi telefon, ako ga posedujete, mora se ostaviti u autobusu. Naši domaćini, novinari iz Kine, ne smeju da unesu ni taj jedan telefon. Novinarska solidarnost je u ovom slučaju, čak i u Kini (za razliku od Srbije), nadmudrila stroga bezbednosna pravila. O detaljima nećemo.

Nakon čekanja da prođemo kroz rendgen, na kiši koja je tog jutra (sreda, 18. oktobar) padala u Pekingu, odvode nas na treći sprat, na balkon sa kojeg imamo priliku da posmatramo početak kongresa. Na balkonu ispod nas su snimatelji i fotoreporteri, kao i novinari akreditovani za praćenje kongresa. U parteru su delegati. Na bini, okrenuti delegatima, članovi Centralnog komiteta.

Tačno u devet sati, uz zvuke vojne muzike, ulaze članovi Predsedništva CK KP Kine. Jedan za drugim. Prvi seda na prvu stolicu, drugi na drugu, i tako redom. Okrenuti leđima članovima CK, licem delegatima. U sredini predsednik Si Điping. Prvo se svira himna, onda predsednik Si (Kinezi prvo pišu prezime pa ime) čita imena preminulih članova CK između dva kongresa. Odaje se pošta minutom ćutanja.

Onda predsednik počinje da čita svoj govor, koji su svi delegati dobili u pisanoj verziji. Traje skoro tri i po sata. Na kineskom jeziku, bez prevoda za strane goste i novinare. Štampanu verziju na engleskom novinari su dobili nakon završetka govora. Imala je 65 strana.

Zapanjujuće je kako velikom salom Doma naroda, nad kojom sa tavanice dominira ogromna zvezda petokraka, odjekuje zvuk papira kada delegati okreću listove prateći izlaganje svog predsednika, koji je govor čitao jednoličnim tonom, tek povremeno naglašavajući poneke reči, nakon čega bi usledio aplauz.

Čaj iz šolje na govornici, koju su konobari menjali u pravilnim vremenskim razmacima, srknuo je tek nekoliko puta. Devojke koje su služile čaj članovima CK ulazile su u salu gotovo strojevim korakom, svaka zadužena za po jedan red, i u savršenom skladu i pravoj liniji kretale se od jednog do drugog člana. Zabeležili smo i da su članovi obezbeđenja, njih četvorica, u jednom momentu utrčali i izneli jednog člana CK u invalidskim kolicima.

KINESKI SAN

U govoru se Si Điping dotakao skoro svih značajnih tema, počev od ekonomije i vojske, pa do ekologije i otvaranja radnih mesta. Najpre je, u ime delegata prethodnog, XVIII kongresa, podneo izveštaj o tome šta je sve urađeno za proteklih pet godina. Naveo je impozantne brojke, ali i najavio ciljeve Komunističke partije Kine i Narodne Republike Kine u narednom periodu.

Kina je između dva kongresa, prema navodima iz govora predsednika, smanjila stopu siromaštva sa 10,2 odsto na manje od 4 odsto, što u prevodu znači da je više od 60 miliona ljudi izvučeno iznad granice siromaštva. Svake godine se otvori oko 13 miliona radnih mesta u urbanim sredinama, čime Kina planski raseljava građane iz ruralnih predela, kreirajući poslove za njih i stvarajući održiv razvoj.

Kina tako planira da "socijalizam sa kineskim karakteristikama", kako nazivaju svoje društveno uređenje, u narednom periodu znatno unapredi. Predsednik Si je najavio i ostvarenje "Kineskog sna".

Za naciju čija istorija i kultura doseže i do pet hiljada godina unazad, i koja je vladala dobrim delom onog što je tada bio svet, jasno je šta znači "Kineski san". Si to nije ni krio. Socijali-

Si Đinping je na kongresu svoje partije opovrgao mogućnost da će njegova zemlja kopirati političke sisteme drugih zemalja, jer je kineski sistem "najširi, najoriginalniji i najefikasniji način da se sačuvaju interesi naroda". Takođe, on je pohvalio dosadašnje uspehe kineskog rukovodstva, posebno u borbi protiv korupcije.

O efikasnosti društvenih i ekonomskih reformi možda i najbolje govori izveštaj Svetske banke u kojem se navodi da je Kina "od pokretanja tržišnih reformi 1978. godine (...) doživela brz ekonomski i društveni razvoj. Rast BDP-a iznosio je u proseku skoro 10 procenata godišnje – što je najbrže održivo širenje velike ekonomije u istoriji – i izbavio je više od 800 miliona ljudi iz siromaštva."

Imajući u vidu da je globalna vizija koju Kina nudi svetu okrenuta, pre svega, ka ideji o obostrano korisnoj saradnji sa drugim državama, time se zapravo nudi realna alternativa konceptu zapadnog neoliberalnog kapitalizma. Zahvaljujući projektu "Pojas i put", zatim učešću u organizacijama kao što su BRIKS, Šangajska inicijativa, Azijska banka za investicije u infrastrukturi (AIIB), Forum 16+1 itd., Kina polako ali sigurno sprovodi svoju viziju u delo.

Dobar deo izlaganja Si je posvetio regionima koji žele nezavisnost, za šta je dobio i najduži aplauz prisutnih partijskih saboraca. "Nećemo tolerisati nikakve pokušaje otimanja jednog pedlja kineske zemlje. Koristićemo sva raspoloživa sredstva da tako nešto sprečimo. Krv je gušća od vode", upozorio je kineski predsednik.



KONTROLISANA BEZBRIŽNOST:
Hostese 19. kongresa KP
Foto: AP

zam sa kineskim karakteristikama, koji je u Kini postao uspešan, model je za ostale zemlje koje žele da sačuvaju svoju nezavisnost i koje na taj način žele da razvijaju svoje društvo. Si je posebno apostrofirao da će Kina i dalje voditi miroljubivu politiku izbegavajući konflikte, da se neće mešati u unutrašnje stvari drugih zemalja, ali i da će jačati svoju vojsku.

Inicijativa "Pojas i put" koju je Si lansirao 2013. godine, pored ekonomskog, ima u planu i meki uticaj na zemlje partnere. Domaćini su tako delegaciju od 32 novinara iz 27 zemalja koje se nalaze na trasi projekta "Pojas i put" proveli i sa ponosom pokazali svoje tehnološke novotarije. Program je bio organizovan od ujutru do uveče, sve na tragu teza iz predsednikovog govora. Tako je na "Pojas i put novinarskom forumu" razgovarano o većoj saradnji novinarskih organizacija, razmeni iskustava, boljem upoznavanju naših gledalaca, slušalaca i čitalaca sa kulturom drugih zemalja.

TEHNOLOŠKI RAZVOJ

Predstavili su nam i Peking expo centar, u kojem je organizovana izložba najsavremenijih tehnoloških dostignuća između dva kongresa. Od nano tehnologije, u koju je spakovana minijaturna kamera visoke rezolucije koju pacijent proguta a ona snima ceo abdomen kroz koji prođe, i to u realnom vremenu prikazuje u visokoj rezoluciji na monitoru pre nego što je pacijent izbaci iz tela, preko modela super brzih vozova i najnovijeg kineskog putničkog aviona C 919, do najnovijih satelita koje je Kina počela da proizvodi i lansira na komercijalnoj osnovi i za potrebe drugih zemalja, ali i raketnih sistema kineske vojske.

Novinare su poveli i u obilazak Tijanđina, grada udaljenog oko 150 kilometara od Pekinga, poslednjim modelom brzog voza, koji je na relaciji od Šangaja do Pekinga uveden sredinom septembra. Brzina tog voza je ograničena na 350 kilometara na čas, iako je na testiranju dostigao čitavih 486 km/h. Danas je mreža brzih pruga u Kini duža od 22.000 kilometara, dok je još 11.000 kilometara u izgradnji.

U Tijanđinu su nam domaćini predstavili i Eko city, deo grada udaljen 45 kilometara od centra. Prostire se na oko 30 kvadratnih kilometara, a izgradnja je počela 2007. godine, kao zajedničko ulaganje Kine i Singapura. Na poljima uz sam Pacifik, na kojima su ranije bili bazeni za skupljanje morske soli, na tlu koje je bilo slano i porozno i na kojem zbog presoljenosti nije moglo ništa da uspeva, danas je moderan grad. Projektovan za 350.000 stanovnika, sa ogromnim zelenim površinama, jezerom, obnovljivim izvorima energije, od 2015. godine podigao je svoj BDP sa 10 milijardi juana (oko 1,5 milijardi dolara) na oko 20 milijardi juana do kraja ove godine, sa procenom da 2020. godinu završi sa čitavih 50 milijardi juana (7,5 milijardi dolara).

U Kini su veoma ponosni na svoju politiku "ekološke civilizacije", kojom pokušavaju da stanu na put ogromnom zagađenju koje je rezultat prevelikog razvoja. Ipak, u Pekingu je, dva dana nakon početka kongresa, smog prekrio grad.

Kina je planski pre dvadesetak godina počela da šalje najbolje đake na najprestižnije svetske univerzitete i da ih nakon školovanja vraća u zemlju. Cilj je da unapređuju znanje i ostvaruju nove tehnološke uspehe, ali i da postavljaju nove obrazovne institucije u kojima bi svoje znanje prenosili. Rezultat takve politike je da danas više od 600.000 mladih godišnje diplomira na visokotehnološkim fakultetima i odmah se šalje na usavršavanje u mnogobrojne institute koje je Kina u međuvremenu osnovala. Rezultat je već vidljiv u napretku savremenih tehnologija, a utisak vašeg reportera je da će Kina tehnologijom osvojiti svet. U Tijanđinu smo videli kako se autoput ne gradi, već – montira. ¶

PETAR JEREMIĆ

OTVARANJE KA SVETU

Nije slučajno što se "nova era" kineskog uticaja događa u vreme kada američkom administracijom upravljaju konzervativne snage koje bi najmoćniju ekonomsku i vojnu silu sveta da, što je moguće više, izoluju od globalnih partnera i saveznika. Pod vođstvom Donalda Trampa, Amerika se povukla iz Pariskog klimatskog sporazuma, izašla je iz Uneska, napustila je Transpacifički sporazum o slobodnoj trgovini, planira da poništi nuklearni sporazum šest velikih sila sa Iranom i izgradi zid duž granice sa Meksikom. Američko dobrovoljno povlačenje iz uloge globalnog lidera, oslobađa manevarski prostor za Kinu.

Jedan od vodećih američkih stručnjaka za Kinu, Robert Lorens Kun, u izjavi za kinesku agenciju Sinhua rekao je da je Si Đinping u svom izlaganju dao "realnu procenu problema, uključujući socijalne disbalanse, ekonomsku strukturu, endemično zagađenje" i da je pružio "epski narativ o tome šta je sve Kina značajno postigla, šta još Kina treba da uradi, kao i šta Kina predviđa da je neophodno da ostvari kako bi bila velika nacija".

Možda i najvažnija poruka upućena stranim privrednicima i investitorima koja se čula u izlaganju Si Đinpinga jeste i potvrda sa najvišeg mesta da kineska privreda "neće zatvoriti vrata svetu" već će se "dodatno otvoriti", uz obećanje da će sva preduzeća koja posluju u Kini imati "jednak i ravnopravan tretman". ¶

UROŠ MITROVIĆ

Gazda, godinu dana posle

"Poslednja dva guvernera HNB-a, Boris Vujčić i Željko Rohatinski, rekli su da su o Agrokoru 'svi sve znali', ali nisu objasnili zašto nisu ništa preduzeli. Zašto je država godinama tolerisala što Jamnica crpi više vode nego što bi smela, a Todorići besplatno letuju na otoku Smokvica Vela, koji je u državnom vlasništvu"

Za "Vreme" iz Zagreba



Foto: Tanjug

Početkom 2017, u beogradskom Domu omladine održana je premijera filma *Gazda* zagrebačkog režisera Darija Juričana, u čijem sam nastanku i sam sudjelovao. Publika nas je tapšala po ramenu, kao – "simpatično je, momci, što se trudite, iako to baš i nema puno smisla". Otprilike takav tretman imali smo i u Zagrebu.

Danas, nakon manje od godine dana, sve se promijenilo. Agrokor ima prinudnu upravu, a Ivica Todorić je u bijegu. Nalog za njegovo uhićenje izdan je nakon otkrića revizije da je imovina Agrokora u 2015. i 2016. bila tri milijarde evra manja nego što se tvrdilo. Policija je uhapsila 12 sudionika afere, koji su ubrzo pušteni. Iz inozemstva su se potom nakratko vratila dvojica Ivičinih sinova, Ante i Ivan, a nakon davanja iskaza i oni su pušteni. Sudac istrage odredio je da od njih 15 u jednomjesečni istražni zatvor mora ići jedino Ivica Todorić, koji se taktički zrelo na vrijeme negdje sklonio. Navodno je u Švicarskoj.

Todorić se oglašava preko bloga, u kojem tvrdi da je podvrgnut "političkom progonu", što je krajnje bizarno obzirom na to da ga je politika i stvorila. Sada je došlo vrijeme da nam, nakon 20 godina bujanja Agrokora, hrvatske političke elite otkriju kako je nastala korporacija sa 60.000 zaposlenih, jača od svih onih državnih institucija koje su trebale kontrolirati njen rast. Glavne političke stranke su, na jedvite jade, ipak osnovale istražno povjerenstvo, odnosno komisiju koja bi trebala rasvijetliti stvarnu povijest Agrokora. Iako se u početku pravio kao da podržava povjerenstva, HDZ mu se sada i otvoreno protivi, potpuno nezainteresiran da se otkriju detalji o vezama političara s Ivicom Todorićem. Zato se sada pozivaju na Zakon o istražnim povjerenstvima po kojem, u onom trenutku kad se podigne kaznena prijava, Povjerenstvo prestaje s radom, tek što je osnovano. Uzalud im članovi povjerenstva iz redova SDP-a tumače kako bi se tužiteljstvo i sud trebali baviti lažiranjem bilanci i sličnim rabotama, dok bi Povjerenstvo trebalo istražiti, primjerice, zašto niti jedna institucija godinama ne reagira na sve ono loše što se u tom koncernu događalo. Otprilike ono čime smo se mi bavili u filmu *Gazda*.

NA TODORIĆEVIM JASLAMA

Dvije najveće stranke godinama su dobivale novac od Todorića, HDZ vjerojatno nešto više nego SDP jer je duže bio na vlasti, i to u devedesetima kad su se povoljno kupovale firme iz državnog portfelja. Hoće li sada biti dovoljno odlučni i licemjerni da ga prozovu, iako su i sami na razne načine sudjelovali u njegovom pothvatu, uzimajući novac i prilagođavajući propise Agrokoru? Nisu nevine niti manje stranke, tako sam razgovarao s Brunom Mirtlom, tajnikom nekadašnje Liberalne stranke – Mirtlu je pred izbore 2000. Ivica Todorić osobno dao 50.000 kuna u gotovini, "za razvoj demokracije". Zbog Todorića je nedavno propala koalicija između HDZ-a i Mosta. Ta je stranka inzistirala da iz Vlade RH mora otići ministar financija Zdravko Marić, jedan od mnogih koji je – kao i mnogi drugi – naizmjenice sjedio u upravi Agrokora i Vladi RH.

Kao što je napisao kolega Pavičić u "Jutarnjem listu", "do prije samo petnaestak mjeseci vlasnik je Agrokora bio najmoćniji čovjek države, moćniji nego što je ikad bio i jedan političar nakon Tuđmana. To je bio čovjek čija je nemjerljiva politička i društvena moć bila usporediva samo s njegovom apsolutnom društvenom nevidljivosti. Todorić nije bio samo iznad revizija i iznad poreznika. On je bio iznad zakona, iznad politike, iznad sudstva i iznad medija koji su se, uz par iznimki, pretvarali da on ne postoji." Treba dodati i da je prvo istražno povjerenstvo Sabor ustrojio upravo zbog jedne Agrokorove afere, bez većih rezultata.

Dok smo radili na filmu i knjizi *Gazda*, Todoriću smo zamjerali što nije od Hrvatske stvorio neko bolje društvo, a sa svojim utjecajem i novcem imao je priliku. Umjesto toga, proširio je postojeću korupcijsku hobotnicu.

Političari se, osim nove stranke Most, voljne obračunati s korupcijom, nevoljko obračunavaju s Todorićem. Jedino ga mediji, koji su godinama uglavnom šutjeli, sada nemilice gaze. Gazda je u otišao u nepoznatom smjeru, no strah je ostao. Kad

je afera već krenula, dao sam intervju jednom popularnom kulturnjačkom portalu. Novinarka mi se ispričala – "ponudili su mi ovaj tekst samo zbog toga što je inače redovan vanjski suradnik portala pristao pisati o Gazdi jedino pod pseudonimom".

ZAVERA ĆUTANJA

Godinu dana nakon premijere, film još uvijek nije prikazan na HTV-u. Tek onog dana kad je krenulo hapšenje 15 ljudi povezanih s Agrokorom, Juričana je zvalo nekoliko TV kuća pokušavajući kupiti film. Lani ga nije htio nitko osim Al Džazire, iako smo ga svima nudili. Godinama se o Gazdi šutjelo. Da su korumpirani političari (Gazda je svima davao novac), mediji, DORH, HNB i drugi odgovorni ranije reagirali, šteta bi bila manja, a Hrvatska možda ne bi bila toliko puna klijentelizma i ovakve dogovorne, netržišne ekonomije.

Posljednja dva guvernera HNB-a, Boris Vujčić i Željko Rohatinski, rekli su da su o Agrokoru "svi sve znali", ali nisu objasnili zašto nisu ništa poduzeli. Zašto je država godinama tolerirala što Jamnica crpi više vode nego što bi smjela, a Todorići besplatno ljetuju na otoku Smokvica Vela, koji je u državnom vlasništvu?

Oduvijek su Todorići povezani s politikom. Još se za Agrokombinat, kompaniju koju je u socijalizmu stvorio Ante Todorić, govorilo da je to bio projekt tadašnje Vlade SR Hrvatske i republičkog Centralnog komiteta, te da se bez podrške politike ništa ne bi moglo napraviti. Stari je Todorić u svega desetak godina stvorio jednu od dvadesetak najvećih industrijskih firmi u Jugoslaviji. Bio je zvijezda socijalističkoga gospodarstva, još postoje stare televizijske snimke na kojima drugu Edvardu Kardelju pokazuje proizvodnju kokošjih jaja. A onda je došla 1971, krah hrvatskog proljeća koji su vodili Savka Dabčević Kučar i Miko Tripalo. Stari je završio u zatvoru.

Tek kasnije, proučavajući onodobni tisak, ali i sudsku dokumentaciju po prašnjavim arhivima, shvatili smo da Agrokombinat nije pao samo kao žrtva obračuna s proljećarima, već je i sam nastao na mjenicama i pumpanju kredita.

Stari Ante Todorić isprva je osuđen na 13 godina, zbog privrednog kriminala i hrvatskog nacionalizma. Odlukom Vrhovnog suda oslobođen je optužbi za nacionalizam, no unatoč tome, 1993. traži – i dobiva – prava političkih zatvorenika, pa mu se one četiri godine provedene u zatvoru računaju kao dvostruki radni staž.

Stari je Todorić odrobijao svoje, no pitanje je što će biti s ovim njegovim sinom. I dok smo se u socijalizmu često susretali s drakonskim kaznama, sada imamo obrnutu situaciju, gdje malo tko dobije zasluženu kaznu. Tako su oslobodili bivšeg premijera Ivu Sanadera, osumnjičenog za pronevjeru ozbiljne količine novca. Tajkun Miroslav Kutle nakon što je poharao Dalmaciju pobjegao je u rodnu BiH, njemu slični Josip Gucić je u Srbiji. Ništa od katarze, što nije niti čudo uz ovako sudstvo. Prema istraživanju Hrvatskog pravnog centra, samo u 1990. i 1991. oko 200 sudaca (jedna petina) napustilo je pravosuđe. Bio je to udarac nakon kojeg nema brzog oporavka, sudove su napučili neiskusni, ili pak manje sposobni kadrovi, koji nisu htjeli niti znali obračunati se s kriminalom, a pogotovo ne s korupcijom, u čiju su se mrežu i sami uključili. Otkako je Hrvatska ušla u EU, borbu protiv korupcije ionako nitko više ne spominje. Todorić je otišao, problemi su ostali. ¶

SAŠA PAPARELLA

Deset godina kompanije Servier u Srbiji

170.000 terapija u 2017. godini

Vodeća francuska farmaceutska kompanija Servier obeležava 10 godina rada u Srbiji. Samo u ovoj godini 170.000 građana naše zemlje koristi lekove ove kompanije, od čega najveći deo njih terapiju za kardiovaskularne bolesti.

Servier je u Srbiji 2007. godine imao tri zaposlena, a danas zapošljava 45 ljudi. U 2017. godini ostvaren je ukupan promet veći od devet miliona evra.



"Veoma smo zadovoljni što je Servier u poslednje dve godine najbrže rastuća inovativna kompanija na tržištu Srbije. Srbiju smo prepoznali kao važnu zemlju za naš rad i razvoj, što potvrđuje značajan rast kompanije i sticanje statusa d.o.o. čime će biti omogućeno efikasnije poslovanje na tržištu Srbije", izjavio je Klod Brodik (Claude Broudic), generalni menadžer Servier Srbija. "Dostupnost inovativne terapije pacijentima u Srbiji, ne samo u oblasti kardiologije već i u drugim terapijskim indikacijama kao što su dijabetes, onkologija i bolesti vena, jedan je od prioriteta naše kompanije. Posvećenost i briga o pacijentu je naš krajnji cilj koji ćemo ostvariti saradnjom sa svim važnim činiocima zdravstvenog sistema Srbije."

Servier je internacionalna farmaceutska kompanija u privatnom vlasništvu, kojom rukovodi neprofitna fondacija. Sedište kompanije je u Francuskoj. Servier je prisutan u 148 zemalja sveta, zapošljava više od 21.000 ljudi, a tokom 2016. godine ostvaren je promet od četiri milijarde evra.

U potpunosti nezavisna kompanija, Servier reinvestira čak 25 odsto ukupnog prometa u istraživanje i razvoj novih lekova, koji će doprineti uspešnijem lečenju, produženju i podizanju kvaliteta života. Rast kompanije vođen je stalnim inovacijama u pet terapijskih oblasti: kardiovaskularnoj, imuno-inflamatornim i neuropsihijatrijskim bolestima, onkologiji i dijabetesu. ¶

https://servier.com/en/2017/10/06/discover-our-new-corporate-video/

Intervju: Jirgen Koka, nemački istoričar

Kapitalizam nije

Zašto je uspevao Nju dil u SAD 30-ih godina prošlog veka ili razvoj države blagostanja u nekim evropskim zemljama? Kapitalisti nisu to radili sami, nisu oni bili ti koji su inicirali socijalno osiguranje, zakone koji regulišu dečiji rad i minimalne zarade, prava radnika, sindikate... Neophodno je da postoji jak radnički pokret, što ne zavisi samo od kapitalizma već od tradicije društvenih protesta i neformalnih grupa, feminističkih reformista, kao i od vladinih inicijativa. Ako postoji demokratski sistem u kojem se računa snaga glasača, gde imate javnu kritiku kao legitimnu formu, veća je šansa da će kapitalizam biti reformisan na poželjan način



Nedavno je izdavačka kuća Clio objavila knjigu *Istorija kapitalizma* čuvenog nemačkog istoričara Jirgena Koke (u prevodu Maje Matić). Profesor emeritus Slobodnog univerziteta u Berlinu u knjizi objašnjava nastanak i razvoj kapitalizma, od prvog milenijuma do danas, praveći otklon od evropocentričnog viđenja, čak primećujući na jednom mestu da "što se tiče istorije pojedinih kapitalizama, Evropa je više naučila i preuzela od drugih nego obrnuto".

"Drugim rečima, centar onoga o čemu pišem jeste Evropa, ali Evropa ispripletana sa drugim delovima sveta", pojašnjava Jirgen Koka.

Tema kojom se bavi je svakako više nego aktuelna i privlači dosta pažnje, što se pokazalo i na susretima u Beogradu, bilo da je reč o promociji njegove knjige ili na tribinama u Gete centru i Filozofskom fakultetu. Nigde nije nedostajalo uzavrelih pitanja i rasprava. Prema Jirgenu Koki, kapitalizam mora da bude kritikovan, ali istovremeno ne treba gubiti iz vida da je on u stanju da se menja, kao i da se trenutno ne vide alternative koje bi u odnosu na kapitalizam bile superiorne. Konstatujući pred sam kraj svoje knjige da imućna društva globalnog Severa, ali i druga, ne teže promeni ekonomskog kursa ka većoj održivosti, on piše da u izvesnom smislu svako doba ima onaj kapitalizam koji zaslužuje.

Razgovaramo o (ne)mogućoj humanizaciji kapitalizma, o (ne)opravdanim kritikama na njegov račun, o krizama i poukama koje se iz njih (ne) izvlače.

"VREME": U Srbiji ste poslednji put bili pre 26 godina, nakon što su Slovenija i Hrvatska proglasile nezavisnost. Koji su bili vaši utisci onda, šta vam je iz tog perioda ostalo kao najživlji utisak i kakvi su utisci danas?

JIRGEN KOKA: To je bilo 1991. godine. Sa svojim domaćinima, pogotovo sa Andrejom Mitrovićem, razgovarao sam mnogo o tome što se događalo i pitao sam se zašto bi moralo doći do raspada države čiji su narodi toliko slični i imaju toliko toga zajedničkog. Najpre sam to video kao propuštenu šansu.

Sada su stvari ovde mnogo drugačije nego što su bile. Moram da kažem jedno, svakako da su Milošević i ljudi oko njega učinili mnogo lošeg, ali nisam siguran da je suđenje u Haškom tribunalu dobar odgovor na to. Moj je utisak da je to vrlo diskutabilan način suočavanja sa prošlošću. To je prvi deo. Drugi deo je vedriji: Beograd se razvio u ovih 26 godina, živost grada je skoro pa mediteranska. Takođe, iznenadilo me je koliko je ljudi došlo da sluša naše razgovore i sve je bilo vrlo intenzivno, oseća se puno energije.

Da se vratimo na knjigu. Pominjete tamo, ali i tokom gostovanja ovde, da su neke kritike na račun kapitalizma preterane, dok su neke opravdane. Šta smatrate adekvatnom kritikom, a šta ne?

Mnogi ljudi, pogotovo intelektualci, pisci i umetnici, smatraju da je kapitalizam odgovoran za svako zlo ovog sveta, kako na Zapadu tako i inače. U tom ključu je i pojava nacizma viđena kao posledica krize kapitalizma. Da, ona jeste bila važna za Hitlerov dolazak na vlast, ali istovremeno se ne smeju prenebregnuti i drugi faktori. Većina kapitalističkih zemalja sveta, Velika Britanija, Sjedinje-

kriv za sve



Fotografije: Marija Janković

ne Američke Države, nisu postale fašističke. Bitno je uvideti da je kriza kapitalizma bila jedan element u sklopu više njih. Predstaviti je kao jedini uzrok fašizma je preterivanje. Drugi primer preterivanja krije se u viđenju savremene ekološke krize i klimatskih promena. Katastrofe koje nam prete događaju se delom zbog logike kapitalizma, ali one su i rezultat nečeg drugog, što uključuje najpre takmičenje nacionalnih država i svetskih lidera. Pogledajte nekapitalističke zemlje u eri komunizma. Ne možemo reći da je njihov odnos prema okruženju bio preterano ekološki pažljiv i osvešćen.

Kada pričamo o nejednakosti, i tu postoji preterivanje. Gde god da je kapitalizam uveden, imovinska i nejednakost u primanjima jesu porasle. Ali, opet, u nekapitalističkim zemljama danas, recimo u Africi, postoji neverovatna nejednakost. Konačno, reći da je kapitalizam jedini uzrok porasta populističkih, desničarskih partija i pokreta u mnogim evropskim zemljama ili u SAD takođe je preterano. Kaže se da su glasači i simpatizeri takvih stranaka i pokreta gubitnici kapitalističke globalizacije. Ali ako pogledate recimo, Trampove glasače, birače AfD-a (Alternativa za Nemačku), Nacionalnog fronta ili podržavaoce Bregzita, vidite da je to delimično istinito. Da, Trampa podržavaju rudari u Pensilvaniji koji su izgubili svoje poslove jer se industrija preselila, ili neki drugi koji su uplašeni da će izgubiti posao. Ali drugi glasači, članovi na primer AfD-a, obrazovani su, dobrostojeći i glasaju za populističke ekstreme zato što se plaše za svoj identitet; protiv su imigracije i muslimanskog sveta jer smatraju da će izgubiti način života na koji su navikli. Ovo ima vrlo malo veze sa kapitalizmom.

Primeri o kojima sam govorio pokazuju da je kapitalizam obično uključen kao jedan od faktora krize, ali ako ga učinite jedinim odgovornim, pogrešili ste.

I šta da radimo s tim saznanjem?

Da se nadamo da ćemo nešto promeniti. Jer ako vi učinite logiku kapitalizma odgovornom za svaku lošu stvar, znači da mi kao građani ništa ne možemo da uradimo. A to nije istina, postoji čitavo mnoštvo akcija. Ako stvari krenu loše, ne možemo samo vikati "kapitalizam je odgovoran", već moramo da budemo samokritični, da pogledamo u svoje dvorište i kažemo: "Ni mi nismo dovoljno dobri kao organizatori društvenog života i političko-demokratskih rešenja."

Govorite o kapitalizmu kao neutralnom terminu čiji način funkcionisanja zavisi od političkih, društvenih i kulturnih okolnosti. S jedne strane, vi tu neutralnost posmatrate kao potencijal da se stvari menjaju nabolje, ali ona može da se čita kao saznanje da kapitalizam nema veze sa demokratijom, ljudskim pravima... Otuda deluje prirodno da su ljudi, u najmanju ruku, razočarani i sumnjičavi prema daljem razvoju...

I imaju dobrih razloga da budu. Ja sam govorio o preterivanju, ali mora se videti i to da kapitalizam nije demokratičan. Način na koji su organizovana velika i mala preduzeća to pokazuje – nema prava manjina, menadžeri, preduzetnici i kapitalisti govore šta da se radi, na bazi privatne svojine koja ih legitimizuje, dok većina radnika i zaposlenih mora da se povinuje. Ova vrsta hijerarhije i nejednakosti pripada kapitalizmu.

Postoji tenzija između logike kapitalizma i logike demokratije. Kapitalizam može da funkcioniše pod diktatorskim režimom, kao što je to bila nacistička Nemačka ili današnja Kina. Ali ipak imate određene forme koegzistencije kapitalističke ekonomije i demokratskog političkog sistema, dok nemate nijedan primer da je demokratska vlast postojala uz nekapitalističku ekonomiju. »

Problem je i to što postoji tendencija kapitalizma da se pomera i širi ka drugim sistemima života. A ono što je dobro za ekonomiju, ne mora biti dobro za svet obrazovanja, nauke, umetnosti ili sporta. U ovom trenutku vidimo ekspanziju kapitalističkih principa u raznim sferama života, kao što su zdravlje ili sport, što je opasno i pogrešno. Uz to, svakako da je nejednakost bolna tačka, ali kao što sam rekao, protiv toga može nešto da se uradi. Strašno je videti porast nejednakosti i to prihvatiti. Naviknuti smo da legitimizujemo razlike u prihodima i životnim šansama govoreći o postignutom. Ali niko ne može da kaže da su postignuća nekog menadžera sto puta veća od postignuća običnog radnika! Dostigli smo nivo nejednakosti koji ne može biti legitimizovan u demokratskom društvu. E sad, postoje načini prevencije rasta nejednakosti.

Moj pokušaj je bio da pokažem ambivalentnosti kapitalizma. Nemci bi govorili o karakteru kapitalizmu kao o Janusu, bogu sa dva lica. Trudim se da idem s one strane crno-belih tumačenja.

Nedostaje nam socijalna empatija, spominjete ekološke i društvene probleme. Ko ima obavezu i dovoljno moći da humanizuje kapitalizam? Je li to uopšte realno?

Izgleda da određeni pokušaji ka transnacionalnom dogovoru koji bi mogao pomoći da se ublaže problematične strane kapitalizma, a Evropska unija bi bila takav primer, slabe u mnogim stvarima. Ali postoji određeno ujednačavanje između njenih članica, mnogo novca ide od zapadnih ka istočnim članicama Unije, ispravljajući razlike koje se tiču drugačijeg nivoa zrelosti kapitalizma. Vlade zemalja G20 su delimično pokušale da istupe sa regulacijom finansijskog kapitalizma i bili su na sporom, ali dobrom putu pre nego što je Tramp došao. Onda je usledilo vraćanje unazad. Isto je sa Bregzitom. Ponovo se otvaramo ka više neregulisanim formama finansija i to me veoma brine.

Postoje osnovne kontradikcije savremene situacije koje ne mogu da rešim. Kapitalizam, pogotovo finansijski, postao je transnacionalan. On prelazi granice i raste, ali je politička moć još uvek skoncentrisana u nacionalnim državama koje se takmiče i to mnogo otežava njegovu regulaciju.

Nismo izvukli pouke iz krize 2008. godine?

Jesmo, ali kao što smo videli, kako nešto naučimo tako brzo možemo i da se odučimo.

Pominjete u knjizi sledeće: "Sasvim je jasno da postojanje ili izostanak kulture protesta, stepen razvijenosti političke javnosti i specifičnosti političkog sistema veoma intenzivno učestvuju u odlučivanju o tome da li ekonomski i socijalni problemi dovode do društvenih pokreta i intervencija države koji, ukoliko urode plodom, povećavaju socijalnu prihvatljivost kapitalizma." U Srbiji su radnička prava više nego ugrožena, sindikalno organizovanje takođe... Šta mislite, u čemu je problem?



Strašno je videti porast nejednakosti i to prihvatiti. Naviknuti smo da legitimizujemo razlike u prihodima i životnim šansama govoreći o postignutom. Ali niko ne može da kaže da su postignuća nekog menadžera sto puta veća od postignuća običnog radnika! Dostigli smo nivo nejednakosti koji ne može biti legitimizovan u demokratskom društvu

Vrlo sam oprezan u procenjivanju situacije ovde jer nisam dovoljno informisan. Ali zašto je uspevao Nju dil u SAD 30-ih godina prošlog veka ili razvoj države blagostanja u nekim evropskim zemljama? Kapitalisti nisu to radili sami, nisu oni bili ti koji su inicirali socijalno osiguranje, zakone koji regulišu dečji rad i minimalne zarade, prava radnika, sindikate... To mora da se uradi kroz političke akcije. Zašto je u nekim zemljama ovo uspešno, a u nekim ne? Neophodno je da postoji jak radnički pokret, čije postojanje ne zavisi samo od kapitalizma već od tradicije društvenih protesta i neformalnih grupa, feminističkih reformista, kao i od vladinih inicijativa. Ako postoji demokratski sistem u kojem se računa snaga glasača, gde imate javnu kritiku kao legitimnu formu, veća je šansa da će kapitalizam biti reformisan na poželjan način. Ako nemate demokratiju, ako nemate živu javnu sferu i tradiciju promena, onda i društvenim, političkim i kulturnim faktorima može da se objasni zašto reforma nije uspela.

Ove godine navršava se 150 godina od objavljivanja *Kapitala* Karla Marksa. Kako biste danas čitali Marksa, shodno vremenu u kojem se nalazimo?

Marks je genijalan mislilac, autor, naučnik. On je prvi analizirao mehanizme takmičenja i dinamike i pokazao neverovatne nejednakosti i hijerarhije ugrađene u kapitalistički sistem. Kritikovao je to i znao je za mogućnost kapitalizma da se širi, da će postati globalan. Ti osnovni uvidi su i danas vredni i zaslužuju priznanje. S druge strane, fenomeni i događaji koje je on posmatrao odigravali su se šezdesetih godina 19. veka. Marks je video industrijski kapitalizam, a nije rast finansijskog i kasnije faze. Video je deformaciju radničke klase, definisao je njenu istorijsku misiju i precenio njenu snagu. Socijalistička revolucija se odigrala 1917. i nije vodila ka boljem životu. Važno je da prepoznamo njegove uvide kao revolucionarne, ali ograničene istorijskom situacijom u kojoj je živeo. ¶

JELENA JORGAČEVIĆ

AKCIJA

NEDELJNIKA **VREME** I IZDAVAČKE KUĆE Laguna

Knjige za 399 dinara!

U SVIM KNJIŽARAMA „DELFI" U SRBIJI
Ponesite ovaj primerak „Vremena" u neku od knjižara „Delfi" i kupite jedan od deset naslova sa ovog spiska po specijalnoj ceni od 399 dinara.
Akcija traje od 20. oktobra do 24. novembra 2017.

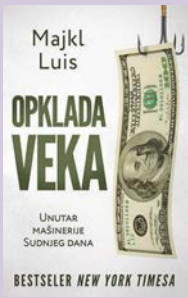

Majkl Luis:
OPKLADA VEKA

I dalje aktuelna knjiga o pravim razlozima svetske ekonomske krize iz 2008. godine i finansijskim balonima koji su je uzrokovali. Knjiga po kojoj je 2015. snimljen Oskarom nagrađeni istoimeni film Adama Makeja.

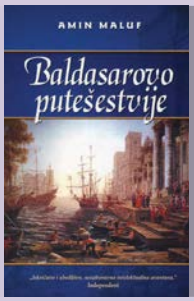

Amin Maluf:
BALDASAROVO PUTEŠESTVIJE

Uoči 1666, godine Antihrista, Baldasar Embrijako, Đenovljanin sa Orijenta i trgovac retkostima, kreće na put u potrazi za tajanstvenom knjigom koja navodno može doneti spas svetu u rasulu.



Den Simons:
LETO NOĆI

Knjiga s preporukom Stivena Kinga: „Ako ovo nije najbolji horor roman, onda je svakako jedan od tri najbolja – sjajna i zastrašujuća priča o pet dečaka koji se suočavaju sa jezivom i tajanstvenom pojavom tokom jednog leta. Jedna od onih retkih knjiga koje se moraju pročitati."

Lazar Ristovski:
JEDNOSTAVNE PRIČE

Zbirka neobičnih priča o običnim ljudima, čiji svet podseća na nesnimljeni film u kojem svako od nas može dobiti ulogu, veliku ili malu.



Aleksandar Tijanić:
JA. I NIKO MOJ

Testamentarna knjiga Aleksandra Tijanića, zbirka njegovih novinskih tekstova i političkih komentara zbog kojih je za života smatran jednim od najubojitijih srpskih novinarskih pera.



Vadi Retner:
U SENCI SVETOG DRVETA

Knjiga kambodžanske spisateljice koja je kao dete preživela teror Crvenih Kmera sedamdesetih godina prošlog veka, a zatim to svoje iskustvo pretočila u ovaj potresan roman.



Džuls Mulen:
ALI HJUZ IMA LJUBAVNI ŽIVOT PONEKAD

Duhovita, zabavna i nežna priča o tome šta će se dogoditi kada se suzdržana profesorka i njena neobuzdana kćerka zaljube u istog neodoljivog muškarca.





Dženifer Klement:
MOLITVE ZA UKRADENE

Nagrađivan roman nastao nakon dugogodišnjeg istraživanja otmice devojčica u Meksiku. Priča o zaboravljenim ženama i ukradenim kćerkama u meksičkoj provinciji kojom haraju nasilje, siromaštvo i narko-karteli.

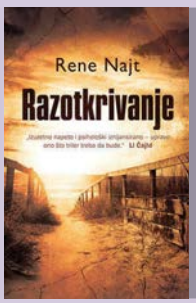

Rene Naj:
RAZOTKRIVANJE

Psihološki triler o rediteljki dokumentarnih filmova kojoj je čitanje jednog romana promenilo život i pretvorilo je u ženu koju progone tajne, koja je opsednuta osvetom i koja plaća strašnu cenu kada pokuša da sakrije istinu.



Trejsi Ševalije:
DEVIČANSKI PLAVO

Prvenac autorke bestselera Devojka sa bisernom minđušom, *roman o dve žene rođene u različitim razdobljima, i o porodičnom nasleđu koje ih vezuje. Potraga za korenima junakinju romana vodi u jednu francusku varošicu XVI veka, u vreme lova na veštice i pokolja hugenota.*

Spisak knjižara u kojima ovaj popust važi:

Laguna Klub čitalaca, Resavska br. 33, Beograd
Delfi knjižara **Momo Kapor,** Stanoja Glavaša 1, Beograd
Delfi knjižara **Immo**, Gandijeva 21, Beograd
Delfi knjižara **SKC**, Kralja Milana 48 (ulaz iz Resavske), Beograd
Delfi knjižara **Borislav Pekić,** Knez Mihailova 40, Beograd
Delfi knjižara **Branislav Nušić**, Makedonska 12, Beograd
Delfi knjižara **Dobrica Ćosić**, Bulevar kralja Aleksandra 146, Beograd
Delfi knjižara **Vuk Karadžić**, Bulevar kralja Aleksandra 92, Beograd
Delfi knjižara **Miljakovac**, RK Beograd, Vareška 4, Beograd
Delfi knjižara **Banovo brdo**, Požeška 118a, Beograd
Delfi knjižara **Zira**, Ruzveltova 33, Beograd
Delfi knjižara **Terazije**, Terazije 38, Beograd
Delfi knjižara **Dositej Obradović**, Glavna 20, Zemun
Delfi knjižara **Kruševac,** Mirka Tomića 88
Delfi knjižara **Subotica**, Korzo 8
Delfi knjižara **Jovan Jovanović Zmaj**, Zmaj Jovina 12, Novi Sad
Delfi knjižara **Sremska Mitrovica**, TC Rodić
Delfi knjižara **Niš**, Voždova 4
Delfi knjižara **Niš**, TC Kalča, lam. E, lok. 11
Delfi knjižara **Radoje Domanović**, Kralja Petra I 12, Kragujevac
Delfi knjižara **Valjevo**, Kneza Miloša 33
Delfi knjižara **Branko Ćopić**, Omladinska 16/1, Kraljevo
Delfi knjižara **Vladislav Petković Dis**, Gradsko šetalište bb., Čačak
Delfi knjižara **Isidora Sekulić**, TC Aviv Park, Miloša Obrenovića 12, Pančevo
Delfi knjižara **Požarevac**, Stari korzo 2
Delfi knjižara **BIG Novi Sad**, Sentandrejski trg 11, Big Shopping centar
Delfi knjižara **Užice**, Trg Svetog Save 46, Užice
Delfi knjižara **Jagodina,** VIVO shopping PARK, lokal A10, Stevana Ivanovića bb.
Delfi knjižara **Gornji Milanovac,** Vojvode Milana 4
Delfi knjižara **Zrenjanin,** TC Aviv park Zrenjanin, Bagljaš Zapad 5
Delfi knjižara **Vasko Popa,** Trg Sv. Teodora Vršačkog 5, Vršac
Delfi knjižara **Zvezdara**, TC Aviv Park, Živka Davidovića 86**,** Beograd
Delfi knjižara **Miloš Crnjanski**, Vase Čarapića 2–4, Beograd
Delfi knjižara **Subotica,** TC Shoppi, Segedinski put 88
Delfi knjižara **Novi Beograd**, Bulevar Mihajla Pupina 181, Beograd
Delfi knjižara **TC Stop Shop, lokal 15.4,** Bulevar Medijana 21, Niš
Delfi knjižara **Borča**, Tržni centar SHOPPI, Zrenjaninski put bb., Beograd
Delfi knjižara **Karaburma**, **TC BIG FASHION**, Višnjička 84, Beograd
Delfi knjižara **Lebane**, Cara Dušana 57
Delfi knjižara **Šabac,** Gospodar Jevremova 18
Delfi knjižara **Lazarevac,** TC Stop Shop, Železnička bb.



Nevidljivi milion

Iako milion domaćinstava u Srbiji koristi šporete i peći na drva kao osnovni vid zagrevanja, nijedna javna politika ne brine o zagađenju i posledicama po zdravlje koje na taj način nastaju

Najveći izvor emisija suspendovanih čestica PM10 u vazduh je habanje puteva, guma i kočnica na vozilima. U Švedskoj je 41 odsto od ukupno 38 kilotona svih emisija PM10 došlo iz ovog izvora. Prema Agenciji za zaštitu životne sredine, u 2014. godini emisije PM10 su u Srbiji iznosile 48 kilotona, a putevi se nisu habali kao u Švedskoj, jer emisije iz tog izvora uopšte nisu navedene.

Ove čestice predstavljaju opasan oblik zagađenja zbog svoje sposobnosti da se probiju duboko u pluća i krvotok, pri čemu uzrokuju opasne bolesti, a najveći izvor njihovog zagađenja u Srbiji su toplane male snage i individualna ložišta. Oni su, prema Agenciji, odgovorni za oko 60 odsto svih emisija PM10. Kako Agencija to zna? Velika većina emisija u Srbiji se određuje na osnovu podataka o aktivnostima, a ne merenjima. Pročitaju se podaci o utrošenim količinama uglja, drveta i sličnih goriva, pronađeni podaci se pomnože sa veoma uopštenim brojem koji opisuje koja količina PM10 se oslobađa sagorevanjem neke količine goriva u nekom tipu uređaja. Može se pretpostaviti da je stvarna količina emitovanih čestica veća od one koja je data ovim proračunom.

BEZ PRECIZNIH PODATAKA

Sagorevanje ogrevnog drveta proizvodi zagađenje, a ta činjenica se teško prihvata uzimajući u obzir da je to verovatno najstariji način grejanja koji ljudi koriste. Ipak, ne može se zanemariti zagađenje koje tako nastaje.

Prošle godine smo na ovom mestu pisali da, prema Agenciji za zaštitu životne sredine SAD, jedan neefikasan kućni šporet na drva oslobađa količinu PM10 koja je jednaka količini koju u istom vremenu izbaci pet starih dizel autobusa. Njihova procena je da bi se zamenom svih neefikasnih uređaja efikasnijim ostvarilo smanjenje emisija koje bi dovelo do godišnjih ušteda u zdravstvenim troškovima od 29 milijardi dolara, i sprečilo preko 5000 smrti godišnje. Kakve su naše procene?

Nemamo ih. Ne zna se tačno koliko ima šporeta i peći i kakva im je efikasnost, kolike su emisije zagađujućih čestica iz ovih uređaja, šta o tome kaže Agencija, a šta Ministarstvo, Zavod za statistiku.

Onaj ko jako dugo prati ovu temu može da sa određenom dozom sigurnosti kaže da preko milion domaćinstava u Srbiji koristi ove uređaje kao osnovni izvor grejanja u domovima, oslanjajući se pre svega na kombinovane podatke Republičkog zavoda za statistiku iz prošlosti. Zavod je iz svoje Ankete o potrošnji domaćinstava izbacio pitanje o šporetima i pećima na drva; sada postoji pitanje o posedovanju bilo kog šporeta i dobijaju se procenti slični pobedničkim na izborima u nekim zemljama – 99,8 odsto u 2015. godini.

U vreme kada su pratili i pripadnike nevidljivog miliona, 50,4 odsto domaćinstava je imalo šporet na čvrsto gorivo a 24,7 odsto je imalo peć na čvrsto gorivo. Odskora, odustali su da nam javljaju koliko domaćinstva potroše na drva a koliko na ugalj, te koliko toga dolazi iz sopstvenog poseda a koliko sa tržišta. Sve

PROTIV PRIRODE I ZDRAVLJA: Grejanje na drva
Fotografije: Marija Janković



je smućkano u kategoriju čvrsta goriva.

Zavod je poslednja institucija koja je odustala od praćenja pojava važnih za najmanje milion domaćinstava. Ovi ljudi nisu predmet nijedne javne politike. Bezbroj je tekstova o grejanju i najava konferencija gde se novinari pitaju kada će konačno u Srbiji krenuti naplata grejanja po utrošku, brinući se valjda o onih 20 odsto domaćinstava koji se greju na daljinsko grejanje. U isto vreme, 59,5 odsto domaćinstava u Srbiji se grejalo 2015. na čvrsta goriva, od toga 85,3 odsto onih sa najmanjom potrošnjom, a oni, zaista, plaćaju po utrošku. U ovom trenutku je jedini podatak koji je u zvaničnom opticaju onaj o potrošnji biomase, dobijen iz ankete koju je sprovela Energetska zajednica pre već mnogo godina, sa ciljem da izmere koliki nam je udeo obnovljivih izvora energije u finalnoj potrošnji energije.

NEPRIMENLJIVO REŠENJE

Prema podacima Svetske zdravstvene organizacije za 2010. godinu, zagađenje vazduha u Srbiji je bilo odgovorno za 16.449 prevremenih smrti. Zagađenje vazduha u unutrašnjem prostoru – za 9368.

Strategijom energetike iz 2005. godine uočen je problem zagađenja iz malih ložišta, ali je ponuđeno rešenje bilo neprimereno domaćim resursima, kupovnoj moći stanovništva, a čitaocu je moglo da deluje i kao neslana šala. Naime, tada je strateški smišljeno da će 400.000 individualnih potrošača biti snabdevano prirodnim gasom kroz razvijene lokalne mreže zarad grejanja, i još 180.000 proširenjem sistema daljinskog grejanja.

Napominjući da obim ovog problema nigde van regiona nije toliki kao u Srbiji, hajde da ipak vidimo kako su drugi rešavali ovo pitanje.

Verovali ili ne, svi su se bavili ovim pitanjem. Amerika i Engleska, Australija, Nemačka, Francuska, Norveška, Švedska, Finska i Danska, Slovačka i Češka. Nije im se svidelo ono što vide da izlazi iz dimnjaka, i svi posežu za standardima kojima se propisuju minimalna efikasnost i maksimalne emisije zagađujućih materija. I nigde nije ni jednostavno ni lako usvojiti standard ni sprovesti ga, ni pomoći i podstaći zamenu uređaja, ni uključiti u ceo posao one koji proizvode uređaje, jer bez njih se ne može rešiti ovaj problem. A mi u Srbiji imamo veliku proizvodnju ovih uređaja, sa značajnim izvozom.

U OBLAKU DIMA

U 2015. godini, prema studiji koja je rađena za GiZ (Nemačka organizacija za tehničku saradnju – Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit), proizvedeno je gotovo 250.000 komada raznih uređaja za sagorevanje čvrstih goriva, od čega je 54 odsto izvezeno iz Srbije. Dva nova uređaja su u okviru istih tih aktivnosti kupljena i testirana. Pokazala su znatno nižu efikasnost od deklarisane i veće emisije od nemačkog standarda, uz periode rada u kojima merni uređaj nije mogao da prepozna o kojoj se količini zagađenja radi. Novi uređaj u laboratoriji, nemojmo to zaboraviti, ima veću efikasnost i manje emisije od starog uređaja u stvarnom životu.

U navedenoj studiji rađenoj za potrebe GiZ-a, terenskim merenjem je potvrđeno ono o čemu smo i ranije pisali: efikasnost ovakvih šporeta i peći u stvarnim uslovima kreće se u opsegu od 20 do 40 odsto. Emisije nisu merene, ali su čestice PM10 i PM2,5, iako neizmerene, ipak stigle disajnim putevima do pluća, a one manje i prošle u krvotok. I razaraju.

Nevidljivi milion nije vidljiv javnim politikama, a najmanje je vidljiv kada je najaktivniji. U hladnim danima, naročito u doba temperaturnih inverzija, čitava naselja su sakrivena u oblaku dima. U Kraljevu su merenja na lokalnim stanicama za merenje kvaliteta vazduha u januaru 2017. godine zabeležila 29 dana sa prekoračenjem dozvoljenih vrednosti za PM10 čestice. U istom mesecu 2016. imali su 25 dana sa jako zagađenim vazduhom. Kraljevo je izuzetak utoliko što se zagađenje meri i što se na osnovu vremenske prognoze stanovništvo unapred upozori o opasnosti od zagađenja.

Ovo pitanje je teško za rešavanje, ali je nagrada koja čeka vredna truda. U razgovoru autora ovog teksta sa gospodinom Larijem Brokmanom, koji u SAD vodi program Smanjenja zagađenja od sagorevanja drveta, on je izgovorio rečenicu koja bi trebalo da nas sve vodi u radu na ovim pitanjima: "Veoma je teško doći do trenutka zamene uređaja efikasnijim. Nekada ni sami korisnici ne sarađuju. Promena koja nastane u njihovom životu nakon toga je, međutim, vredna truda."

U Srbiji, uzevši u obzir da je nevidljiv čitav milion korisnika, ovu promenu bi osetili svi, uključujući i javne fondove, kroz smanjenje zdravstvenih izdataka. Veliki je posao, valjalo bi početi odmah.¶

ALEKSANDAR MACURA

HEINRICH BÖLL STIFTUNG
REGIONALNA KANCELARIJA ZA JUGOISTOČNU EVROPU
Stavovi izneti u članku ne predstavljaju nužno stavove Fondacije Hajnrih Bel.

RES
RES Foundation
Partnerships
for Resilience

Pevač čudesa i viteštva

Ove godine Srbija obeležava 250 godina od rođenja Filipa Višnjića. Na osnovu kojih izvora je otkriveno kad je rođen slepi guslar srpske narodne epike

Zimu 1815. godine Vuk Karadžić je proveo skupljajući pesme u Sremu. Zahvaljujući dobroti i gostoprimstvu arhimandrita manastira Šišatovca, Lukijana Mušickog, Vuk je najpre zapisivao pesme od Tešana Podrugovića. Ali, kada se ispred Vaskrsenija u Srbiji podigne buna na Turke, u Podrugovića "kao da uđe sto šiljaka pod kožu" i on ode da se bori protiv Turaka. Pošto ga Tešan ostavi, Vuk se zainteresuje za slepog Filipa Višnjića, za koga je čuo da zna lepih pesama, osobito o Karađorđevom vremenu, pa ga iz sela Grka, gde je ovaj živeo, dobavi u Šišatovac. Vuk je mislio da je sve te nove, ustaničke pesme sam Filip spevao, pa ga je nagovarao da ide opet u Srbiju za vreme Drugog srpskog ustanka da bi onamo još koju spevao, ali nikako nije mogao da ga nagovori, jer mu je bilo dobro u Sremu. Za razliku od Tešana Podrugovića koji je živeo bedno, Filip se čisto pogospodio, "gde god je došao, ljudi su ga zbog njegovi pesama častili i darivali; sina je svoga bio dao u Grku u školu; imao je svoga konja i taljige".

Od Filipa Višnjića Vuk je zapisao ukupno sedamnaest pesama – trinaest originalnih, tematizovanih oko Prvog srpskog ustanka (1804–1813), i četiri prerađene starije pesme. Vuk svedoči da je Lukijan Mušicki retko "prisustvovao beleženju, pa i onda, već posle prvih stihova, on bi se udaljio ili bi prekinuo guslara. Učeni stihotvorac nije mogao da sluša pesnika". U to vreme Jernej Kopitar je počeo u Beču da prevodi pesme koje je Vuk objavio prethodne godine u *Maloj prostonarodnoj slaveno-serbskoj pjesnarici*. Tim povodom Vuk piše nemačkom prevodiocu 28. juna 1815. i prvi put pominje Filipa Višnjića: "Poslednja pesma (na str: 117.) o smrti Kulina-Kapetana, ima sad kod mene sa svim drugčija, veća i ljepša ot one: (jedan sljepac iz Srbije meni pjevao), no može za sad i ta podnijeti, a ova će biti druga drugi put". Docnije, polažući račun o pevačima i navodeći pesme koje je od njih zapisao, u Predgovoru četvrte knjige *Narodnih srpskih pjesama* (Beč, 1833) Vuk za Filipa Višnjića veli da je "rodom ispreko Drine iz sela Međaša u naiji Zvorničkoj", te da mu je pevač kazivao da je "oslepio u mladosti od boginja, i po tom je išao ne samo po celome Bosanskom pašaluku, nego i u Skadar, te prosio pevajući uz gusle". Zatim navodi da je Višnjić "prešao u Srbiju 1809. godine, kad se Srpska vojska onoga leta ispreko Drine natrag vratila, i posle toga do 1813. godine jednako je živeo po Srpskim logorima oko Drine (1810. godine bio je u Loznici u muaseri, kad su Bogićević Anto i Miloš Pocerac i Bakal Milosav branili Loznicu od Turaka. Kad Turci 1813. godine opet obladaju Srbijom, i on s familijom svojom prebegne u Srem, i namesti se u selu Grku". Najposle, nepouzdano završava kratku Višnjićevu biografiju: "Pre nekolike godine čuo sam, da je umro u Grku. Kad sam ja od njega pesme prepisivao, bilo mu je oko 50 godina". Međutim, Višnjić je 1833. godine bio živ, a preminuo je naredne godine u Grku.

MUŠICKI VUKU PIŠE O FILIPU

Posle boravka u Sremu Vuk se vratio u Beč. Otuda je povremeno pisao Lukijanu Mušickom, a Filip Višnjić bio je česta tema njihove prepiske. Već 21. avgusta 1815. Vuk moli arhimandrita da napiše jedno pismo "u Grk onom popu, neka nam još što god novo prepiše ot Filipa Slepca, a osobito ako bude što spevao ot (Hajduk) Veljka ili ot Ravnja (boja na Ravnju)". Mušicki piše Vuku 6. januara 1817. da je Filip Slepac dolazio u manastir jedanput posle Vukovog odlaska iz manastira. Zapisane pesme u Sremu Vuk je u Beču pokazao Jerneju Kopitaru, koji je u Višnjićevim stihovima prepoznao snažnog i osobenog pesnika. Stoga Vuk 18. marta 1817. upućuje molbu Mušickom: "Dozovite Filipa Sliepca (ako nije otišao u Srbiju) pa ga zapitajte koliko ima kako je osliepleo, i odašta; i ostala sva njegova priključenija (n.p. kad se oženio, dokle je putovao i šta mu se znamenito događalo i.t.d., pa popišite, te nam pošaljite (to osobito želi G. Kopitar). Vrlo bi bilo dobro kad bi ga mogli izmolovati s guslima". Prepiska između Vuka i Mušickog nije sačuvana u celini, ali iz raspoloživih pisama ne vidi se baš jasno kako se najzad Mušicki odazvao ovoj molbi. Prvi odgovor dao je tek posle tri meseca, u pismu iz Šišatovca, od 24. juna 1817: "Ovaj mi čas dođe ključar u sobu i javi mi da je čiča Filip, Slepac, sinoć docne došao u monastir i rad se prijaviti. Sad ću vam udovoletvoriti vašoj preporuci.". Pa, nakon više od dva meseca, 1. avgusta 1817, Mušicki je izvestio Vuka: "Za Filipovu biografiju već sam od njega sva data skupio". Iz dalje prepiske ne vidi se da li je on ikad udovoljio Vukovoj molbi, ali da je u junu 1817. pribeležio Višnjićeva kazivanja znamo po tome što su među njegovim hartijama nađene te zabeleške, u vrlo nesređenom stanju. Njih je objavio Nikola Krstić u "Glasniku Srpskog učenog društva" tek 1866. godine (knj. XX), pod imenom *Beleške pokojnog vladike Mušickog o Filipu Višnjiću*.

Mušicki je zabeležio da je Filip Višnjić rođen pre dva i po veka, odnosno 1767. godine. U građi se ne pominje godina rođenja, ali se podatak izvodi prema tome što je Višnjiću bilo 50 godina u trenutku kada je Mušickom 1817. saopštavao autobiografiju. To se podudara i sa onim što je Vuk naveo da je 1815. Višnjiću bilo oko 50 godina. Mušicki zapisuje da je Višnjić rođen u selu Trnovi u nahiji Zvorničkoj koje je s dve stotine kuća bilo golemo i čuveno mesto po uzgoju voća i po zasadima vinograda, otkuda su se podmirivale vinom četiri nahije – Bjeljinska, Zvornička, Gradačka i Tuzlanska. Višnjićevom ocu kršteno ime bilo je Đorđe, ali su ga zvali Stojan Vilić. Materi mu beše ime Marija, a prozvali su je Višnja. Po njenom nadimku Filip se prezivao Višnjić. Njegova porodica bila je jedna od najstarijih u selu. Njihovih je bilo 50 kuća i sa pripadajućoj im zemljom bili su najimućniji. Posedovali su i carska pisma koja su jemčila kupljenje desetka. Filip se sećao da je i njegov otac koristio to pravo. Bili su znatni i zato što su njihovi stari zasadili prvi vinograd, pa su od njega Trnovčani raširili zasade. U Filipovom ranom detinjstvu preminuo mu je otac.

Majka se preudala u Međaše, selo blizu Bijeljine, koje Vuk pogrešno navodi kao Višnjićevo mesto rođenja. Tu je Filip proveo ostatak detinjstva i mladost. U osmoj godini dobio je ospice koje su prouzrokovale slepilo. Bolest mu je predodredila život i profesiju. Slepi mladić sam je naučio da "udara u gusle". Ponavljao je pesme koje je samo jedanput čuo.



EPIKA U KAMENU: Mihajlo Tomić, *Slepi gusar* (Muzej Vuka i Dositeja)
Foto: Marija Janković

POGIBIJA VILIĆA

Iz Međaša često je odlazio stričevima u Trnovu sve dok se nije desila kobna porodična tragedija. S obzirom na to da su njegovi stričevi bili domaćini na glasu, njima su na konak i u goste svraćali znamenitiji Turci. Jednom prilikom obesni turski begovi nasrnu na Đurđiju, ženu Filipovog strica Luke. Kada stričevi to spaze, oni poseku jednog Turčina, a drugog obese pred kućom o šljivu ularom njegovog konja. Usledila je odmazda. Uoči Preobraženja Turci vežu i povedu u Zvornik Filipove rođake – šezdesetogodišnjeg kućnog starešinu Marka, njegovu braću Lazu i Luku i Lukinog sina Božu. Usput uđu u manastir Trojicu da se okrepe. Narod se razbežao pošto ih je ugledao, a iguman je ponudio četiri kese blaga (dve hiljade groša) da sužnjima odreše ruke i da se oni pričeste na praznik. Turci odbiju, ali za sto groša pristanu da Vilići vezanih ruku uđu u crkvu i da se pričeste u pratnji Turčina. Marko prizna da je on presudio Turcima, a potom ih u Zvorniku pogube. Luku i njegovog sina Božu poseku, a Marka i Lazu obese. Veli se da je Marko pevao iz sveg glasa dok su ga čaršijom sprovodili na gubilište. Stradalnike je nadživela Filipova strina Đurđija koja je umrla 1813. godine. Turci se nisu zadovoljili sve dok Vilićima nisu utulili ognjište i dok im nisu oteli temesus – carsko pismo o privilegijama.

Filipu je tada moglo biti dvadeset godina i ne zna se kako je posle toga provodio život. Tek se navodi da se oženio u trideset i prvoj godini Nastom koju su obično zvali Bjela. Ona je bila iz sela Mrtvice, iz plemena Ćukovića, iz imućne kuće. Udala se posle smrti roditelja i rodila je šestoro dece od kojih su 1817. bili u životu samo dvoje: Ranko i Milica (Manda). Ranko je pohađao školu i radije se služio dedinim prezimenom Vilić.

FILIP KOD VOŽDA

Do Karađorđevog ustanka Filip je pevao samo stare pesme, a onda je počeo da sastavlja i sopstvene pesme, nadahnute ustaničkim zbivanjima. Niko pre njega nije pevao nove pesme. O Višnjićevom stvaralačkom postupku Lukijan Mušicki svedoči: "On je one koji su bili u bojevima prizivao k sebi; molio ih da mu pričaju što su znali o kom boju; pitao ih ko beše gde i kako poginuo; jednom reči on se izveštavao o svemu što je trebalo znati, da srbske junake novijih vremena proslavi i da ih uporedi junacima starim. I to mu izađe za rukom". Stare i nove pesme pevao je u Bosni, Hercegovini, Srbiji, Sremu, Slavoniji i Bačkoj. Svuda je lepo dočekivan. Imao je lep glas i toliko se pročuo da ga je u Kulpinu, u jesen 1816. o Maloj Gospojini, čak i mitropolit Stefan Stratimirović, koji je tada vedrio i oblačio, lično uvažio i darivao. Dobar glas o njemu rasprostirao se širom Srpstva, pa Mušicki beleži i jednu anegdotu. U selu Paragama, u Bačkoj, tamošnji učitelj zaište od Filipa Višnjića, koga inače nije lično poznavao, da mu odgudi neku pesmu od Filipa Slepca ukoliko zna i počne da hvali Višnjića da je on "mudra glava" i da mu čita njegove nove pesme. Pošto guslar potvrdi da on zna taj repertoar, začuđeni učitelj upita: "A da nisi ti Filip"?, pa ga najsvesrdnije počasti. Više puta bio je gost i kod kukojevačkog spahije Mihajla Jankovića koji ga je rado slušao, častio i darivao. Tokom Prvog srpskog ustanka Višnjić je pevao mnogim srpskim vojvodama. Mušicki ne navodi kojim, međutim, u jednoj usputnoj belešci, u recenziji romana Milovana Vidakovića *Ljubomir u Jelisijumu*, koju je Vuk objavio 1817. u Beču, Vidakovićev junak car Dušan poklanja svome prijatelju Ljubomiru dva prekrasna konja "kao Čupić Slijepcu Filipu", dodaje Vuk. Šišatovački iguman beleži da je Višnjić gudio i samom Karađorđu, ali uz opasku da je Vožd s njim vrlo malo govorio. Ovaj podatak saglasan je s onim što navode kasniji memoaristi da je Karađorđe bio ćutljiv i da nije mario za gusle: "No, bio je slab svirač (svirao je malo od lakrdije dok je bio šipar od 15 godina) u gajde, a u gusle nikad". Guslar nije tajio da su ga rado slušali i Turci, što znači da je imao dva repertoara, za raju i za gospodare.

S obzirom na to da kratka Višnjićeva biografija u Predgovoru Vukove četvrte knjige *Narodnih srpskih pjesama* (1833) ne sadrži predočene podatke, izvesno je da Lukijan Mušicki nije poslao Vuku svoje beleške. Uz zapise Vukove i Mušickog, koji čine glavne izvore za Višnjićevu biografiju, treba spomenuti i nekoliko podataka koje je saopštio Sima Milutinović Sarajlija. U trećoj časti *Serbijanke* (Lajpcig, 1826), u pesmi *Dika slijepaca*, autor, poput Vuka Karadžića, navodi da je Filip iz sela Međaša, preko Drine. Zatim, opisuje Višnjićev podvig u Badovincima kada je pred više starešina rekao vojvodi Luki Lazareviću: "Ne staraj se kako ćeš nadbiti bosanske Turke, nego daj meni da skupim stotinu slepaca, pa nam daj svakom po neuka ždrepca, a u ruke sablje, i naputite nas na tursku vojsku; vi pak okati, hajdete za nama, da vidite šta će od nas biti. Neka od nas bude što Bog da, samo da i mi neko junaštvo učinimo, pa makar propali svi do jednog. Dosta pevamo čudesa i viteštva, te dražimo braću na pogibiju; nego da dokažemo da je i nama slatko mreti tako slavnom smrću!" Luka se nasmejao, darivao je gusle i pevača, pa se obratio vojsci: "Kad slepi ovo želi i ovako govori, šta je ostalo za nas okate?" I tokom turske opsade Loznice 1810. godine Milutinović svedoči da se slepi guslar odlikovao. Sokoleći ustanike, klicao je: "Ha, junaci! Svi za svetle puške! A ja ću za gusle! Bog je moćan, pak i mejdan srpski". ¶

DR BRANKO ZLATKOVIĆ, viši naučni saradnik Instituta za književnost i umetnost u Beogradu

nastavak u sledećem broju

Virtuelna promocija umetnosti

U doba kada je digitalna transformacija postala deo svakodnevnice susrećemo se sa raznovrsnim vidovima inovativnog korišćenja digitalnih medija. Od toga da kroz Facebook live možete pratiti lansiranje rakete Elona Maska, do toga da na jednostavan način kroz tutorial na YouTube kanalu možete da naučite štrikanje. Ovaj trend prate i kulturne institucije i sve češće koriste digitalne kanale komunikacije u želji da se približe najširoj publici. Tako svoju ponudu promovišu na različite načine, od video edukativnih programa, virtuelnih tura, popularnih stikera na društvenim mrežama do raznovrsnih kampanja

Muzej savremene umetnosti, na svoj 52. rođendan, kada je tokom prva 24 sata, izložbu "Sekvence. Umetnost Jugoslavije i Srbije iz zbirki Muzeja savremene umetnosti" obišlo 4500 posetilaca, nagrađen je zajedno sa agencijom McCann Beograd za inovativnu kampanju "DemocrARTisation" koja je omogućila virtuelno upoznavanje sa delima ovog muzeja.

Međunarodni žiri jednog od najprestižnijih advertsing festivala, Golden Drum, nagradio je sa pet nagrada mobilnu aplikaciju *msu ARt*. Aplikacija na inovativan način oglasne formate kompanija koje su podržale kampanju transformiše u umetnička dela iz fundusa muzeja. Kampanja koja spaja oglasni prostor sa umetničkim delima prvi put je na ovaj način realizovana u svetu.

Senka Ristivojević, PR Muzeja savremene umetnosti kaže da nagrade predstavljaju dodatni razlog za slavlje sada kada su vrata Muzeja savremene umetnosti ponovo otvorena za posetioce i dodaje: "Svima nam je drago da je žiri festivala prepoznao naš zajednički napor i želju da, zajedno sa agencijom McCann Beograd, omogućimo da naša kolekcija ostane dostupna ljubiteljima umetnosti u periodu rekonstrukcije muzeja".

Ideju i realizaciju kampanje, zajedno sa Muzejom, osmislio je digitalni tim agencije McCann Beograd. "Bili smo prijatno iznenađeni željom ljudi iz Muzeja da iskoriste nove tehnologijame, inovativna rešenja i digitalizaciju. Ipak, ovo ne bi trebalo da čudi, jer je Muzej savremene umetnosti u svojoj srži moderna institucija, zainteresovana za savremena rešenja i proizvode" kaže Vladmir Ćosić, digitalni kreativni direktor u ovoj agenciji.



Foto: M. Milenković

Nove tehnologije su efikasan kanal za prenošenje poruke do ljudi, ali tehnologija nikako ne sme sama sebi da bude svrha, kaže Ćosić i zaključuje: "Ono što je najvažnije jeste kako se ta tehnologija koristi. Kao i svaka inovacija, ukoliko ne donosi stvarnu korist, neće živeti dugo. Sa druge strane, kada se sklope ideja, tehnologija, umetnost i vrhunska realizacija, rezultati mogu biti zapanjujući. Želim da verujem da je budućnost koja nas čeka prepuna ovakvih zanimljivih spojeva".

Kampanja je omogućila da muzejske vrednosti komuniciraju na alternativan način sa publikom, posredstvom digitalnih tehnologija. Među ljubiteljima savremene umetnosti, koji su s nestrpljenjem čekali da muzej otvori svoj vrata kako bi uživali u njegovoj bogatoj kolekciji, sigurno je bilo i onih koju na svojim mobilnim telefonima imaju instaliranu aplikaciju *msu Art*.

Aplikacija je nastala u saradnji Muzeja savremene umetnosti i agencije McCann Beograd. Inovativna kampanja "DemocrARTisation" omogućila je da neka od najvažnijih dela Muzeja savremene umetnosti budu dostupna publici i u periodu renoviranja zgrade muzeja.

Korišćenjem aplikacije *msuARt* za mobilne uređaje, oglasni formati kompanija koje su podržale kampanju, Telekom Srbija, Ahold Delhaize, Halkbank, Bambi i brendova Coca-Cola, Schweppes, Fanta, BMW, Honda, Mini Maurice, Tommy Hilfiger, Replay, Diesel, Liu Jo, transformisani su u umetnička dela. ¶



Deset administratorskih zapovesti

Sasvim je svejedno da li ste žrtva uragana, poplave ili hakera, ako za takvu mogućnost niste pripremljeni sami ste krivi. Sajt ZDNET ovih dana objavio je korisno uputstvo za sve koji bi voleli da im kompjuteri prežive bilo koji udar, uključujući i nuklearni rat (pod uslovom da nameravaju da nastave s poslovanjem).

Dakle, prvi savet je da povedete računa o struji to jest napajanju. Struja može da nestane bilo kada, a s njom i sve ono fenomenalno što ste uradili u prethodnih pet minuta. Savet je da uvek imate dovoljno "soka" da izdržite sat vremena na baterijama. To je dovoljno vremena da se sve sačuva, prebaci gde treba i da ostane još malo ako nevolje potraju.

Koliko god da je klaud dobar, uvek je još bolje da ga "hibridizujete", odnosno da imate sistem na sopstvenim serverima. Ako se desi bilo kakvo ispadanje, možete da se izvučete. A ekscesi se dešavaju i najboljim i najbezbednijim klaud serverima. Tu se odmah nadovezuje sledeći savet. Vodite računa da vam podaci nisu zavisni samo od jedne kompanije, odnosno da ih lako možete preseliti ili čuvati i na drugom mestu. A to znači i na drugom kontinentu. Obavezno zahtevajte od onoga ko vam pruža usluge da vam predstavi funkcionisanje svog sistema, kada mu već poveravate svoje poslovanje. Ako iz bilo kog razloga odbija da to učini, možda njegova ponuda i nije toliko dobra kao što se čini.

Budite virtuelizovani, to znači da sve što radite može da bude obavljeno sa udaljenih servera, ako se vašima nešto dogodi. Koliki god da vam je data centar, on se u tom slučaju može prekopirati na neku bezbednu lokaciju kojoj možete pristupiti sa svojih terminala. Vaši korisnici u tom slučaju neće ni znati kroz kakvu krizu prolazite.

Jedna od najlepših stvari kod klauda je to što su vam vaši fajlovi i svi drugi podaci pristupačni gde god da se nalazite. A ako ste shodno savetu br. 2 i 3 napravili alternativu primarnom klaud servisu, onda brige nema, zar ne? Pa, nije baš tako. Uvek postoji mogućnost da vam se sve veze prekinu (ko je spomenuo sankcije ili izolaciju?). Zato je neobično važno da svoje podatke sačuvate i u nekom "tvrdom" obliku, na diskovima koji su fizički u vašem posedu. Tempo bekapovanja, naravno, zavisi od vas i vašeg tempa poslovanja, odnosno kakav ste gubitak u stanju da podnesete. U slučaju banaka i 15 minuta je mnogo.

Ima ljudi koji veruju da ih ništa ne čuva bolje od dobrog ugovora s vlasnikom klauda. Nije da tu nema nečega, ali isto tako ima i štete koja se ne može na sudu nadoknaditi. Jer ko može da proceni potencijal vašeg projekta koji je nestao u nekakvoj nepogodi? Ugovor je važan, ali morate misliti i na situacije do kojih pravda ne dobacuje.

Ako imate jednog internet provajdera, onda ste u velikom problemu, to zna svaki korisnik kome je internet crkao baš kada je morao da pošalje neki važan fajl. I u kući je dobro imati rezervnu internet konekciju, recimo mobilni ruter ili nešto slično. O firmama da ne govorimo. Makar mali link prema provajderu koji nema nikakve veze sa onim koji vam je primarni, pametno je rešenje. Nemojte žaliti novac koji dajete za link koji vam, kao, nije neophodan. Alternativa može da vas košta svega.

Segmentirajte svoju mrežu. Ništa strašnije nego kada hakeri probiju na nekom slabom mestu, a onda im sve padne u ruke. Ako je mreža podeljena, imaćete vremena da reagujete i sačuvate veći deo.

Konačno, redovno unapređujte svoju zaštitu, a to znači i da unapređujete svoj softver i hardver. Starije sisteme provalili su hakeri, to se pokazalo i ovog proleća sa Windowsom XP. Ko god na tome štedi, sigurno ne drži ništa vredno na računaru. U suprotnom, nije stipsa već budala. ¶

PRODAJA&PRETPLATA

ŠTAMPANO IZDANJE

	kurirom [Beograd]	poštom [Srbija]	običnom poštom [Evropa]	avionom [ceo svet]
6 meseci / 26 brojeva	4650 RSD	4400 RSD	90 EUR	135 EUR
12 meseci / 52 broja	9300 RSD	8800 RSD	170 EUR	260 EUR

INTERNET IZDANJE

	iz Srbije uplatnicom	iz Srbije **u redakciji**	iz sveta karticom
1 broj sa PDF-om	—		1,49 EUR
1 mesec / 4 broja sa PDF-om	—		5,49 EUR
6 meseci / 26 brojeva bez PDF-a	2600 RSD	**1500 RSD**	23,00 EUR
6 meseci / 26 brojeva sa PDF-om	3600 RSD	**2000 RSD**	30,00 EUR
12 meseci / 52 broja bez PDF-a	4300 RSD	**2900 RSD**	37,00 EUR
12 meseci / 52 broja sa PDF-om	5800 RSD	**3800 RSD**	50,00 EUR

Opcija **PDF** podrazumeva i mogućnost preuzimanja fajla u obliku identičnom štampanom izdanju. **ZABRANJENO JE DA VIŠE LICA UPOTREBLJAVA ISTI NALOG.** PDF fajl se daje na ličnu upotrebu registrovanom pretplatniku, fizičkom licu, i **ZABRANJENO JE DISTRIBUIRATI CEO ILI DELOVE FAJLA** bez prethodne pisane saglasnosti NP Vreme doo, Beograd. U sve dinarske cene je uračunat PDV. U sve cene pretplate na štampana izdanja uračunata je poštarina.

Uplatu možete izvršiti lično u prostorijama redakcije, radnim danima od 9.30 do 14.30h. Za ovu vrstu uplate važi poseban popust (vidi tabelu levo).

Ako ne možete doći u redakciju, potvrdu o uplati zajedno sa svojim podacima pošaljite e-mailom na adresu **prodaja@vreme.com**, faksom na broj 011/3238-662 ili poštom na Vreme, Kosovska 17, Beograd, sa naznakom za šta je uplata izvršena. Za internet pretplatu obavezno navesti e-mail za kontakt. Vašu e-mail adresu ne ustupamo trećim licima. Dinarske uplate izvršite u korist NP VREME na račun broj **160-302538-91**.

Za dostavu u inostranstvu, uplata u zemlji se vrši uplatom odgovarajućeg iznosa na naš dinarski račun, u dinarskoj protivvrednosti prema srednjem kursu NBS na dan uplate. Iz inostranstva možete izvršiti uplate za sva naša izdanja pomoću kreditne kartice na internet adresi **http://www.vreme.com/pretplata** ili direktno na naš devizni račun (za detalje obratiti se službi prodaje). Trajanje pretplate na internet izdanje određuje se datumski do isteka poslednjeg dana pred izlazak broja za koji pretplata više ne važi.

DOSTUPNO U DIGITALNOM FORMATU www.novinarnica.net

Usluge internet pretplate na Vreme vrši i *www.novinarnica.net* prema svom cenovniku.

Dodatne informacije u vezi s prodajom i pretplatom: telefonom, radnim danom od 9 do 15h: 011/3234-774 ili e-mailom na *prodaja@vreme.com*

Beskrajna lakoća čitanja

Da se u Frankfurtu ovih dana održava sajam knjiga, saznao sam tek kada je moj avion dodirnuo pistu grandioznog frankfurtskog aerodroma i kada sam ugledao bilborde posvećene tom svetski čuvenom događaju. Da ironija bude veća, u taj grad sam i stigao da bih publici predstavio svoju knjigu *Pisma iz Srbije*, zajedno sa glumcem Jovicom Jašinom koji po njenim motivima već nekoliko godina igra monodramu *Ima jedna zemlja*.



Došli smo na poziv "Sedmice", tamošnjeg književnog dru-štva za čije pisce verovatno nikada niste čuli, ali koji predstavljaju jednu vrlo vrednu, upornu i nadasve ljubaznu družinu.

Svaka sramota traži opravdanje, pa sam ispriku za svoj propust našao u tome što u poslednje vreme, zbog građevinskih radova u svojoj kući, ne gledam televiziju; stara narodna doskočica "Kad vidiš čoveka kako na ulici priča sam sa sobom, ili je lud ili zida kuću" sasvim dobro opisuje moje psihičko stanje u poslednjih par meseci.

– Hoćemo li ići na Sajam knjiga? – bilo je prvo moje pitanje Ljubiši Simiću, predsedniku "Sedmice", pesniku i u "slobodno vreme" medicinskom tehničaru u jednoj tamošnjoj bolnici.

– Naravno. "Sedmica" tamo ima štand – rekao je ne bez ponosa.

Vau, biću na Frankfurtskom sajmu knjiga, pomislio sam oduševljeno i najednom su i pozorišna predstava i moje književno veče pali u drugi plan.

Rečeno-učinjeno, sutradan ujutru smo metroom stigli pravo pred ulaz u sajam.

– Frankfurtski sajam knjiga se unekoliko razlikuje od Beogradskog – rekla nam je pesnikinja Zlata Ikanović, naš vodič za taj dan. – Na njemu se ne prodaju knjige, već ga uglavnom posećuju izdavači i agenti u potrazi za novim vrednim izdanjima. Obična publika dođe tek u subotu i nedelju, i tada se knjige mogu i kupiti.

Da je to zaista tako svedoče i cene ulaznica. Za "profesionalce" koštaju 40-50 evra, dok obični posetioci moraju da izdvoje 20 evra. "Sedmica" je kao izdavač imala svoje besplatne propusnice, ali sam se ja ipak akreditovao kao novinar.

– Kada se jednom akreditueš, besplatan ulaz imaš i narednih godina – objasnila je Zlata. – Plus, sa tom ulaznicom možeš fraj da se voziš javnim prevozom po celom Frankfurtu svih sedam dana.

Frankfurtski sajam je ogroman. Toliko da posetioce od jedne do druge hale razvoze minibusevi koji kruže na svakih nekoliko minuta. Ljubitelji knjige dolaze iz svih krajeva sveta, gužva je tolika da se u frankfurtskim hotelima mesecima unapred ne može naći slobodna soba, a cena njihovog najama tih dana bude trostruko viša nego obično.

Bila je subota pa se ka halama slivala reka ljudi. A ispred ulaza u svaku halu dočekuju nas dečaci i devojčice obučeni u kostime popularnih književnih junaka. Snežane, Zvončice, Dart Vajderi i, naravno, likovi iz knjige *Igra prestola* mogu se sresti na svakom koraku. Svi su ljubazni, veseli i spremni na beskrajna fotografisanja. Štandova sa pljeskavicama nema...

– Idemo u halu broj pet – rekla je Zlata. – Tamo je naš štand, ali i štand Srbije, kao i ostalih zemalja iz našeg regiona.

I odmah "prvo pa muško": samo što smo ušli, ispred nas štand Kosova i na njemu odlično posećena promocija knjige. Potom se ređaju štandovi Hrvatske, Makedonije, odlično dizajniran štand Slovenije, potom ogroman štand Turske i na kraju... hm... pa, više nego skroman štand Srbije. Na njemu takođe promocija, mladi pisac Uglješa Šejtinac i Jasminka Petrović našoj deci predstavljaju svoje nove knjige.

Mene ne drži mesto. Obilazim štandove Rusije, Ukrajine, Argentine, Finske, Norveške, a onda lepo iznenađenje: tu su i štandovi "Kreativnog centra" i čačanske "Pčelice", mog izdavača dečjih knjiga. Dečji pisac Nikoleta Novak dočekuje me sa fenomenalnom vešću, moje knjige za zaljubljene dečake i zaljubljene devojčice prevedene su na češki i slovački! Niko kao ja!

Izlazim iz hale, a napolju atmosfera kao na Exitu, mladi ljudi polegali na travnjake, muzika sa svih strana... I redovi, beskrajni redovi na beskrajnom platou.

U jednom od njih minimum hiljadu tinejdžera.

– Šta čekate? – pitam jednu plavokosu devojčicu.

– Potpis autorke – kaže ona opušteno, iako je pred njom bar tri sata čekanja.

U ruci stišće knjigu *Lord of Shadows* Kasandre Klar, koja je ispod nekog od šatora.

Da je bar jedina. Jer tu odmah iza mene je još jedan podugačak red na čijem čelu sedokosi čikica potpisuje svoju novu knjigu za decu. Dvadeset pet evra po komadu...

Na par koraka odatle još jedna "zmija", pod šatorom su glumci nekakve popularne serije koji takođe uz knjigu dele autograme...

Moje samopouzdanje kao pisca splašnjava u trenu. Pred tom grandioznošću osećam se kao mrvine mrve mrva.

Kome ubuduće budem rekao da sam pisac, neka mi lupi šamar. ¶

BOJAN LJUBENOVIĆ


DOBITNIK NOMINACIJE ZA OSKARA
KENNETH BRANAGH
DOBITNICA OSKARA
PENÉLOPE CRUZ
DOBITNIK NOMINACIJE ZA OSKARA
WILLEM DAFOE
DOBITNICA OSKARA
JUDI DENCH
DOBITNIK NOMINACIJE ZA OSKARA
JOHNNY DEPP
JOSH GAD
DOBITNICA NOMINACIJE ZA OSKARA
LESLIE ODOM, JR.
MICHELLE PFEIFFER
DAISY RIDLEY
UBISTVO U ORIJENT EKSPRESU
SVI SU OSUMNJIČENI
U BIOSKOPIMA OD 9.NOVEMBRA
MCF
© 2017 TWENTIETH CENTURY FOX FILM CORPORATION. ALL RIGHTS RESERVED.

ИСПРЕД СВОГ ВРЕМЕНА

ДУБОКА ПРЕРАДА

НОВИ ПРОИЗВОДНИ КОМПЛЕКС У РАФИНЕРИЈИ НАФТЕ ПАНЧЕВО



NIS GAZPROM NEFT

БУДУЋНОСТ НА ДЕЛУ

Рафинерија нафте у Панчеву је доласком „Гаспром њефта" започела убрзану модернизацију, а 2012. завршена је прва фаза вредна 547 милиона евра.

Пројекат „Дубока прерада" је друга фаза модернизације Рафинерије и уз улагање од преко **300 милиона евра** једна је од највећих инвестиција у Србији у наредним годинама.

Већ **2019.** Рафинерија ће постати једна од **најмодернијих у Европи**, уз бројне пословне, технолошке и еколошке добробити за Србију и њене грађане.

Уз унапређивање **енергетске стабилности Србије**, то је и потврда позиције НИС-а као **регионалног енергетског лидера** и лидера у иновативним и чистим технологијама.

Пословне добробити:
- Повећање дубине прераде нафте у НИС-у са 86 на 99,2%
- Повећање производње висококвалитетног бензина и дизела
- Почетак коксовања у Србији

Еколошке добробити:
- Унапређивање еколошких и стандарда безбедности на раду
- Већа енергетска ефикасност Рафинерије
- Престанак производње мазута са високим садржајем сумпора